

AZ EGRI DIÁKOK

KÉT MAGYAR ROBINSON TÖRTÉNETE

**AZ IFJUSÁG SZÁMÁRA IRTA
BRÓDY SÁNDOR**

MÜHLBECK KÁROLY RAJZAIVAL

**SINGER ÉS WOLFNER KIADÁSA
BUDAPEST**

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest: Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2017
Készült Sólyom László köztársasági elnöki támogatási keretéből.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-963-417-060-0 (online)
MEK-16501

TARTALOM

I.	Előadás előtt.	XIV.	A leány regimentje.
II.	Mi volt a hosszú levélben.	XV.	A diákok urrá lesznek.
III.	Szíhalmi Pál meg Viharína Ákos.	XVI.	Szinészek jönnek.
IV.	Az ítélet.	Történnek egyéb dolgok is.	
V.	Régi és friss bajok.	XVII.	Útban hazafelé.
VI.	A juhász és kutyája.	XVIII.	A kazamáta.
VII.	Uj kaland.	XIX.	Tündérország elfoglalása.
VIII.	Deldeli úr barlangjában.	XX.	Fölfedezés! két fölfedezés! sok fölfedezés.
IX.	Bársonyujj meg kendermag.	XXI.	A baj látogatóba jön, de nem marad sokáig.
X.	Többsincs halála.	XXII.	Nagyon régi dolgok, igen friss ujságok.
XI.	A nagykállói vásár.	XXIII.	Egy pajtás kerül.
XII.	Az új otthon.	XXIV.	Penteku, Penteku!
XIII.	Az úr és a cselédei.	XXV.	Élet vagy halál.
		XXVI.	Menekülés.

I. Előadás előtt.

Reggeli fél nyolcra ütött a ciszterciák egri székházának torony-órája. A reggeli mise már véget ért, a gimnázium iskolaszolgája, az úgynevezett pedellus pedig első csengetett.

A diákok egyszerre ellepték a székegyház nagy udvarát, kis udvarát; a szellős nagy, de homályos folyósokon, a bolthajtásos tanulótermekben alig lézengett még egy-két fiú. Némely hanyag diák, aki itt akarta megtanulni a leckét; egy-két kitűnő szorgalmú tanuló, aki még egyszer elismételte, a mit tudott.

A többség vígan beszélgetett, szaladgált, vitakozott a partoldalba épített szentek szobraival ékesített udvarban, nekidült az akácfának, amely éppen virágzott Mária havának e gyönyörű utolsó napján, az 1846-ik esztendőben.

Körülbelül félszáz esztendeje, de a diákok jórészt akkor is csak arról beszélgettek, amiről manapság. Legfeljebb beszédjük módja volt más, nem egyszer latin szóval szóltak és sok olyan mondást ejtettek, ami azóta divatját multa. Leginkább tanulmányaikról, a bizonyítványról, tanáraikról s játékaikról beszélgettek.

A labdázás hónapjában leginkább kis és nagy métárol, körbe rótárol meg duplexről beszélgettek az egri diákok.

- Gyerünk, ki gyön délután nagy métára? Pompás helyet találtam a páston!

- Jobb a vár alatt!

- Gyerünk a sánczokba.

- Bekötöted-e már a bőrlabdám?

- Oláh Guszti tegnap duplexban úgy megütötte a hátam, hogy most is sajog bele!

Ezek és ilyen mondások hallatszottak mindenfelől. Különösen a kisebbek csoportja volt az igazi játzó-kedvében. És sok fejecskeben megfordult az a bűnös gondolat, vajha szombat délután volna, amikor nincs előadás s nem kell vasárnapra leckét tanulni.

Itt-ott a nagyobb diákok is belekeveredtek a tervezgetésekbe, de jórészt külön csoportot alkottak, beszélgetve csendesen, vagy némán hallgatva egy-egy társukat, aki lassan majd hirtelen nagy hévvel olvasgatott nekik.

Petőfi, Tompa, Arany s Vörösmarty friss versei ragadta el ugy őket, hogy a pedellus első csengetését se hallották. Olvasgattak a pesti postával épp most érkezett mindenféle lapokból, folyóiratokból. És míg szemük csillogott a költészet tiszta gyönyörétől elragadtatva, beszélgettek a költőkről, akik közül nem egy városukban járt, mint Petőfi, vagy a dicső emléké egri várról írt, mint Vörösmarty örökszép hőskölteményében, amelynek a címe is „Eger”.

Csak a toronyóra zavarta meg őket egy kissé. Újra ütött s jelenté, hogy már csak egy negyed hiányzik a nyolcra. És lassanként páros sorrendben jöttek a növendék papok, akik ide jártak iskolába.

Jöve legelőször a világi kispapok fekete csoportja, akiket egy magas, karcsu, fiatal pap vezetett. Nem diák már nyilván, csak precceptora ezeknek.

- Ni Tárkányi Béla! - suttozták a versolvasó ifjak tisztelettel teli.

- Ez írja azokat a szép verseket? - kérdé egy fiatal tót diák.

- Ennél volt látogatóba Petőfi is, - jegyezte meg egy idősebb.

Alig hiányzott már egy pár perc a nyolczból, amikor az ifju népség egyszerre csak hullámzani kezdett.

- A pedellus! Hosszú levél! Mi történt? - suttogták mindenfelé, össze-vissza.

Csakugyan a pedellus jelent meg a rendház kertjének ajtajában, bizonyosan a folyton kertészkedő rendfőnöktől jön, hóna alatt egy hosszú alakú paksamétával, s egyenesen az igazgató lakása felé tart.

Egy-egy szakálás diák - mert akkortájt ilyenek bőven jártak a felső gimnáziumba - megtudakolta az öregtől:

- Tán valami baj esett, Nagyfejeő bácsi?

Az öreg pedellus pedig a félelmetes tömlöcz ismert hangzású kulcsait csörgetvén zsebében, foghegyről csak annyit felelt:

- Hosszú levél!...

- Hosszú levél! Hosszú levél! - visszhangzott végig a bűvös szó át az egész téren, be a lassanként népesedő tanuló termekbe.

Vajjon mi lesz benne? A kétrét összehajtott durva diós-győri papiros belső része vajjon mit foglal magában? Hiszen csak új iskolaévet szentelő isteni tisztelet után, bizonyítványosztás, vagy hosszú ünnepek, nagy vakációk után szokás ilyesmit írni, kiadni. Ezekben a kérdéseken törték a fejüket sokan, míg mások, különösen a harmadosztálybeliek, minden kérdés és kétkedés nélkül örültek annak, hogy ilyenformán a magyar nyelv, amely nyelvet, mint minden tantárgyat, latin nyelven tanítottak, elmarad, vagy legalább is ebből az akkor nehéz tárgyból nem kérdez a tanár.

Pont nyolcz óra volt. A diákok csendesen ültek padjaikban.

De minden tanár - példátlan eset - késett, csak nyolcz óra után lépett be osztályról-osztályra a pedellus és szólt:

- Az egész osztály szép rendben jöjjön rögtön a gyülesterembe.

II. Mi volt a hosszú levélben.

A tanácsteremben együtt ült már az egész rend. A hosszú zöld posztóval leterített asztal fejeinél ült az ősz prior, a rendház főnöke, violakék kis sapka volt a fején, egy korán kinyílt labdarózsát szagolgatott. Jóságosan mosolygó arczán eloszlott ama diákoknak a félelme, akiknek volt okuk a rendkívüli eset miatt megszeppenni. Jobbról a szigorú arcú igazgató ült, balról a legöregebb tanár, fehérhaju, de üde s remek szép arcú férfi, az iskola ünnepi szónoka. Aztán jobbról, balról, sorba az egész tanári kar, végül a legfiatalabb, a tanácsülés jegyzője.

Mindannyian fekete övű fehér reverendájukban, minden dísz nélkül, csak a prior nyakán csüggött széles arany lánczon nagy arany kereszt.

A fiatalság lassankint elhelyezkedett. Elöl a kicsinyek, hátul a nagyobbak. Az ajtóknál a pedellus s az egyházi állt.

Néma csend lőn, alig hallatszott innen-onnan suttogó hang, az is elnémult, a mint a prior megszólalt:

- Édes fiaim! Összehíttünk benneteket, mert rendkívüli alkalom készítetett rá. Valamelyik méltatlan társatok letért az erény utjáról s azon van, hogy megcsufoljon benneteket. Még mi magunk se tudjuk, ki az, de rossz cselekedetét igen is tudjuk. Van itt valaki köztetek a ki - kimondani is iszonyodom - a máséhoz nyúlt... lopott.

Ez a rettenetes szó megremegteté az egész ifjúságot. Izgatottan néztek össze. Kiki kereste a bűnöst.

Az ősz prior felállt, már most eldobta kezéből a labdarózsát s szigorú hangon ismételte:

- Igen, lopott! S itt van köztetek. Nektek tudnotok kell, ki az. Mutassátok meg, mutassatok rá újjal és mondjátok neki: Eredj közülünk, hozzánk ne érv!

Kínos elnémultsággal feleltek erre a felszólításra.

A prior folytatá beszédét:

- Szóljatok, ki a bűnös?

Nem szólt senki.

- Hallgattok, jól van, tehát menjen a dolog másképp. Pedellus, bocsássa be Szürszabó uramat.

Szürszabó János lépett be a terembe s megállott az ékes testület előtt s köszönt illemtudóan, de egy kissé megszeppenve.

- Ni, a madaras kofa! - suttozták maguk közt a diákok.

Csakugyan az volt a Szürszabó uram, egykoron kemény foglalkozásban mester, sarkantyús; de vénségére a szelíd madarak barátja, bolondja. „Madaras kofa, madaras kofa!” kiabáltak utána a csintalan gyerekek az utcán. Pedig nem is kofáskodott, magának tartotta meg azokat a szebbnél-szebb galambokat, haragosnál-haragosabb papagájokat, hollókat, csókákat, amelyeket mindenfelé összevásárolt, nagy szorgossággal táplált, tenyésztett. Híressége volt ő akkortájt Egernek, majdnem olyan, mint a nagy lyceum palotája, amelynek annyi az ablaka, ahány napja van az évnek. Neki meg galambja volt ennyi, háromszázhatvanöt. Kis, fekete csőrű, nagy, sárga szájú, fehér, fekete, úri fajtájú s közönséges tanyai galambok, pávafarkúak, bóbításak. Elsötétítették egy darabon az eget, ha a mester felrebbentette őket.

Egyszer eldöntöttek egy négy éves kis leányt, amint a kaba elől menekülve, lecsaptak az udvarba. De hát a galambok csak galambok! Lehet mindenkinek, de a madaras kofának volt két olyan madara is, amelyet nagy költséggel hozatott külső országból. Két kis kolibri madár, olyan mind a kettőnek a farka, akár egy lant s olyan a színe, mint a szivárványé. Nagy híre is volt a városban ennek a két madárnak, amelylyel együtt éppen ötszáz, minden fajta madara volt a jó Szürszabó Jánosnak. Madara ötszáz, de felesége, gyereke, családja egy csepp sem. A madarakat szerette hát úgy, mintha gyermekei volnának, a kolibri madár pedig közöttük két legkedvesebb cselédje. És épp annak kellett elvesznie, épp azt vitték el!

- Szürszabó uram, halljuk, beszélje el az esetet, a bűnös tán magába tér s előáll.

A madaras kofa siralmas arczzal nyögé:

- A madaraim... szomorúak voltak... kivettem éjjelre... az eszterhéj alatt háltak... reggel sehol, csak a kalitka üresen... Üresen! - ismétlé és sírva fakadt, de hirtelen abban hagyá, s dühvel fordult az egész diákság felé. - Hanem most már nyomon vagyok. A tollakat ma megláttam egy kert sövényében, a köszmétebokrok között.

- Kié az a kert? - kérdé az igazgató szeliden, de hirtelen.

- Potyoró kötélverő mesteré.

Lakik-e diák nevezett mesternél? Ha igen, álljon elé! - folytatá az igazgató.

Két kis diák kászólódott ki a többi közül s inogó lábbal megállott a tanácskozó asztal előtt. Hallotthalvány arczú két fiú: Szíhalmi Pál és Viharína Ákos.

III. Szíhalmi Pál meg Viharína Ákos.

- Lépjetek, fiaim, közelebb! - szólt az igazgató, aki ettől fogva maga vezette az ügyet.

A két fiú közelebb lépett. Szép, barna, karcsú fiú volt az egyik. Ezt Szíhalmi Pálnak hívták. A másikat, a szőke, tömzsi széles képűt pedig Viharína Ákosnak. Az előbbi vagy tizenhárom, az utóbbi tizenkét éves lehetett. Az iskolában egymás mellett ültek, barátok, lakótársak s földiek valának.

- Szóljatok, fiaim, Szíhalmi Pál, Viharína Ákos, tegyetek töredelmes vallomást. Egyiketek okvetlenül bűnös. A szóban forgó kolibri madarakat el nem vihette más, csak közületek egy; szóljatok! Ime, a tiszta váljon most el a bűnöstől s mutasson rá: te voltál, te vagy, - hangzott fel az igazgató harsány hangja.

A két fiú pedig nem vált el egymástól, sőt még jobban összebujtak. A kis Viharína a Szíhalmi Pál kezét szorongatta. Szólni egy hangot se tudott egyikük sem.

- Ők voltak, bizonynyal ők voltak, valamelyik közülök, tegnap hajnalban még láttam is azt a friss nyomot, amely az én portámtól az ő házukhoz vezetett, - jajveszékelt Szürszabó uram.

- Nagy volt a nyom? - kérde az igazgató.

- Nem, kicsiny, egy fiú lába nyoma! - válaszolta mohón a madaras kofa.

A meglepetés hangjai hallatszottak most fel az ifjúság között: tehát ezek közül valamelyik, Szíhalmi Pál vagy Viharína Ákos, egyképen jó fiú mind a kettő s most az egyiktől meg kell válniok.

Vajjon melyik? A két fiú kérdőleg nézett egymásra: te voltál volna s nekem nem mondtad, miért tetted? Ez a kérdés lebegett elkékült ajkukon. S bár szerették egymást mind a ketten: kölcsönösen biztosra vették egymásról, hogy a másik tette. De miért tette, hogyan juthatott az eszébe? Mind a kettőnek most hirtelen világosság jelent meg. Emlékeztek arra, mit mondott az elmúlt napokban házigazdájuk haldokló felesége: „Meggyógyúlnék én, ha megehetném azokat a szomszédbeli arany madarakat becsinálva!” Talán valamelyikük - csak hogy betöltse a szegény asszony kívánságát - azért vitte el a madarakat.

De hogy tudta így eltitkolni a másik elől?

Csak úgy rajzolt fel a sok fogas kérdés a fejükben. Egyre se tudtak válaszolni. Hanem hirtelen elhatározás kelt bennük: az egyik meg akarta menteni a másikat. Szíhalmi Pál fel akarta magát áldozni barátjáért, akit bűnösnek vélt s a büntelen Viharína magára akarta vállalni azt a rossz tettet, a mit szerinte csak Szíhalmi Pali követhetett el.

Ez a nagylelkű, de botor felbúzdulás egyszerre csak pirosra festette az arcukat. S egy perc alatt történt mindez, egy perc munkája volt, a míg az idősebbik ilyesfélét gondolt magában: „Nekem még megbocsájt az én jó apám, más iskolába is adhat, ember lehet még belőlem, de a szegény Viharínának soha meg nem bocsát az édesapja, módja sincs máshová iskolába adni, mint éppen csak ide. Elpusztul, ha innen kicsapják a szegényt!”

A szegény Viharína pedig ezt forgatta az eszében: „Minek is kínlódjam én itt? Úgy se nekem való az iskola. A kis testvéreimtől vonom el azt a tíz sájin forintot, amit apám hónaponta nekem küld. Jobb lesz ha mesterségre megyek, vagy az apámhoz állok, legyen vénségére, aki átveszi a hivatalát: az egyházfi szép tisztét s nemes mesterségét a harangozóságnak. Velem semmi baj nem történhetik, ha el is kergetnek innen, de milyen csúfság az olyan úri fiúnak,

mint a Pali! Az emberek tolvajnak nevezik, otthon a mamájának kiég a szeme szégyenletében!”

Néma csend volt a tanácsteremben. A fiúk visszafojtották lélekzetüket, amint megszólalt Szíhalmi Pál:

- Én voltam!

És fejét lehajtva, megtörötten várta az ítéletet. Fel sem hangozhatott az ítélet, midőn a kis Viparína vékony hangja is megcsendült. Zavarodottan, töredezett hangon mondja:

- Én voltam!

- Tehát együtt voltatok? - kérde az igazgató összevonva szemöldökét.

- Nem, csak én egyedül! - szólt Pali most már nyugodtabban.

De Ákos nem engedte az igazát, hebegett, motyogott, összezagyválta a szót, mindent magára akart vállalni s így csak jobban belesodorta a bajba barátját.

A madarak barátja ott állt mögöttük, vérben forgó szemét feléjük fordítá, szólni s kiabálni akart örömmel, gyönyörrel: ime, megvannak! Majd hogy rájuk nem rohant, de türtőztette magát, a hogy tudta, hanem beszélt, hadonázott:

- Hát ti vagytok, szép madarak! Tudtam, láttam azelőtt is, amint vedertétek a galambjaimat, csúfoltátok a páváimat! Ti tettétek - tudtam! Láttam az arcotokon, amint másnap elmentem hozzátok keresni az édes kis arany madaraimat. Hát kellett a tolla, kalap mellé kellett, biztosan ott van most is!

Egy osztálytársat elszalasztottak hirtelen a két bűnös kalapjáért. Két egyforma kalap került a tanácskozási asztalára. Színre, nagyságra egy, csak abban különbözött az egyik a másiktól, hogy alig látható picziny kolibri madár tolla, vagy helyesebben pihéje volt az egyik szalagja mellett.

- Kié ez? - kérde az igazgató.

- Az enyém! - szólt Pál.

- Az enyém! - nyögte Viparína.

- Csend, elég! - szólalt meg a prior. Aztán a tanító szerzetesek felé fordúlva félhangon mondá:

- Tisztelt rendtársak, határozzunk ez elvetemült ifjak felett.

IV. Az ítélet.

Még aznap délelőtt meghozták az ítéletet. Szíhalmi Pált és Viharína Ákost kicsapják a rend főgimnáziumából. Meghoyták, de nem hirdették ki a fiúk előtt. Irnak mind a kettő apjának, hogy jőjjenek a fiúk után, vigyék el az intézetből. De a fiúk megtudták, hogy mi vár reájuk. Bizony kicsordult mind a két fiú szeméből a köny, amikor az ítéletről értesültek.

Csak most tudták meg, mit jelent innen elválni. Egy pár órával előbb még örültek a délutáni vakáczióznak, bezzeg nem repesett most szívük annak a vakáczióznak, melynek a végét se látták.

Szomorú szabadság!

„Könnyű a madárnak ágról-ágra szállni” - de nehéz, nagyon nehéz az emberfiának megválni szerette társaitól, a helytől, amelyet úgy megszokott, úgy megszeretett!

Úgy botorkáltak kifelé, alig látva, alig hallva, ami körülöttük élt, körülöttük hangzott. Csak kinn ébredtek fel ebből az államszerű állapotból. Bora néni a vén, rossz szemű zsemlyés kofa, aki már vagy negyven esztendeje árulta a „marczit”, sóskalácsot itt, meghallotta a diákok sorsát s elejbük állott.

Erőnek erejével egy-egy czipót akart szegényeknek adni - hitelbe. „Majd megfizetitek, ha a lyukas hídon pénzt találtok” - mondá nekik.

Könnyezve köszönték meg s kereken utasították vissza a jó öreg asszony ajándékát:

- Nem eszünk mi már többet, Bora néni, a maga zsemlyéjéből! - mondá Szíhalmi Pál, aztán megtörölve szemét, odafordult társához:

- Töröld meg a szemed, ne menjünk így szégyenszemre keresztül a városon.

De azért csak pityeregtek egyet-egyet. Valamelyik talán meg is bánta a nagylelkűségét, de csak egy perczre.

Még mindig nem tudták meggondolni cselekedetük következményeit, még mindig nem tanakodtak azon, mit fog apjuk mondani a dologhoz, ők maguk mivé lesznek. Csak az fájt nekik, az az érzés szorította össze a szívüket minduntalan, hogy ki vannak taszítva onnan, ahol még reggel otthon voltak s ma más ül a helyükön.

Aztán mit fog mondani házigazdájuk, Potyoró mester, ha meglátja őket, ha megismeri arczukon: mi esett meg velük!

Bizony az nem vett észre rajtuk semmit. Csendesen ült beteg felesége ágya mellett. Ott a hol a beteg volt, amikor ők reggel elmentek hazúlról, de most nem volt az többé:

Meghalt.

Tompa fájdalomba merülve, némán ült a szegény mester felesége holtteste mellett s észre se vette őket, akik kezdetben nem látták, mi történt, de csakhamar meglátták vagy helyesebben megéreztek, amint az ágyra pillantottak.

Megüvegesedett, nyitott szemekkel, sárgán, mint a viasz s mozdúlatlanúl, mint egy darab fa feküdt ott a mesterné asszony.

- Meghalt! - hebegte önkénytelenül Pál.

A mester, mintha álmodnék, igent bólintott fejével. A fiuk közelebb léptek a halottas ágyhoz. A halál, házigazdájuk fájdalma elfelejtette velük a történeteket. Nem is szóltak egy szót se, hanem kifordultak a konyhába, ahol nyolcz árván maradt, kis gyermek - mind kisebb, mint ők - zsvajgott.

- Csitt! - mondá a legnagyobbik - anya meghalt!

- Meghalt! - ismétlé egy négy éves kis lány, kit Csin Terkának neveztek a gyerekek, mert nagyon csinos volt.

- Bizony, pedig apa megfőzte neki azokat az arany madarakat, amelyeket Szűrszabó bácsitól hozott el az éjjel s azoktól meg kellett volna gyógyulnia! - suttogta a hét éves Anti.

A szomorúság e sötétségében hirtelen világosság derült fel nekik. Hát egyikük se követett el bűnt, hanem a mester, hogy megmentse élete párját a haláltól. Babonából tette.

A kis Viparínának most eszébe jutott egy pillanatra, hogy ő visszamegy az igazgató elébe s fölfedez mindent.

- De akkor a szegény mestert bezárják, börtönbe vetik! - mondá az idősebb s okosabb Pál.

Megölelték hát egymást s megfogadták kölcsönösen: nem szólnak senkinek, szenvedjenek inkább ők, mint a nyolcz árva szerencsétlen apja, akit ha becsuknának: meghalnának éhen a gyerekei.

Azon nem is tűnődtek, hogyan került az egyik kalaphoz a kolibri madár tolla? Véletlenül ragadt oda? Szíhalmi Pál inkább a fölött évődött, mi lehet az oka, hogy se levelet nem kap otthonról, se az élelmiszerekkel megrakodott társzekér nem érkezik meg, amelyet pedig minden második hónapban rendesen elküld az édes apja. Most már két hónapja múlt, hogy mind ennek se híre, se hamva.

V. Régi és friss bajok.

Másnap délután temették el a mesterasszonyt. Az a szomorúság, amely itt körülveszi vala őket, megint csak elnyomta a saját bajuk felett való bánkódásukat.

De másnap reggelre kelve, eltelt a szívük keserűséggel, amint látták a szomszédbeli fiúkat iskolába menni. Most megírgyelték még Piczere Pétert is, aki búsan ballagott el előttük, tudta most is bizton, hogy felelni fog, még pedig számtanból, tudta azt is, hogy nem tud a leczkéből - egy komát sem.

Tanakodtak: mi tevők legyenek a mai napon? Elhatározták, hogy felmennek a környékbeli legmagasabb hegyre, a híres piros bort termő Eged tetejére.

Amikor délfelé fölértek, a tetejéről lenéztek: vajjon nem jön-e kocsí hazulról; mert ha jön, erre kell jönnie, alant a tárkányi úton.

Nem jött, egyetlenegy szekér se jött, még meszet hordó palócz taligája se látszott.

Néma volt körülöttük az egész országút, a természet is csendes.

Alant a soktornyú város, az érseki Eger olyan kicsinynek látszott, akár egy nagyobb fajta bogárgyűjteményes iskátulya.

Szédülő fejjel néztek le a liliputi városra, majd ismét az országútra szegeztek tekintetüket.

Hiába! az idő estére vált. Az Eged alján vén szőlőtőkék friss virága nyitott, nagy, nehéz, pézsmás illattal, hogy alig tudták kiállani. A májusi szél meg felhordta hozzájuk a virágok porát: alig, hogy láttak tőle.

- Este van, jérünk haza! - szólt Szíhalmi Pál.

- Jerünk! - hagyta rá a kis Viparína.

És megindult a két fiú. Pál karjával derékon övezte Viparínát: így nem vesz erőt rajtuk a hideg, amely a hegy besüppedt csúcsán - tűzokádó lehetett az valaha - egyszerre megcsapta őket.

Óvatosan ereszkedtek le a mohos, páfrányos sziklákon. Így értek el a jegecz-barlangig, amely most is mint mindig, úgy ragyogott a hegy nyakán, mint egy óriási gyémánt nyakékesség.

- Vigyünk haza kristályt? - kérdé Ákos.

- Nem, mondá Pál - hanem add ide a bicskát, hadd véssek valamit valamelyik nagy jegeczre.

De a kvarcz- és ametiszt-jegeczek kemények voltak, feljebb kellett menni a gipsz-jegecz-barlangba. Az puha, talán alig több száz esztendejénél, hogy itt ragyog, ilyen ásvány egy évszázad alatt is képződik. Pedig száz év alatt kevés követ tud megszülni a természet. Nehéz dolog az.

Végre találtak egy nagy s tiszta gipsz-jegeczet. Abba karczolta bele reszkető kézzel Pál.

„Annó 1846. Itt voltunk. Talán utoljára. Szíhalmi Pál és Viparína Ákos jó barátok.”

Aztán ereszkedtek lefelé. Késő volt már, amikor a városba értek, ott már akkor javában égtek az utczai lámpások. A gimnázium épületében Mária mi asszonyunk kőszobra körül, a virágbokrok közé aggatott mécsesek azonban álmosan pislákolnak már. Csak a cziszterczi rend védőszentje, szent Bernát előtt égett a nagy vörös mécses.

Félve suhantak, futottak haza, hogy meg ne lássa őket senki.

Potyoró uram a kapuban várt rájuk.

- Tán megjöttök otthonról? kiáltott fel Pali.

- Nem jött biz ott senki, csak egy levél.

Szíhalmi Pál izgatottan bontotta fel a levelet s olvasá a mint következik:

„Szerelmes fiam! Amely pillanatban olvasod ezen leveletem: én már akkor rab vagyok, talán ki sem szabadúlok. Felségárúlási pert akasztottak apád szegény nyakába. Hogy ártatlan vagyok, hogy királyomhoz hú: azt el kell neked hinni, fiam. Árulás vádaskodás az egész. Kiszabadúlok-e valaha, vagy nem? nem tudom. Csak azt tudom, hogy most visznek. Édes anyád nem köszöntet, mert alig tud magáról, őt jobban elővévé ez a baj, mint engem. A jószágokat, holmikát hivatalosan most pecsételik le. Nem rendelkezhetem immáron hát semmivel, ne is várj azért hát se pénzeket, se ne várjad a jövő havi eleséges szekeret. Igyekezzél, hogy addig is meglehess valahogy, mig ártatlanságom felől tisztában lesznek Bécsben. Tanulj, nevelkedjél erkölcsben, tudásban, írj anyádnak, hogy nyugtalan ne legyen és ne vessed meg a te szegény jó, magával is tehetetlen apádat: Fenyő-Szíhalmi Szíhalmi Gábor.”

- Én már mehetek, mondá búsan Szíhalmi Pál, - az én apám, szegény, nem jön érettem...

- Én pedig veled tartok, nem várom meg apám érkezését, - mondta Viharína Ákos. Nem bírnám nézni az ő szomorú, vádoló arcját...

VI. A juhász és kutyája.

A Szíhalmi Pál apját már nem találta otthon a szomorú értesítés. Viparína Ákos szegény apja pedig már későn érkezett Egerbe. Akkor már a két fiú neki vágott a világnak.

A hogy mentek mendégéltek előre, hát egyszerre csak egy nagy árok nyílik előttük s abból az árokból lósóska, galagonya, mindenféle lapu és úti bodza közül kiáltás hallatszik feléjük:

- Emberek, gyerekek, segítetek!

Pali rögtön leereszkedett az árokba: hát ha segíthet valami szegény ember baján.

Meg is találták a jajveszékelt: egy juhász volt, a ki, mintha valami elmebéli baja volna, úgy keresgélt, minden bokor alját megkapirgálván kampós botjával, megzöröggtetve minden harasztot.

- Nincs, nincs, sehol sincs! - siránkozott kezét tördelve.

- Mije veszett el, bácsi? kérdé Pál.

- A pulim, a kutyám, oh jaj, nem láttátok?

- Nem, hanem segítünk keresni.

De hiába keresték, szólingatták: nem lelték meg a pulit. A juhász pedig siránkozott folyton s olyan kétségbeesetten, mintha minden vagyonát elvesztette volna. A kis Viparína meg is kérdezte tőle:

- Hát úgy szerette azt a pulit?

- Úgy-e? Hát lehet-e juhásznak nem szeretni a kutyáját? Hát ki a juhásznak hűséges társa, ha hónapokon át embert se lát? A puli, a kis puli. Ki bojtárkodik mellette hívebben, mint a leghivebb bojtár s még se kér fizetséget, se kommenciót, de egy kis kenyeret, avas júrturót, ünnepnapon egy kis tejet, szalonna bőrét? A puli, a haszontalan kis borzas juhászkutya. Aztán ha száz keze, ezer bojtárja volna is a szegény juhásznak: vajjon tudná-e úgy összeteregni, olyan kordába tartani a nyáját! Hogy félnek tőle még a vén kosok is, pedig nem harapja meg még a gyenge bárányokat se.

- Hát olyan nehéz az ilyen kutyához jutni?

- Nehéz bizony. Nem is mindegyik arra való, aztán sok idő telik el, míg betanítja az ember. Aztán ez is csak olyan, mint a diák, a hány: annyiféle a feje. Az egyik, ha holtig tanúl: se lesz belőle pap, olyiknak meg olyan az esze, mint a láng, csak úgy fogja, a mihez ér... Olyan pulim nem lesz többet soha, míg a világ világ...

Az öreg juhász egyre jajveszékelt, egyre fütyentgetett az eltévedt kutyának s úgy látszott: alig-alig törődik a nyájjal, mely e közben szanaszét szaladgált a beláthatatlan hosszóságú széles árkokban.

Egyszerre azonban - a fiúk még semmit se láttak - a bacsó felkiáltott:

- Itt van, itt jön ni, mint a nyíl!

Pálék még most se láttak semmit. Hiába, jobb, élesebb, messzelátóbb a szabadban élő ember szeme, még ha öreg is.

Egy másodperc múlva azonban ők is látták, mint űz árkon-bokron keresztül egy kis fekete kutya egy nagy fehér báránnyt. Most már valami csilingelést is hallanak. A báránynak alighanem csengetyű van kötve a nyakára.

- A csengőst, a legszebbet, a selyemszőrűt hajtja, amoda Árokszállás felül, alkalmasint elhajtották, a mikor itt az imént elfogott az álom, de a puli utána sompolygott s visszakergeti. Megtette már akárhányszor! - szólt lelkesedve a juhász, alig várva, hogy a báránnyal hozzá fusson hű kutyája.

Végre ott voltak. A puli kaffogott s olyan sunyin nézett gazdájára, mintha csak mosolyogva azt mondaná neki:

- Visszahoztam.

Aztán a fiúkat szaglászta, de bacsó rája szólt, úgy, mintha emberrel beszélne:

- Csiba! Jó emberek, kerestek téged velem együtt! Hanem inkább szorítsd meg egy kicsit a nyáját!

Pár perc alatt újra össze volt terelve a nyáj, a puli visszafutott aztán gazdájához s csendesen utána ballagott.

A fiúk lassan-lassan beszédbe eredtek a bacsóval, aki nem volt olyan szűkszavú, mint a milyenek a juhások rendszeren. Megmondta a jó ember nekik azt is, hogy mi járatban van, honnan jön. Emide valamelyik hevesmegyei tanyáról jön, uraság juhásza, de a gazdája meghalt nemrégiben, nem maradt senkije, „egy mákszem cselédje” se, csak valami húga lakik fent Szatmárban. Annak hajtja fel a nyáját, úgy térszen, mint a megboldogult uraság rendelte. Annak viszi a testamentomot is, itt a zsebében, hogy ki ne semmizhessék.

- Hát az úrfiak mi járatban vannak?

- Mi is épp Szatmár vármegyébe megyünk.

- Talán éppen Váraljára?

- Oda éppen, talán kend is?

- Ejnye, persze hogy oda, talán ismerik is ezt az úrasszonyt? Azzal a bacsó oda nyújtotta Pálnak a nagy testamentum levelet, melyre ez vala írva: „Adassék ez levél édes húgomnak, Fenyőszíhalmi Szíhalmi Gáborné úrasszony kezébe.”

- Hisz ez az én édes anyám! - kiáltott fel örömmel Pali.

- No sokat emlegette akkor a maga édes anyját a megboldogult tekintetes úr. Bedécs Mátyás! mondá, - mert az a nevem, - kend pedig elviszi ezt a szép ritka nyáját az én édes húgomnak. Megindul vele abban a minutában, a hogy eltemettek. Hajnal pirkadását se várja, hanem megyen. Aztán elviszi neki ezt az irott végső akaratomat. Az vagyon benne megírva, hogy a mim volt életemben, az az övé halálom után. Legalább megemlékezik rólam, az életben úgy se tudtam megbecsülni. Magamnak élő ember voltam, feléje se néztem vagy tizenöt eszten-deje. Bezzeg jó volna most, ha itt volna mellettem, nagy nyavalyámban istápom lenne, a ki befogná a szememet... Bizony fizetett cseléd fogta be a szegény tekintetes úr szemét!

Pali most tudta már, kiről van szó. Kováchy Leó bácsiról, a kit vad embernek nevezett édes apja, a miért édes anyja annyit sírt-rítt.

Most már ő is megkönnyezte, hanem csakhamar felszáradtak könnyei. Örült annak, hogy ilyen becsületes utitársa akadt, mint az öreg Bedécs Mátyás, vele együtt majd csak haza érnek:

- Vajjon hány nap alatt érünk haza? - kérdé a juhásztól.

- Két hét is beletelik abba, ifiur, lassan poroszkálnak ezek a kicsi bárányok; gyengék az istenadták, két-három hónaposak, csak pihenni kell velök nem egyszer odáig. Csak legalább ebből a Csörsz árkából kikászálódhatnánk.

Csörsz árka! ütötte meg a szó a fiúk fülét.

- Csörsz árka, hát így hívják ezt a rengeteg árkot? - kérdé az egyik.

- Úgy bizony.

- Mért?

- Hogy mért, annak esete van. Szép esete, majd elmondom. A nap úgy is már nyugvóra szállt, legjobb lesz itt ütni tanyát az éjjelre. Emitt a nagy vadalmafa alatt. Itt a bundám, heveredjenek le rája, én majd szedek egy kis száraz galyat, rakok egy kis tüzet, a füstjétől náthát kap a sok szunyog. Aztán szalonnát is piríthatunk nyárson. Hát nincs a tarsolyban semmi? No van nekem, el leszünk vele valamедdig.

A tűz pattogott, a szalonna sercegett a nyárson. Friss, illatos zsirja jó barna kenyérré csepegett, a juhász meg mesélt, mesélt:

Hol volt, hol nem volt, nagyon régen lehetett, mert még a nagyapám se emlékezett az idejére, élt szép Magyarországon egy longobárd király, Rád nevezetű. Nagyon rossz ember volt. De néha ilyenek jut a világi szerencse: volt neki koronája, engedelmes népe, gazdagon termelő földje, nyája, annyi mint csillag a tejúton.

Mind ennek a nagy gazdaságának legfőbb ékessége vala liliomszál lánya, a kit Delikének hívtak. Hiába volt azonban megáldva ennyiféle jókkal a longobárd király: egyszer csak egy napon hadat üzent neki a csehek császára. Boczizláv a neve, a népe tenger, hatalma erősebb, mint a Tisza áradása. Azért vala pedig mind ez, mert Delike kikosarazta a bálvány Boczizlávot, a mikor az kendertilóláskor nála járt ház-tüzet nézni. Hát ettől nem lehet megmenekedni, itten el kell pusztúlnia a gonosz Rád királynak.

Hanem a legnagyobb veszedelemben egyszer-egyszer megnyilatkozik Isten segedelme még a gonosznak is. Csörsz királyfi, avaroknak ura, egyszerre csak ott termett hadával, erős vitézi karjával: „Szomszédod vagyok, segíték is rajtad!” - mondá virradatkor. Másnap már nyoma se volt az ellenségnek. Futott, aki el nem esett, Boczizláv is, a császár otthagya sok drága kincsét, sok szép marháját, gyémántos koronáját, mert a nélkül nem ment harczba, háborúba soha.

Itten összegyülekezének a frigyes társak osztozkodni a sok szép drága prédán. De Csörsz királyfi visszadobálta a legszebb arany billikomot, a legtáltosabb paripát is.

„Nem kell, nem kell, semmi se kell nekem, csak a lányod, aranyos Delike!”

Igy bujt ki a szeg a zsákból. Nevetett is magában a longobárd király: „Addig várj csak, - gondolta magában - a míg megkapod a lányom. Hamarabb lesz az enyém a te országod, a mint hogy annak enyémnek is kell lennie.” De azért jó barátságot szinlelt, nem mondta ki az igazi gondolatját, hanem ilyen szóval szólott:

„Hát én szívesen neked adom, édes fiam, csak egy baj van a dologban. Megfogadtam, a mikor megszületett, hogy csak olyannak adom, a ki itthonról hajón viszi el új otthonába!”

„Jól van, - mondá a tüzes királyfi - hát vizen fogom hazavinni, nem múlik bele egy hold se!”

Azzal hazavágtatott, maga elé rendelte az egész avar népet, katona volt mind egy szálíg. Megparancsolta, hogy a Tiszától egészen a longobárd király palotájáig olyan széles meg mély árkot ássanak, a milyet csak tudnak.

Ástak is, mert csodát teszen az urához hű nép. Hanem sokszor mind hiába. A mikor már csak vizet kellett eresztetni a tenger nagy árokba: megütötte a mennykő a szép Csörsz királyfit. Hét éjjel, hét nap siratta a királylány, tündérszép Delike. A kik erre laknak, ma is emlékeznek rája, ma is emlegetik a nevét a szép avar királyfinak.

A zsarátnok már elhamvadt, de a juhász még mindig mesélt. Nem volt olyan hely, a miről regét nem tudott volna mondani. Valóságos mesefa volt, csak úgy hullatta a szebbnél-szebb meséket. A fiúk nagy lelki gyönyörűséggel hallgatták.

- Még, még! - rimánkodtak neki, pedig késő este volt már.

- Éjszakára jár az idő, elmúlt tiz óra, - mondá a juhász.

- Hogyan tudja, bácsi? - kérdé Pál.

- Onnan, hogy itt a lábam előtt kinyílt az esti mécsvirág kelyhe, az pedig ilyenkor szokott nyitni.

Másnap korán reggel felszedelőzködtek s lassan poroszkáltak előre a harmatos uton. Néha, néha megpihentek, ha valami szebb helyre találtak. Akadt pedig ilyen elég, különösen, a mikor már jól benn voltak Borsod vármegyében.

Kellemesen telt az idő, a fáradságot alig érezték. A juhász tartotta őket szóval, kérdezősködött is tőlük egyről-másról, de azt egyszer se jutott eszébe megkérdeni, hogy hát ilyen úrfiak mért mennek olyan nagy útra ilyen könnyű szerrel gyalogosan.

Nem tűnt fel ez az öregnek, mert nagyon gyakori volt ilyen alkalmatossággal utazó diákokot látni abban az időben. Frissebbek voltak még akkor, kevesebb a tunya, akárhány felkerekedett s gyalog járta be az országot, hogy megismerje. Gyalog mentek haza nagy vakációra, mert a szekérút sokszor olyan rossz volt, hogy nem kettő, de tíz ló se bírta volna haza vinni őket. Aztán a református kollegiumok is ontották ünnep előtt, ünnep után az apostolok lován járó legátust (ünnepi szónoknak kiküldött nagyobb diák), mendikánst (kisebb diák a legátus mellett), a kollegium számára gyűjtő apró-nagy diákokot.

VII. Uj kaland.

Miskolcz határán meg is szólították a fiúkat: „Nem mendikánsok-e?” „Azok” - válaszolta Pál, hogy meneküljön az őszinte vallomásoktól. „Szedtek-e sok pénzt?! - kérde a kíváncsi úriember.” „De mennyit!” - mondá Pál.

Miskolczon majdnem egy napot töltöttek. A juhász egy pár csizmát akart venni ott, hol a legfáinabb csizmák teremnek s 999 ember folytatja a csizmadiaság szép, de nehéz mesteriségét. Hatalmasok is, ők az urak ebben a városban, mely Egernél is nagyobb, pezsgőbb, élénkebb. Vásárra oda járnak négy megyéből is.

Épen heti vásár volt, az öregnek módja vala megválogatni a csizmát, melyet az ilyen ember nem egy-két esztendőre, de egy egész életre vásárol meg.

A fiúk meg addig kimentek a szomszéd Diós-Győrbe, megnézni a híres papirgyárat. Már-már ott valának, a mikor valami dülönél elejbük kerül egy kétkerekű talyigán az a kíváncsi úr, kivel aznap reggel találkoztak s kinek Pál azt mondta, hogy mendikáns diákok, viszik a sok pénzt haza Sáros-Patakra. A jó ember felkiáltott örömeiben mikor meglátta őket:

- Ni, ni, a diákjaim! - és megállította őket. - Hé diákok, hisz nem erre van Patak!

Pali elpirúlt, de aztán elnevette magát:

- Nem oda megyünk egyenest, hanem előbb még egy kicsit Szatmár vármegyébe, Váraljára!

- Váraljára, igazán Váraljára, no, ez dicső dolog! Én meg Károlyba megyek éppen. Nossza, üljenek fel, tetszenek nekem, elviszem magukat odáig. Onnan már csak egy macskaugrás az egész!

Pali meg akarta köszönni a különös ember szivességét, majd csak hazaérnek gyalog is, habár egy nappal később: meg oszt' a juhász is visszavárja őket. Hanem a kis Viparína, a ki egy kissé kiállt a nagy útban, szeretett volna nagyon kocsira ülni s titokban megbökdöste Pált:

- Ülünk fel! - suttogá rimánkodva.

- No, üljenek föl, szivesen elviszem, - biztatja a taligás.

Pali se sokat gondolkodott, vágyott már haza nagyon.

- Hát ha olyan szives! Ülünk fel no!

Felültek. Gazdájuk tartotta őket szóval, egy párszor kerülgette is, hogy mifélek, de Pál nem akarta elérteni a kérdést, még hirüket terjeszti odahaza a megyében.

A nap már delelt, mikor valami rongyos kis tanyára értek.

- No, itt megebédelünk, fiúk, atyafiságom lakik itt! - szólt a gazda.

Csakugyan, a mint befelé talyigáztak, hát minduntalan megszólongatták a különös urat. Kérdezték faggatták, de az olyan szóval felelt, amit nem értettek meg.

Végre egy kidőlt-bedőlt falú viskó udvarába hajtottak be. Hanem a lakószoba, a hova beléptek, olyan fényes, gazdag bútortatú volt, mint a milyen rongyos a ház külseje.

- No, diákok, üljetek le, ott az asztal, mindjárt hozzák az ebédet! De a helyett, hogy kiszólt volna az ebédért, egyszerre csak belülről bezárta a nehéz tölgyfaajtót s a kulcsot kivevén a zárból, forgatta az ujján s megváltozott hangon így beszélt:

- Már most adjátok ide azt a pénzt, a mit összeszedtetek, de mind egy petáig.

Halálos rémülettel látták be mostan, hogy hová kerültek: bizonyosan valami rabló kezébe.

Vaczogó foggal, egész testükben reszketve, alig tudták most megvallani:

- Nem vagyunk mi mendikánsok, nincs egy krajcárunk se, kicsapott diákok vagyunk.

- Kicsapott diákok, annál jobb. Ha elkergettek az iskolából, felveszlek én benneteket az enyémbé.

A fiúknak e pillanatban még sejtelmük se volt arról: miféle iskola ez.

Komédiások, erőművészek, csepűragók, bűvészek, szóval szemfényvesztők iskolája, melynek mestere ez a rongyos talyigás volt.

VIII. Deldeli úr barlangjában.

- Ne féljete, víg élet van itt. Ha jól viselitek magatokat, olyan dolgotok lesz, hogy a kis királynak se különb! - vigasztalta őket a talyigás ember, a mikor látta, hogy reszket az álluk, hogy vaczog a foguk.

Türelmét még akkor sem vesztette el, a mikor a gyerekek sírásra, könyörgésre fogták a dolgot:

- Soh'se sírjátok! Soh'se ríjátok! Nem használ az már semmit. Aztán - tette hozzá szigorúbban - lelkecskéim, valahogy el ne próbáljátok illanni, mert ez a tanya, sőt a második, harmadik szomszéd tanya is mind, mind az én híveim lakóhelye; megfognak, visszahoznak benneteket. Bizony egy darabig oszt megsínylitek ezt a kis sétát. Nem, nem sóba áztatott virgács az, a mivel fenyegetlek benneteket. Deldeli - így hínak engem, tanuljátok meg - nem veri a tanítványait, ellenkezőleg: enni kapnak. Sós halat, egyre csak besózott halat, a mire ugyancsak megszomjazik az ember. Mindennap három gyűszű víz: csak ennyi ital jár a heringen élő szökevény fiúnak, pedig jóízűen meginnék három pintet is Hadd szomjazzék, ez a büntetése. No, nem olyan szigorú, kiállja majdnem mind, egy-kettő ha belehal. Vannak, a kik egy hétig is szomjaznak, azért meglehetősen jó a színük. Például nézzetek ide.

Deldeli kinyitotta a szomszéd kamra ajtaját. A fiúk könnyeiken át alig láttak ott az első percben egyebet sötétségnél. De szemük csakhamar hozzászokott ehhez a homályossághoz s a kicsiny, elhagyatott kamra közepén, szalmavaczkon guggolva, valami emberi alakú váz nézett rájuk.

- Víz, vizet! - hallatszott a nyöszörgés.

A váz szólott-e, vagy a föld alúl jött az a panaszos, elhaló hang?

Az ajtó hirtelen becsapódott előttük.

- Nos, láttátok? Ide kerül az engedetlen. Az engedelmes azonban ide.

Egy másik ajtó nyílt meg előttük.

- Lépjete be, jertek, előre!

Gyönyörű tágas szobában valának. De a falakon sehol egy ablak. A tető volt félig üvegből, azon át sugárzott be világosság a selyem, bársony aranyozott bútorokra, melyek nem igen voltak egy fajtából valók. Nagy piros márvány asztal a szoba közepén: szögletes; tükrös, fényes, ezüstös szekrények a szögletben: gömbölyű tetejűek.

A falakon arc képek voltak. Olyan fajták, mint a fényképek, csak hogy sokkal tökéletlenebbek.

Bizony a fiúknak nem jutott eszükbe ezeket az arc képeket szemügyre venni, de Deldeli úr figyelmeztette őket.

- Nézzétek, az a nagy pápaszemes a mi londoni királyunk, ez a kis bajusztalan meg a párisi főnök.

Micsoda király, micsoda főnök lehet az, a kit ez a két arc kép ábrázol? - ez a gondolat ütődött most a Pali fejébe, a ki hamarabb összeszedte magát, mint Ákos, a ki most is lassan rítt, szepegett, csuklott, közben-közben pedig elbámúlt a szépséges szép bútorokon, a milyeneket nem látott még soha.

Egyikük se mert szólni. Pedig mennyi minden kérdés szorongatta különösen a Pali torkát. Hol vannak, miféle iskola ez, a hol egy ilyen ember tanít? Milyen jó lett volna ezt megtudnia.

Deldeli úr eltalálta a gondolatát:

- Kiváncsiak vagytok, kicsikéim, nagyon kíváncsiak, de majd megtudtok mindent, csak türelem. Most üljetek le és egyetek valamit, igyatok is, ha izlik. Én most elmegyek, de visszajövök - nemsokára.

Egy kék kabátos kis fiú, olyan halvány, nyúlt képe volt a szegénynek, megterített hirtelen. Ezüst evőeszközt, szép tányérokat és köszörült üvegekancsót rakott elejbük.

Aztán hozta a sok drága jó ételt. Pirosra sült pulyka peccsenyét, csöröge-fánkot, söt cseresznyét is.

Éhesek, szomjasok voltak Szíhalmi Pálék, de azért nem mertek hozzányúlani sem ételhez, sem italhoz.

A kék kabátos fiú csak integetett nekik, hogy egyenek, de hiába, irtózáttal fordultak el a meg-rakott asztaltól. Egyszerre csak, amikor az ételhordó gyerek az utolsó fogást hozta be, Szíhalmi Pali felugrott székéből s megragadta némán integető kis inasuk karját:

- Mondd meg, hol vagyunk? Mondd meg, kérlek!

A fiú nem szólt, csak fejével intett nemet.

- Néma vagy? - kérdé Pál szájalommal teli.

A fiú megint úgy tett mint előbb.

- Szabad beszélned? - suttogta Pál.

A fiú nemet intett a fejével s kiszaladt.

Tehát nem szabad beszélnie! Mért nem, micsoda rettenetes titkokat rejt ez a félelmes ház, mely kívülről vityillónak látszik, bent pedig palota és börtön egyben.

Deldeli úr újra bejött, de megint csak nem felelt ezekre a kérdésekre. Inkább bosszankodott, hogy a fiúk semmit sem ettek.

- Mitől féltetek, nincs ez az étel megmérgezve, nézzétek! - szólítá meg őket s felragadva egy pulyka-czombot, jóízűen felfalatozta.

Most már az éhség s a félelem őket is rákényszerítette a „mester” példájának utánzására.

- Így, így, fiaim! Most pedig nyugodjatok egy kissé. Rébék! - kiáltott ki az udvarba - egy párnát!

Nagy, kövér, hajlott korú asszonyság lépett be, nyugvóhelyet készített nekik a piros bársony diványon.

Végre magukra maradtak. Egymásra néztek s azzal csak kapták magukat, levetették a csizmájukat s lábujjhegyen az ajtóhoz lépkedtek.

Mind a kettejüket egy gondolat foglalkoztatá: menekülni!

De milyen módon? Az ajtó zárva. A tető üvegen át sem lehet, be kéne törniök, azt pedig meghallanák.

- Talán az éjjel! - susogta Pál, a ki kezdte visszanyerni lélekjelenlétét s míg magát okolta, hogy kelepczébe jutottak, nem tett le a menekülés reménységéről.

- Szegény Ákos, gyere, aludjunk, ha tudunk, - szólt társához.

Aztán azt forgatta a fejében, hogy ha most kialusznak magukat, legalább az éjjel ébren maradhatnak.

Le is feküdtek szépen egymás mellé. Megölelték egymást.

Az idő pedig lassan előrehaladt, a nap nyugovóra szállt. A tető üvegén, a mint besütött hűnyó sugara: bearanyozta a bútorokat, a falakat, a képeket ott is, a hol nem voltak mesterségesen bearanyozva.

Félig nyitott, bágyadt szemmel, a hogy körülnéztek a fiúk ezen a tündéries helyen: azt hitték, hogy álmodnak.

Álom, pusztán álom ez a szép szoba, rettenetes urával, rejtelmes, titkos voltaival együtt. Álom a szomszéd fiú vázalkja is, panaszos síri hangja is csak álom. És nemsokára jó az ébredés, a hajnal s ők megint baktatnak előre, haza felé a jó juhászszal, a kedves nyájjal együtt, a mezei virággal ékes országutakon.

Mind a ketten hittek ennek az álmoképnek. Ez a hit könnyített a szívkön, úgy hogy a fáradság, testi és lelki kimerültség lezárta a szempillákat, lassan-lassan elszenderedtek.

IX. Bársonyujj meg kendermag.

Felébredtek, vak sötétség volt körülük, késő éjjel lehetett már.

A kis Viparína nyitotta ki előbb szemét, motoszkált maga körül és felébreszté barátját is.

- Pali, hol vagyunk? - kérde szemét törlő társától.

- Annyit tudok, hogy nem jó helyen, hanem hogy hol? magam sem tudom. De várj csak!

A szoba falának egy pontja világos volt.

- Látod azt a világos pontot ott? Az bizonynyal a szomszéd szoba világosságából ered valami kulcslyukon át, - mondá Pali s a földön négykézláb a világos pont felé mászott, de útjában feldöntött egy széket, mely nagy robajjal esett a padlóra.

A világos pont nem látszott többé, hanem e helyett kitérült az ajtó s azon által belépett hozzájuk Deldeli, egy kis zömök, vastag bajúsú úr társaságában.

- No, fiúk, kialudtatok magatokat? - ezekkel a szavakkal fordult hozzájuk, majd társához szólt ígyen:

- Vizsgálj meg, Antóni, a kicsikéket, új szerzemények, kicsapott diákok.

Aztán megint csak az összegubbaszkodó fiúkhöz intézte szavait:

- Jertek ide, errébb, a világosságra.

Paliék engedelmeskedtek s odaálltak Antóni úr elé, a ki rájuk ripakodott:

- Mutassátok a markotokat!

A fiúk elejbe nyujtották reszkető kezüket. Nyomban szemügyre vette.

Hosszu ideig szemlélgeté a Szíhalmi Pál hosszú finom ujjait, puha tenyerét, izmos karját, a Viparína kicsiny, de erős markát s aztán meglelégedéssel bólintott nagy fejével, mely szinte oly széles volt, mint melle.

- Arra valók, jók, mind a kettő más fajta, de kitűnő anyag, - motyogta bajúsza alatt.

- Nosza hát, munkára, tegyetek próbát. Csak az ördögbe, ne reszkessetek úgy, mint a miskolczi kocsonya. (Bizony, egyik fiúnak se jutott most eszébe azon tünődni: hogy is reszket az a bizonyos kocsonya?)

Be kellett menniök a másik szobába. Itt láttak még csak valami különöset.

A szoba közepén állott egy asszonynak öltöztetett életnagyságú fabáb, mely tetőtől talpig tele volt aggatva apró, finom réz csengővel. Lehetett rajta száz is. Ugyancsak megcsendültek, a mikor Deldeli kezével megérintette a padlóhoz erősített bábót.

A csengetyűs asszonyság körül két velük majdnem egykorúnak látszó fiú lebzselt. Az egyik különösen vásott sovány arcú, kis macskaszemű, vereshajú gyerek. A másik, az a szelid képű kis inas, a ki még egy pár órával előbb felszolgált nekik az ebédet.

A vásott képű vihogott feléjük, a mikor beléptek, míg a másik lesütötte szemét.

- Gólyaláb, Többsincs, új pajtasokat hoztam nektek! - mondá mosolyogva Deldeli.

Antóni pedig hozzátette:

- Szorítsátok meg egymás kezét.

Paliék visszafelé hátráltak, de a két fiú nem tágitott. A vereshaju, a kit gazdájuk Gólyalábnak nevezett, - valószínűleg hosszú lábáért - meg is ölelte őket.

- Nossza, mutassátok meg a két kis őzikének, mit tudtok! - biztatta Gólyalábot és társát a mester.

Nyomban hozzá is fogtak ügyességük bebizonyításához.

- Nossza, fogjátok meg a karját, Gólyaláb, Többsincs! - rendelé a jókedvű Deldeli.

S alig mondta ki az utolsó szót: mind a ketten hozzáértek, megfogták a fabáb karját a nélkül, hogy megmoczcztak volna a piczi csengők.

Kevés vártatva Antóni két szép tollkést vett elő s megcsillogtatta a Pálék szeme előtt:

- Diák úrfiak, már most ti próbáljatok szerencsét. A ki hozzáér a fabábhöz, a nélkül, hogy a csengők megcsendüljenek: ajándékba megkapja ezt a drága tollkést.

Pali Ákosra nézett s Ákos Palira: mit tegyünk? - ez a kérdés volt szemükben. De egy kissé csábította ez a különös játék őket, bizony ők is csak gyerekek voltak, a kik játszás közben minden más dologról megfeledkeznek.

Végre is megpróbálták a dolgot, de nem nagy sikerrel. Alig nyúltak az alakhoz, megcsendültek a csengettyűk.

- Nem baj, újra! - biztatta őket Deldeli.

Gólyaláb gúnyosan nevetett, Többsincs sápadt arczán fanyar mosoly jelent meg.

Palinak végre sikerült a játék. Deldeli tapsolt örömeiben, Antóni pedig elismerés jeléül barackot nyomott a fejére.

- Ügyes gyerek vagy, meglátszik rajtad a kicsapott diák, még sokra fogod vinni! - mondá.

Vajjon miben? - Tanakodott magában Szíhalmi Pali és elkomolyodott. Eszébe jutott, hogy rossz dolgot követhetett ő most el, a miért ezek a nem jó emberek megdicsérik.

Megborzadt, el is sápadt, mert a főnök aludni küldte, őt is, társait is.

Előbb azonban megkérde:

- Hogy hívnak benneteket, hová való vagytok?

A fiúk hallgattak. Pali meglökte Ákost, hogy valahogy meg ne mondja a nevét. Ákos hallgatott is, mint a hal, de neki a Deldeli sürgetésére felelni kellett. Reszkető, bizonytalan szóval szólott végre:

- Az én nevem Buzás Béla, ő meg Petrovics Dezső, gyöngyösiek vagyunk, az én apám szabó, az övé meg kőfaragó mester...

- Jó, jó, - szólt Deldeli - hanem mától fogva más a nevetek, a tiéd Bársonyujj, a társadé meg Kendermag. El ne feledjétek!

- Bársonyujj, Kendermag, jertek aludni! - szólt hozzájuk Gólyaláb s karon fogta őket.

Keresztül mentek az udvaron. Egy másik kis házban volt az alvó helyük. Jó nagy szobában négy dupla ágy, fent is egy, lent is egy.

De most csak két fiú aludt itt, a kik felemelték borzas fejüket, a mint ők beléptek.

Pali és Ákos egy ágyban háltak, fölöttük meg Gólyaláb és Többsincs helyezkedett el. Mindannyian siettek lehunyni szemüket, csak Gólyaláb beszélt még össze-vissza mindent:

- Majd meglátjátok, milyen jó itt, milyen szép mesterség ez a miénk! Híresek vagyunk mi.

- Micsodák? - kérdé hirtelen Pali.

- Mi vagyunk az ország legelső bűvész-művész társasága. Nincsen ilyen nagy társaság még a burkus király országában sem. Mi csak nevezetes vásárookra járunk, de voltunk már Prágában is és elmegyünk még Bécsbe is...

Pál és barátja nem tudták magukat türtőztetni: kétségbeesett felkiáltásban törtek ki.

Nem tudom bizonyynyal, de nem hiszem, hogy nyugodtan aludtak volna ezen az éjszakán.

X. Többsincs halála.

- Nemsokára elkövetkezik a vizsga - mondá egyszer Deldeli tenyerét dörzsölve.

Két hét telt el s ez alatt az idő alatt úgyszólván fogva voltak, az utcára sem volt szabad ki-menniök. Társaságban még se volt hiányosságuk. Az is igaz, hogy ez nem volt valami kellemetes társaság.

A bűvésztársaság kitünőségét és hírességét a Deldeli gyermekei alapították meg, de azok igen korán elhaltak, hát hogy társasága hírnevét el ne veszítse: idegen gyermekek után látott a mester. Elhagyatott, szegény gyermekek akkor is voltak: Deldeli felszedte őket, a hol találta. Ha meg volt szorúlva, erőszakoskodástól sem tartózkodott, erőnek erejével is embert akart magának nevelni. Ilyenformán persze nagyon is kordában tartotta neveltjeit, mindegyre rajtuk való hatalmát mutogatta, hogy annál engedelmesebbek, mindenre készebb szolgák legyenek.

Megfélemlítette őket. Valósággal úgy bánt velök, mint a kis kutyákkal, a melyeket szolgálni tanítanak: „ha szolgálsz: kapsz csontot, ha nem: verést!”

Ha a törvény tudja vala Deldeli mesterkedéseit, bizonyára a körmére koppint, de nem tudta senki, csak társa, Antóni. Gyerek nem szabadult ki körmei közül.

Titokzatosság környékezte a kicsinyekből álló bűvésztársaságot, mely nagy országos vásárokra, híres búcsúkra járt csak és nagy, nagy vagyont szerzett a mesternek és barátjának.

Kiváltképen tetszettek a kis Többsincs mutatványai. A tányértánczoltatás volt a szegény fiú mestersége és ebben az éppen nem valami hasznos mesterségben csudálatos ügyességre vitte. Egy vékony pálczán egyszer forgatott egy golyóbist, azon egy fazekat, melynek tetején egy tányér kerengett óriási sebességgel. A mutatványban különösen az szerzett nagy mulatságot a vásáros meg búcsús népnek, hogy a fazék csaknem akkora volt, mint maga Többsincs.

Vetélkedő társa volt kis legényünknek a hosszú lábú Gólyaláb, ki tárgyak eltüntetésében vitte nagy ügyességre. Letettek elébe példának okáért egy poharat: hipp, hopp - eltűnt. Senki se tudta, hova.

Egy harmadik ifjú a tüzes kések elnyelésében mesterkedett. De valahogy el ne higyjétek, hogy a szerencsétlen fiatal ember csakugyan elnyelte a tüzes szerszámot. Maga a kés nyelte el önönmagát, még pedig olyanformán, hogy rugóra járt. A fiú fogához nyomta a kés hegyét, akkor a penge összenyomódott és olybá tetszett - persze egy kis messziségről - mintha a gyermek szájában tűnt volna el.

Ugyanennek az ifjúnak kellett gyakorolnia a csepűrágás és galandhúzás ősrégi mutatványát, melyet a nép sehogysem engedett el, bár Deldeli sokszor megkísértette kiküszöbölni. Veszedelmessé válható mutatványt nem tűrt, csak egyet - a keshajigálást. Ezt is csak a legutóbbi időben honosította meg, de csakhamar kénytelen volt abbahagyni, a látványosságban szereplő egyik gyermek betegeskedése miatt.

Ezt a fiút helyettesíteni fogták be Szíhalmi Palit.

Neki kellett hegyes késeket hajigálni egy deszkára rajzolt ember körül, még pedig úgy, hogy a rajzolt ember valamely tagját meg ne sértse és a kés mégis nagyon közel a rajzolt alakhoz vágódjék a deszkába. Palinak jó szeme és kitűnő célzó képessége volt, nagyon hamar megtanulta ezt a mesterséget és egy pár hét múlva, ha akarta volna, sem téveszti vala el a célzt.

Pali és Ákos társaikat megszokták lassanként annyira, a mennyire.

Egyedül a kis Többsincs iránt voltak igazi szeretettel, az olyan hallgató s beteges volt. Ritkán beszélt. Aztán a képe is olyan szelid és okos vala, mint egy első eminensé.

Pedig éppen nem volt az. Sőt, a mint maga beszélte el őszinte megbánással Palinak, - a mikor fölöttük hált - nagyon is rossz diák volt. Semmi áron se akart tanulni, a min az édes apja úgy megharagudott, hogy fazekas inasnak adta.

Ő meg kapta magát, elbujdosott. Hej de megbánta már!

Ősz volt éppen. Hideg, novemberi ősz. Éjjel elhagyatva, cél nélkül bandukolt. - Hová? maga se tudta. Egy útszéli üres színben vert magának tanyát az éjjelre. Szalmatőrekből, mohából gabalyított magának ágyat.

Hanem a fagyos szél keresztül-kasúl járt a színen, melynek nem volt ajtaja, csak jó nagy ajtófélfája, teteje egy pár zsúp szalma volt, ázott, rothadt, vihartól tépett.

A foga vaczogott, lábát a fagy zsibadsága vette meg és feje lázban égett az éhségtől, a félelemtől.

Itt talált rá Deldeli. A többi mind úgy volt, mint a hogy Pálékkal történt.

- Hej, keserű élet ez itt! - mondá szomorú nevetéssel. Majd hirtelen elkomorodva, hozzátette: már arra is gondoltam, hogy mindig rosszul csinálom a dolgomat, hogy rám únjanak és kiszabaduljak ezeknek a körmei közül. Visszamehetek végre szüleimhez, a kinek ezentúl szentül megfogadom az akaratját.

Sok mindent beszélt még azon az éjjelen a kis Többsincs. Hanem másnap elment hosszú útra. Arról csak napok múlván jött meg. Aztán megint hosszú útra utazott s arról sohse jött meg többé.

Megfázhatott még azon a szerencsétlen éjszakán, a mikor Deldelivel találkozott. Azóta folyton lassú, száraz betegség rágódhatott rajta, az tört ki most egyszerre.

Folyton izzadt, sovány kis teste lázban égett egész napon át. Beteg ágya mellett Pali meg Ákos virrasztott, vidám, enyelgő beszéddel ők enyhítették kínjait. Rébék asszony is bejött néha, hozott neki ételt, de nem igen nyúlt ahhoz a szegény Többsincs. Mindegyre italt kívánt száraz torka, égő belseje.

Deldeli is megnézte egyszer valami idegen úrral, a ki megvizsgálta a beteget, de nem adott orvosságot, bár orvosnak látszott.

Nem is kellett már semmi a szegény Többsincsnek. Csak egy csók kellett volna: édes apja bünbocsátó, édes anyja gyöngéd szerető csókja. Ezekről talán még meg is gyógyult volna.

Emlegette is, csak még egyszer láthatná őket, csak egyszer, csak egyszer.

Nem láthatta meg. De mégis, az Isten jó volt hozzá, az utolsó napon elvezette szülői házába, szerettei közé, anyja ölébe.

Hogy ott van, lázas álmában az képzelte a haldokló fiú.

- Oh, milyen jó itt, milyen jó, sohse teszem többet, soha többé! ezt motyogta kipersegett ajka, míg szeme úgy fénylett, mint a hogy a boldog embernek szokott.

Egy ideig ragyogott, de egyszerre mintha csak a halott lehellete homályosítaná el, olyan zavart lett a szelíd, barna szempár.

Este volt, de lámpa még nem égett a szobában. Az emeletes ágy alsó fiókjában egy kissé nyugtalankodni kezdett a beteg, ide-oda fordúlt, rimánkodott:

- Édes anyám, tedd rám a takarót, fázom!

Pali állig betakarta paplanába a beteget, a mire az mondá:

- Köszönöm, édes anyám! - és befordult a fal felé.

Esti nyolcz órakor a szegény kis Többsincs nem volt többé.

XI. A nagykállói vásár.

Hová temették, prédikált-e fölötte pap, megjelölték-e a sírját, ültettek-e hantjára legalább egy cserép virágot? Mindezt nem tudták a fiúk, csak azt érezték, csak azt látták, hogy a kis Többsincs nincs többé közöttük.

Ruháját, szerszámaint odaadták a kis Viharínának. Deldeli egyszer sajnálkozását is fejezte ki azon, hogy meghalt az ügyes gyermek, mielőtt nagy dolgokat vihetett volna végbe!

Bizony nem viselt itt azért érette senki gyászt, csak Paliék a szivükben.

Alig volt óra, mikor eszükbe ne jutott volna szerencsétlen társuk szomorú sorsa, vígasztalan halála. Emlékét ott őrizték szivükben s csak egymásra kellett nézniök, hogy szemükben könny fakadjon.

Ez a szomorú emlékezés sarkalta őket folyton arra, hogy valami módon elmenekülhessenek erről a helyről. De hiába keresték erre az alkalmat, meg nem találták. Úgy látszott, a főnöknek igaza volt, mikor azt állította, hogy ez az egész tanya környékestül együtt egy huron pendül vele.

Bajos volt hát innen úgy menekülniök, hogy egyszerűen azt mondják: „ill’ a berek, nádak, erek”, neki a világnak. Valami alkalom kellett erre, a mi nemsokára kínálkozott is.

Elkövetkezett augusztus hónapja.

A mester elég ügyesnek találta új tanítványait:

- Holnap már hajnalban fel kell kelnetek, titeket is viszlek a vásárra. Majd meglátom, mit tudtok.

Paliék szive megdobbant: ime, ütött a szabadulás órája, avagy: megcsendül felettük a halálharang.

Nem bánták, akármi történjék is, de szabadúlniok kell.

Vígan füttyörésztek kora hajnalban, a nagy födeles szekér belsejében. El is hitették Deldelivel, hogy most már nekik is tetszik a dolog, nem kell már irántuk bizalmatlankodnia.

Jó hosszú időn át rázta őket a kocsi, míg elértek a vásárra. Eközben megismerték majdnem egészen a termékeny Szabolcs megyét, melynek földje a sok sziksótól néhol olyan fehér, mint a kréta.

Már javában tartott a nagykállói vásár. A közeleső megyék sok jámbor népsége, de távol vidékiek is ellepték az egész helyet. És még minduntalan jöttek új meg új csapatok fáradtan, porosan, ki gyalog, ki szekéren, asszonyok, férfiak vegyest.

A szomszédmegyebeli urak arra használták föl ezt az alkalmat, hogy az aratás után itt találkozzanak.

Különösen ezekre az urakra számított Deldeli.

Közel a nyílt helyen fölállított tűzhelyekhez, az úgynevezett laczikonyhákhoz, egy nagy pázsiton, hol rendesen libák tanyáztak: ott állították fel Deldeliék tarka-barka sátrukat. És aznap, mikor felállították, meg is kezdték az előadást, hirdetvén azt már kora délután dobpergéssel, tárogató szóval, sőt szónoklattal is. Egy olasz eredetű szolga volt az ünnepi szónok és mert rossz magyarsággal magyarázott: kinevették. De megértették mégis, mit akar például azzal mondani, hogy: „tessék, tessék besétálni, annyit fognak nefetezni, hogy a pekecs fagon repedeszni!” Szapora szavú ember volt ez a talián. Tizszer is elmondta, mi minden szépet lát

az, a ki belülkerül. A mutatványok közül kiemelte a Salamucci testvérek késdobáló mutatványait. A Salamucci testvérek persze nem voltak testvérek, se Salamuccik. Szíhalmi Pál és Viparína Ákos volt az ő tisztességes nevük.

Elkövetkezett esti hét óra. A sátor zsúfolásig megtelt mindenféle rangú, rendű közönséggel. Voltak kik kívül rekedtek a kerítésen és lábujjhegyre állva, fára mászva nézték a szegény meggyötrött gyerekek ügyeskedéseit. Egy-egy mutatvány után taps és éljenzés is hangzott fel. Deldeli szeme csak úgy ragyogott az örömtől.

Bent, a sátor színpadán túl, egy kis deszkabódéban volt a két Salamucci testvér. Szegény Pali, szegény Ákos, alig mertek egymásra nézni, úgy ki voltak forgatva a mivoltukból. Valóságos maskarát csinált belőlük a mester. Fehér harisnya, kék atlasz nadrág és nagy, sárgaréz gombos, kék fecskefarkú kabát volt Pálon. Ákoson meg csupa vörös minden, vörös a lábbelije, vörös még a sipkája is.

- Hej, ha most így látna bennünket főtisztelendő osztálytanárunk! - fakadt ki Ákos szomorúan.

- Hej, ha most így látna engem édes apám, édes jó anyám! - szólalt meg Pali elkeseredve és daczosan.

Szinte reszketett a tehetetlen haragtól, a mely ez ellen a komédiás nép ellen elfogta. De hát mit tegyen? Ki fogná pártját, ha felzúdúlna ellenük? Ki pártfogolná a kicsapott diákok, ki eltagadta igazi nevét is... Ha mást mondana most, ha kivallaná igazi nevét: ki hinné el neki? És ha elhinnék is, nem vallana-e vele csúfot büszke apja, szerető anyja? De biz azt vallana ország-világ előtt.

Gondolkozott, évelődött magában a szegény fiú. De nem tudott semmi más okosat kisütni, csak azt, hogy tűrni és szenvedni kell, míg eljön a szabadulás órája. Hát elhatározta, hogy tűrni fog és fölkelvén, reá csapott a már-már pityergő Ákos vállára:

- Ne félj, pajtás!

Csengettek. Most következett a Salamucci testvérek mutatványa. A mester belépett hozzájuk a fülkébe és valósággal rájuk ordított:

- Fiúk, előre, mars!

Aztán kézen fogta őket, keményen, hogy szinte fölsziszszentek belé:

- Most kimentek a nagyságos közönség elébe, hát mosolyogjatok! Valamelyitek szomorú ábrázatot ne vágjon, különben levágom a fületeket!

A fülekre való mondását Deldeli úr már kint, a közönség előtt tette és csak halkán, sűgva, mosolyogva mellé, úgy hogy a nézők azt hitték, a gazda csak barátságosan biztatja legénykeit.

Nagy taps fogadta a két fiút. De bizony ők nem igen örvendettek a közönség előre való tetszésének, nem is tapsnak, de ijesztő lármának vélték és szinte megrettentek tőle. Nem próbálták még soha a nyilvános komédiázást és most olyan hirtelen pottyantak bele. Még az erős szívű Pál is megrendült ebben a pillanatban. Fülében mindenféle siketítő láрма zúgott. A néző közönséget sem látta jól. Forgott vele a világ, szeme káprázott, egy szempillantásig úgy képzelte, hogy régi tanára és igazgatója ott ülnek ez első széksorokban és méltatlankodva, szigorú ábrázattal néznek reá.

Ákos nem szédült, csak félt. Foga vaczogott, tagjai reszkedtek, könnyek gördültek le orcáján. Belekapaszkodott barátja karjába és síró hangon kérte:

- Ne hagyj el, Pál, félek!

Ez a szó, hogy „félek”, magához térítette Palit. Nem szédül többé, lába nem inogott, megállt merően a közönség előtt.

- Derék fiú... lássuk, mit tud... hadd lássuk! - ilyen kiáltások hangzottak körülötte.

- Hajtsd meg magad! - súgta fülébe a háta mögött settenkedő mester és kezébe adván egy kis kosár kést. Ákost úgyszólván erővel elválasztotta tőle, hogy oda állítsa ama deszkapalánkhöz, melybe a hegyes és éles késeket kell majd bedobálnia.

Újra csengettek. A kikiáltó harsány szóval szólott:

- Kezdődik a mutatvány: az idősebb Salamucci késsel dobálja az ő öcscsét. Csend, rend, figyelem!

Csend is volt, figyelem is bőven. Minden szem Szíhalmi Pált nézte, a mint szembe áll Ákos-sal, a mint kezébe fogja az egyik kést, fölemeli, megmutatja a közönségnek, győződjék meg róla, hogy igazi kés az.

Mindezeket jól megcselekedte az eгри diák, de a mint arra került a sor, hogy az éles pengét barátja és földije felé suhintsa: késlekedett. Ákos olyan kétségbeesetten, olyan szomorúan nézett reá és olyan félsz fogta el egyszerre.

Palinak gyöngéd, szerető szíve volt és bátor a lelke is. Barátja felé célzott egy pillanatig, de hirtelen egyet gondolt s oda dobta a kését a mester lába elé és szólott:

- Nem tudom, nem akarom ezt cselekedni!

Fülsiketítő láрма és csodálatos zavar támadt egyszerre. A közönség egy része éljenzett, a másik része zúgolódott. Tapsoltak és füttyöltek.

Sokan visszakövetelték a kifizetett belépő díjat, mások meg pereczet és almát dobáltak Pali felé, a mi Ákost egyszerre megvigasztalta. Pál merően állott a helyén és nyugodtan nézett szemébe a mesternek, ki a meglepetéstől, a haragtól csaknem megmeredt. Nem tudott megmozdítani, nem tudott szólni, arcza egyre színét váltogatta, hol kék, hol zöld, hol krétaszín lett, míg egyszerre elpirosodott és fölkapva a földről egy botot, Palira rontott.

A szegény fiú hátrált, de Deldeli csakhamar elérte. Hanem abban a pillanatban, mikor reá emelte botját, hátulról valaki megkapta a mestert.

- Hohó, lassan a testtel! Ezt a fiút ne bánts! -

A mester tisztelettel viselkedett az idegen úr iránt, leeresztette botját, de félkézzel még mindig fogta az engedetlen fiút.

- Ereszd el! - kiáltott rá a kövér úr. Majd lassabban így szólott hozzá: én megváltom tőled ezt a fiút és nem kérdem, honnan szerezted. Nos, mennyiért adod?

Deldeli nem felelt, csak hajlongott.

- Ötven aranyat adok a fiúért! - szólt a kövér úr, a ki a közönség közül, a nagy láрма kitörésekor ugrott föl ide.

- Tessék még tíz aranyat reá adni és a kisebbiket is odaadom, - szól vigyorogva Deldeli.

- Megadom! - mondá az öreg úr és kézen fogta az egyik ámulatból a másikba eső Pált, kinek karján már ott csüngött akkor az elválhatatlan társ, a ráadás, a kis Viparína.

- Gyertek! - mondá az öreg úr és kézen fogva megindult velök a nagy korcsma felé.

Ott nyomban előállott négylovas hintója. A fiúkat beültette maga mellé és szólott a kocsisnak!

- Hajts!

A két eгри diák ott gunnyasztott a bársonyos kocsiban, ámúlva, bámúlva, majdnem meg-némúlva. A négy szürke vágatott velük új otthonuk felé.

XII. Az új otthon.

Óriási udvar közepén tornáczos, tornyos, emeletes kastély, ez volt az új otthon.

Az udvaron vagy tíz nagy komondor kutya, fehér szőrű s olyan vad, hogy még urának kocsiját is megugatta. A tornáczon nyiharászó, játszó agarak kergetőztek le s fel. Az udvaron túl szérüs kert látszott, hatalmas szalma- és szénaboglyák emelkedtek ottan a hold világosságában, mint megannyi aranyos, ezüstös torony.

Egyáltalán olyan fényes, világos este volt, hogy ragyogott az egész kastély ablakostól, tornyostól együtt. És a kastély háta mögött elterülő park fái is mintha a mese ezüst növényei volnának: mint vékony ezüst pénzek, úgy zörögtek a levelei.

A kutyák csaholásán kívül ez az egyedüli zaj az új otthonban. Néma volt egyéb minden. Úgy látszik, mindenki aludt itt már, a kastélyban nem égett világ, a cselédházak ablakai is sötéten meredtek be a holdfényes éjszakába.

A fiúk szive összeszorúlt. Talán mindkettőjüknek eszébe jutott most a dajkamese az elátkozott királyról, kinek udvarába néma mindenki. Talán ott vannak?

Nem voltak ott. Egyszerre megszólaltak a kastély csengettyúi, hogy a kocsiból leszállanak. Csilingelés, zúgás-búgás hangzott végig az udvaron. A kastély ablakai is egyszerre kigyúlnak. Fáklyás emberek jelennek meg: a tornáczon ezüst sujtásos, megyszín ruhájú zenészek teremnek elő és szomorú nótába fognak. A lépcsős, emeletes tornácz erkélyén egy mosolygó arcz tűnik föl: kilencz-tíz éves kis lány kedves, barátságos arca.

A fiúk önfeledten gyönyörködtek a tündéri képeken. Elfeledték, hogyan kerültek ide. Álmélkodással, csodálattal voltak teli és mint kis bárányok a pásztort, úgy követték az öreg urat, a ki hátra-hátranézett rájuk, félig tréfásan, félig haragosan mormogva:

- Jertek csak, jertek csak!

Felvezette őket a kastélyba, keresztül a tornáczon, a hol egy kis leány szaladt az öreg úr felé és megölelte, szólván: „édes apám.”

Keresztül mentek a tornáczon, keresztül egy szobán, termeken, egymásbanyúló lakosztályokon s az öreg úr még mindig intett nekik:

- Előre!

A budai vár királyi palotájáról hallott vala egyet-mást Szíhalmi Pál, azt képzelte ilyennek, csak az lehetett belül ilyen fényes, csupa tükör, csupa bársony; ágyasházakat látott, az ágyaknak selyem függönyök volt, a falakon meg bársonyos szőnyegek.

- Itt vagyunk! - szólt az öreg úr végre. - Ez az én szobám - tette hozzá azután.

A fiúkat meglepte, hogy a tündér szép kastélyban ilyen szoba is lehet, mert a milyen ékes, kényelmes volt a többi, olyan puszta, mogorva, szegényes volt ez. A falak üresek: egy szalma nyoszolya, egy szék, egy gyalúlatlan asztal... ez volt a szoba minden bútorzata.

- Itt háltok, holnap aztán majd beszélünk! - szólt az öreg úr.

Azzal otthagya őket, de nem zárta rájuk az ajtót. Sőt nemsokára ezüst paszomántos ruhájú vén huszár nyitott be hozzájuk, vacsorát hozott nekik s a mint meglátta, hogy a gyerekek sírásnak eredtek: baraczkot nyomott a fejükre s vigasztalta őket:

- Sohse sírjatok, fiúk, nem lészen itt semmi bántódástok!

De a fiúk csak sírtak-ríttak s a nagy sírás-rívásban el is aludtak végre. És észre se vették, a mint éjnek idején bejött a haragos öreg úr és mécsessel rájuk világítván, látta, mint alusznak összeölekezve az ő pénzen vett vendégei. A nagy nyüzsgölődésben a takaró is leesett róluk, hát szépen rájuk igazította.

És mintha az öreg úr szeme megtelt volna könnyel...

XIII. Az úr és a cselédei.

Nagyon korán ébredtek fel, de gazdájuk is ébren volt már: az ablakon át hallották, hogy osztogat parancsokat a szolgálknak.

Korán reggel, mintha csak újra születnék az ember, olyan tiszta a feje. A két egri diák is frissnek, ha nem is éppen vidámnak érezte magát. Azért nem estek kétségbe, féltek ugyan attól, a mi itten, idegenben, rájuk várhat, de azért nem ijedtek meg. Főképp nem Szíhalmi Pali, ki nem bánta, akárhol van is, csakhogy a Deldeliék társaságától megszabadúlhatott.

- Adjunk hálát az Istennek, - szólt barátjához - csakhogy megszabadúltunk onnan. Most pedig azon kell törni a fejünket, mit kell tennünk? Bevalljunk-e mindent az öreg úrnak? Talán haza küld, talán nem? Megírjuk anyámnak minden bajunkat, ő talán megszabadít?

A kis Viparína helyeselte a kérdéseket, de bizony nem tudott választ adni rájuk, a tanácsot idősebb barátjától várta.

Pali szolgált is mindjárt tanácssal:

- Ha mindent bevallunk az öregnek, lehet, hogy hazaküld bennünket, de mindenesetre ír anyámnak s azzal csak elszomorítja a szegényt, a ki bajjal van tele úgy is. A szüleink egyszerre megtudnának otthon mindent másától, a mi sokkal rosszabb, mintha mi mondjuk el a történeteket igaz bűnbánással. Az sem lehetetlen, hogy a mi gazdánk, látván elhagyatott állapotunkat: cselédnek itten fog. Jó lesz úgy viselni magunkat, mintha jó volna nekünk itt, aztán alkalom adtán haza megyünk szépen.

Viparína helyeselte ezt a tervet, csak az ütött szeget a fejébe, hogy mit mondanak a gazdájoknak, ha az kérdezi: „mifélek vagytok?”

- Hát - így szólt Pali - azt mondd majd neki, ha kérdez: árva gyerekek vagyunk, se apánk, se anyánk, semmiféle rokonságunk egymáson kívül. Testvérek vagyunk: Boda Pál és Ákos. Eger városában születünk, világot látni, kenyeret keresni indultunk világnak.

A hogy így tervelgetnek magukban, házi gazdájuk nagy szigorú arczczal s azt se kérdezve tőlük: „mi fán termettetek?” szóla hozzájuk:

- Azt mondom, gyerekek, hogy becsületesen viseljétek magatokat. Lészen itt mindenben bőségetek. Tudjátok meg, nem kérdek tőletek: miféle ágról szakadtatok, de itt tisztességes emberekké kell lennetek, mert különben megcsapatlak, aztán börtönre vettetlek benneteket.

Az öreg úr egy kis pihenőt tartott. Kifűtta magát, aztán folytatá:

- Most pedig egy hónapra el veletek az iskolába, ha becsülettel kijártátok, akkor majd megmondom: mi lesz a kötelességetek...

A mester ezenközben belépett a szobába. Öreg földmívelő ember volt, lehetett úgy hetven esztendő, de azért egyenes volt, mint egy derék szál fa, az arcza barnapiros, a haja, bajusza fehér, mint a hó. És fehér gyolcsinge, gatyája volt a tanítómesternek. Ilyet se láttak még. Mi lesz ebből? gondolták a megrezzent gyerekek.

Nem sok gondolkozni való idejük volt. Az öreg földmívelő ember kézen fogta őket s megindult velök. Mentek, mentek keresztül a nagy portán, megint egy kis portán, aztán ismét egy nagyobb portán s kijutottak a szabadba.

Már jó negyedórája mentek, de az öreg még mindig nem szólt. Komolyan nézett maga elé s úgy látszott, figyelmére se méltatja kis utitársait, míg Pali egyszerre csak megszólította:

- Hová megyünk, bátya?
- Tanyára, szolgám! - felelte az öreg.
- Mi végre, bátya?
- Kis béresek lesztek, szolgám!

Hát ez volt az iskola. Nem tudták: örüljenek-e vagy szomorkodjanak mostan? Megadták magukat sorsuknak, csak Szíhalmi Paliban fortyant fel a büszke vér: „ő és szolgál!” De itt nem volt mit tenni, vagy kivallani mindent, vagy így bevárni a szabadulás óráját. Aztán meg most nem is volt okuk a szomorúságra, olyan szép volt körülük minden.

Már-már csaknem itt volt a takarás ideje, a meddig csak szemük ellátott, arany kalászszal ékes volt a rónaság. Csupa búzaföld mindenfelé és Isten áldása a földeken. A dús termés szinte megdőlt, olyan gazdag vala.

Gyenge szél - mindig van egy kicsiny a szép, magyar pusztákon - belekapaszkodott, meg-ránczigálta a föld aranyos üstökét, a teli és nagy kalászokat. És olyan szomorú, szinte panaszkodó hang keletkezett erre végig a határon, mintha csak a föld búslakodnék előre, mert nemsokára leszedik az ékességét. Pedig csak a szél gyenge fuvása volt az, egyéb hang nem kelt sehonnan. Csend volt mindenfelé, sehol egy ember, talán az állatok is elbújtak a nagy melegben. A búza rendes lakója, a fűj csak imitt-amott pitypalatytyolt a kalászok árnyékában, meg egy magányos gólya mászkált az árok mentén, békára lesve nagy komolyan, csőrét meg-megcsattogatva.

- Kié ez a sok szép búza? - szólalt meg egyszerre Pali.
- Az uraságé! - felelte az öreg.
- Melyiké?
- A mienké.
- Hát az, a mi ide sárgállik?
- Az is az övé.
- És a nagy puszta, ott messze a jegenyék felé?
- Az is.
- Hát mind az övé, a mi csak ide látszik?
- Mind.
- Hiszen egy egész nap alatt se lehet ezt a tenger földet bejárni.
- Vagy igen, de kocsin, éppen egy nap alatt.

Meg-meg elhallgattak, ballagván tovább. Ugy délfelé végre elérkezének egy kicsiny tanyához, ahol az öreg azt mondta: éppen jókor jöttünk!

A pitarban ebédeltek a tanya lakói, az öreg mester családja. Vagy tízen ültek körül egy nagy üstöt, melyben juhhúsos kása szortyogott. A gyerekek kezébe kanalat meg fanyelű bicskát nyomtak, a legidősebb asszony leszelt nekik egy nagy karéj kenyeret s így szólott hozzájuk: „egyetek, gyermekeim!” A gyermekek nem igen kínáltatták magukat s ugyancsak hozzáláltak.

A mikor vége volt a délebédnek - bizony nem volt, csak egy fogás - akkor azt mondta az öreg, a kít az öreg asszony uramnak, a többiek meg részint apámnak, részint nagyapámnak szólítottak:

- Csülökre, fiúk!

A mi annyit jelentett, hogy mennek munkára. Hanem előbb Palinak is, Ákosnak is dolgos ember ruhájába kellett bújni. A lábukra bocskort kötöttek, hogy meg ne szúrja majd a tarló. Alig, hogy kifújhatták magukat, mentek aratni.

A tanyához egy pár lépésnyire kezdtek meg a tiszta búzát vágni. A tanyás és férfi cselédjei (családja) kaszával neki állottak egy szép nagy táblának és aratni kezdtek. A kaszálók nyomában jártak a marok-szedő asszonyok, lányok, suhancz legények, a kik csomóba szedték, a mit amazok lekaszáltak. Paliék előbb csak nézték a kedves látványt, mint csillogtak fel a fényes kaszák, mint feküdtek le a kalászosok egy-egy csendes nyisszenésre, mint fogyott erre a tábla. Egyszerre aztán az öreg őket is befogta markot szedni. Kezdetben bizony nehezen ment, csak lábatlankodtak a kaszásoknak, a kiknek még vigyázni kellett rájuk, hogy beléjük ne vágjanak a borotvaéles szerszámmal.

A sok hajlongásba is belefáradt a derekuk, úgy, hogy a mikor a késő estével véget ért a munka, alig tudtak állni a lábukon, se étel, se ital nem kellett nekik. Mig társaik víg szóbeszéd, nótázás, játék közepett süttették szalonnájukat a pásztortűznél: ők addig aludtak a tarlón mélyen és édesdeden; hajnalban az öreg költötte fel őket.

Tizennégy napig éltek így a szabad ég alatt nagy és nehéz munkában, a vasárnap kivételével alig pihentek. A munka kezdetben nagyon megtörte, de később megerősítette őket. Ha nem restelték volna, talán sírnak is az első napokban. De azután tetszett nekik ez a dolog. Pali elkérte a kaszát is az öregtől, aratni próbált. De csak most látta, micsoda nagy dolog ez: két perczig se bírt azzal a szerszámmal, a mivel az aggastyán egész napon át munkálkodott.

Lassan-lassan nagy tiszteletre gerjedtek az aratók iránt. Mennyit és milyen vígan dolgoznak, tele vannak mesével, tréfával, nótával. És a második hét végén, a mikor szép holdvilág süttött, még éjnek idején is dolgoztak, mert sürgetős volt a munka. Két hét alatt vágta le a derék csapat azt a táblát, mely számukra ki volt jelölve.

Az utolsó napon aztán egy jókedvű legény szép kalászos kosarakat kötött a búza szárából, egy nagyot az uraságnak, egy-egy kicsit a feleséges aratóknak, hogy megemlékezzenek milyen termés volt 1846-ban. A mi munka azután következett, azt már vídáman cselekedték a fiúk. A kis búzacsomókból nagyobb kévét kötöttek, majd a kévékből tizennyolcztal összeraktak s az volt a kereszt.

Nemsokára ilyen keresztet emelkedtek mindenfelé a letarolt földeken, a tarlón. Kevés vártatva ezek is eltűntek, helyesebben összerakták őket, száz, kétszáz keresztet is egy csomóba; ezt kazalnak hítták s olyik olyan magas volt, mint egy emeletes ház, létrán kellett a tetejébe menni.

Egy napon aztán 10-15 búzakazal állott azon a nagy tisztás helyen, melyet szerűnek neveztek. Ezen a helyen végezték a nyár legutolsó nagy munkáját, a nyomtatást.

Ezelőtt negyven esztendővel nem volt ez még olyan egyszerű és szapora munka, mint most, a mikor gőzgép ereje hajtja a hatalmas cséplőgépet, melynek tetejébe behányják a kévét s alig, hogy behányják, alól kiszóródik a zsákba a szép tiszta búza, oldalt meg kihull a szalma, a polyva, az ocsú meg másutt szóródik, szelelődik ki. Akkoriban, de néhol még most is, lovak végezték ezt a munkát, lovak nyomtatták a gabonát, patáikkal peregették ki a magot a kalászból és pedig úgy, hogy kiszórták alájuk a kalászt s azon körbe-körbe jártak.

Bizony akkoriban két hétig dolgoztak így azon, a mit most egy-két nap alatt elvégez a gép. Paliék is két hétig munkálkodtak kint a szerűn s a következő napon már egy hónapja, hogy ebbe az iskolába kerültek. Kemény volt az iskola, az igaz, de tanulságos. Pali megtanulta ismerni a szántóvető népet, a mely akkor még jobbágyság volt, ideje, ereje javarészével uraságának tartozott. Akárhogy dolgozott is, nem igen gyarapodott.

Úgy látta Pali, hogy ebben az állapotban nincs igazság, különösen, ha az öreg mesterét nézi, a kinél rendesebb, okosabb, türelmesebb embert nem igen ismert még. Csak a szóval ne lett volna olyan takarékos. Félórában is alig szólt egyet, másnál se szerette a haszontalan beszédet. Pedig a tanyai házban nem nagyon takarékoskodhattak a szóval: négy család lakott benne. Az öreg feleségestől egy legény fiával s egy hajadon lányával, aztán a három feleséges fia, gyermekestől.

Sokan voltak, mégis békességben éltek és olyan nagy tiszteletben tartották az öreget, mint egy pátriárkát. A föld népének ez a szokása, hogy így együtt marad, egy házban, némely vidéken még most is fenmaradt. Hazánk sok vidékén vannak olyan családok, melyek mindvégiglen egy házban laknak, akárhogy megszaporodnak is, nemzedékről nemzedékre.

Egy szombati napon, a mikor az uraság része már zsákokban, kocsikra volt rakva: az öreg, családjával és Paliékkal megindult az uraság kastélya felé. Az uton, a merre mentek, mindegy búzával megrakodott kocsikra találtak: a jobbágyság szállította be a termést urasága magtáraiba.

Öt, hatszáz kocsi is állhatott bent az uraság óriási portáján, a hol az emeletes magtárak állottak. Öreg jobbágyok, némelyik hosszú hajában fésűt viselt, mint az asszonyok, - állottak a szekerek mellett, várva, hogy átvegyék tőlük a köteles részt. Az uraság tisztviselői, kasznárja, ispánjai, jártak keltek a kocsik körül, szóba állva az ismertebb és derekabb emberekkel. Már-már átveendő volt a sok búzát, a magtárakat is kinyitották, a mikor az uraság huszárja kardosan, csákósan, még a tarsolya is rajta volt, odalépett az összegyűlt népség közé és szólt:

- Emberek, gyerekek, mindenki, a ki csak itt van, gyűljön össze a kastély udvarára, az uraság elé.

Senkisem sejtette, mi fog most történni, hát nagy kíváncsian indultak neki a nagy udvarnak, a mely az ég tudja, mért, fel volt lobogózva, a kastély híres zenekara is muzsikálásra készen gyantázta a vonóját.

Az uraság pedig a nyílt erkélyen állott ünneplő ruhában, fején kócsagtollas kalpagja, mellette csak kis lánya állott, ez a kedves, szép kis teremtés, a ki mosolyogva nézett fel marczona apjára.

Mély csend volt mindenfelé. A négy, ötszáz főnyi nagy csoport: csupa szem és fül.

Végre megszólalt az uraság:

- Hűséges fiaim! Adom mindazoknak, a kiknek illik, tudtára, hogy a szekereitekkel úgy, a hogy jöttetek, hazamehettek. A termést haza vihetitek. Nekem terméstek többé nem kell, sem azt nem tűröm, hogy engem többé uratoknak nézzetek. A mai naptól fogva lesztek a magatok urai, szolgálói. Ha lesz mitek, esztek, ha nem: koplaltok. Vagy ha nektek jobban tetszik a szó, hát a mai naptól fogvást szabadok vagytok. Irántam semmi tartozástok nincsen. Kinek-kinek osztatok örök tulajdonul annyi szántó földet, rétet, a mennyi elég léssen arra, hogy a magatok koldusai lehessetek. A ki közületek nagyobb családdal van, annak többet adok. A kasznár és ispán urak egyébképen már a jövő héten hozzá fognak a földosztáshoz. Panaszkodni, zúgolódni ne merjen aztán senki; de a kinek valamilyen baja esik: az ide jöhet a portámra elmondani az ügyes bajos dolgát. Most pedig menjetek Isten hírével, a nagy udvaron a pinczemestertől kaptok egy kis áldomást.

Az összegyűlt népségekben a szó, a lélegzett elállott erre a beszédre. Alig tudták megérteni, hogy ők már most szabadok, a maguk urai, még csak nem is csapathatja meg az uraság. Aztán nemcsak az idehozott termést vihetik haza, hanem egyszerre telkes gazdákká lettek. Hallottak ugyan ilyen csodák esetéről, messziről jött disznóhajcsárok beszéltek, de mesének tartotta közöttük minden józan ember azt a híresztelést, hogy más vidékeken hasonlóképp történt.

Örömben, zavarokban nem tudták, mit csináljanak. Öreg asszonyok, a kik csak félig értették a dolgot: sírtak, a legtöbbje azonban éljenezni szeretett volna, de nem mert.

Csak a diákok öreg tanítómesterének volt annyi bátorsága, hogy megköszönje ezt a nagylelkű cselekedetet.

Odalépett az erkély alá s felkiáltotta a kis lánynak, mert az uraság azonközben bement:

- Aranyos virágszál, nagyságos kisasszony, mondja meg az édes apjának: ezt a tettet el nem felejtí nekí a jó Isten.

A kis lány mosolyogva bólintott a fejével, az öreg még egyebet is akart mondani, de kijött az uraság s nagy mérgesen odaszólt nekí:

- Ne kántáljon itt kelmed, el lehet menni!

De aztán meggondolta a dolgot, visszahíttá:

- Hol a két fiú?

Paliék ott forgolódtak az öreg körül, s a hívásra előjövének.

- Itt vannak, tekintetes uram, nem tudom, mi rosszat cselekedtek azelőtt, de hogy derék gyerekek, azt a fejemre mondom.

- Gyertek ide, - szólt hozzájuk látszólag mérgesen az úr - az iskolának vége van, katonává lesztek!

Hol? mikép? - tünődtek magukban a gyerekek. Az úr megfelelt tünődésükre.

- A lányom regementjében.

XIV. A leány regimentje.

Ettek, ittak, ökröt sütöttek, hat akós hordó borát ütötték csapra a felszabadított nép vígasságára: szólott a muzsika, vidám nóta, kurjongatás hallszott, sőt tánczra is készültek a hátsó portában, míg a kastély körül s bent a nagy bolthajtásos szobákban csend volt.

Az úr, a ki jobbágyai felszabadítása után is rengeteg uradalom ura maradt, kis lányával behúzódott egy kis szobába, gyermekét ölébe ültette s beszélt hozzá beczéző szavakat: „Mire vágyol, lelkem, gyermekem, meg lesz minden, a mit csak szemed-szájad kíván!”

De a kis lánynak nem voltak valami különös kívánságai, könnyen lehetett azt teljesíteni mind, nem kellett hozzája milliók. Olyan szelíd, engedelmes, szerény, csendes kis lány volt, mintha nem is a szabolcsi kis király, hanem valami szabolcsi kisbíró gyermeke lett volna.

Édes apja pedig mindezt szomorúságnak nézte. Nem volt a gyermek eleven, hát bánatosnak vélte. Nosza megcselekedett mindent, a mit csak egy igazi kis királykisasszony mulattatására meg lehetett tenni. Állandó szintársulatot tartott, mely a külön erre a célra épített színházban vidám, bohókás szindarabot játszott, a leánya mulattatására. Természetes, hogy az udvar, a cselédség, sőt néha a szomszédbeli urak is megjelentek a szép kis színházban, melynek külön, illendő zenekara is volt.

Mind ez nem igen derítette valami különösebb kedvre a kis lánykát, a kit Ildikónak neveztek, de az édes apja mindig csak így hította: „egyetlen gyémántom!”

Csakugyan egyetlen gyermeke volt. Egyetlen, a ki élve maradt, mert hat kedves gyermeke feküdt már halva, ezüst koporsóban, a kastély kriptájában.

Valamennyi lány volt s valamennyi akkor halt meg, a mikor arája volt már egy-egy derék fiatal embernek. A mikor ujjokra húzták a jegygyűrűt, mintha a halál jegyezte volna el őket magának. Rendesen az esküvő előtt haltak meg, kimondhatatlan fájdalomra apjuknak, anyjuknak. Különösen anyjuknak, a ki különben is gyenge, beteges asszony volt, hát nem bírta tovább, megtört, meghalt.

A kastélyban van egy fekete pléh-ajtós szoba, életében a szegény asszony kedves szobája. Gyászszal vannak beborítva ottan a kék atlasz bútorok és minden úgy áll benne, mint a hogy a megboldogult hagyta. A megszorodott férj nem enged benne megváltoztatni semmit, nem szabad oda belépni senkinek, csak neki.

Ilyen szomorú emlékekkel, ennyi gyászszal van tele a milliomos kis király háza, ennyi szomorú emlék között élve, bizony csak szegény Magyarország egyik leggazdagabb ura. Nem vigasztalja a gazdagság, a mint hogy az senkit sem vált meg a nagy lelki fájdalomtól. Nem gyönyörködteti a vagyon, hiszen hat szép édes gyermekét ragadta el tőle a halál, hiába hozatta el a bécsi meg miskolczi orvost. Egész ország patikáját megvehette volna, annyi pénze volt. Mind nem használt semmit. A mire szüksége vala, az nem nagy: egy kis egészség. Istennek kegyelméből egy kicsiny, de ebből sok-sok millió árán se lehet venni, vásárlani.

Bizony szegény volt a nagy gazdag úr. Szegényebb a szegénynél is, mert folyton remegett azért, a kit meghagyott neki Isten kegyelme: kis leánya életéért rettegett örökösen.

Hat gyermeke hirtelen, váratlanul meghalt és csaknem akkor, midőn már a fejükön volt a menyasszonyi koszorú, hát valami szomorú sejtelem fogta el a szegény gazdag szívét: a legutolsónak is így kell elmúlnia!

Nem, nem engedi! Daczos, de szeretettel teli szíve elszorult az ilyen gondolatra és mindig azon jártatta az eszét, hogyan játsza ki a sorsot? Mindenfélét kigondolt, például, hogy fiúruhában, fiúnak nevelteti lánykáját.

Ildikó azonban csak nem tudta a fiús viseletet, a fiús szokásokat megszivlelni, végre is vissza kellett neki adni a szoknyácskáját, a leánypajtasait.

Ebben az időben kerültek éppen a kastélyba Pali és Ákos. Éppen ebben az időben támadt a kastély urának az a gondolata, hogy a jobbmódú cselédek fiai közül kiválasztja a derekabbakat s azokból kis katonaságot állít, lánya őrzésére, mulattatására és hogy benne a fiús hajlamokat felébressze.

Ötven főből állott a kis katonaság és Szíhalmi Pál lett vezérévé, Ákos lett az első hadnagy. Annak rendje és módja szerint voltak a kis csapatban dobosok, trombitások, sőt káplárok is. Főhadurok szép katonaruhát szabatott nekik, éppen olyant, a milyent a nagyok, az igazi katonák viseltek. Sőt szuronyuk és puskájuk is volt, de a szurony és puska csak amolyan játék, nem lehetett azzal ártani senkinek.

Tetszett a gyerekeknek ez a játék, sőt Paliéknak is tetszett és a míg kezdetén voltak a mulatságnak: egyelőre arról is elfeledkeztek, hogy szabadúlni akarnak innen. A kastély ura is nagyon megszerette őket, különösen Palit, kinek derék, komoly igazságos volta nagyon megnyerte tetszését. Aztán olyan urias, csinos volt zöld hajtókás sárga pitykés katonaruhájában, hogy az öreg úr nem igen hitte el neki többé a származásáról költött mondókat. Meg volt immár győződve róla, hogy Pali olyan eltévelyedett úri fiú. El is határozta, hogy magánál tartja, a míg csak fel nem nő, társával, Ákossal együtt kineveli katonának, (huszár ezredes volt az öreg valamikor) és nem engedi semerre, nem, még akkor sem, ha érte jönnek.

Maga a kis Ildikó is megbarátkozott Szíhalmi Palival. Szelíd és jó volt Pali hozzá, de nem hízelt neki, mint a többi kis katona, sőt szigorú is volt véle, ha a játék úgy hozta magával. Mert tudnivaló, hogy Ildikó is beállt közéjük katonának: zászlótartó volt. Milyen szép selyem zászló volt az, a mely Ildikónak fehér kis kezében lengett!

A nagy park gyönyörű pázsitján volt a kis hadsereg gyakorló helye. A kastély ura valami kis várféle alkotmányt is építtetett nekik a pázsit szélébe, ott aztán városdit is játszhattak. A sereg felének fővegére fehér gyolccszalagot tűzött a zászlótartó s a seregnek ez a fele volt az ellenség. A kastély ura nagy örömmel nézte a hadakozókat, a kik bizony nem kimélték egymást és akárhánynak sajnált a háta a vár ostroma és védelme után. Csak Ildikóhoz nem nyult senki. A kis zászlótartó leány mindig a Pali védelme alatt állott s jaj lett volna annak, a ki hozzája ér.

Végre is a kastély ura teljesen megbizott leánya hadseregében és látva, hogy a katonák nem mulatnak olyan jól, ha ő jelen van, hát el-elmaradt egyszer-egyszer. Ilyenkor egy fiatal ember, a tisztartó íródiákja tartotta szemmel Ildikót, hogy valami baja ne essék.

Egy ilyen alkalommal történt meg, hogy a katonaság törökre és magyarra osztódva, a bujókás hadakozást próbálta meg. A magyarok vezére Pali volt, hadsegéde pedig Ákos. A törököket a kasznár fia vezette és elhatározták, hogy a törökök támadják meg a magyarokat.

Pali azt eszelte ki, hogy kivonúl seregével a park legszélére, a nagy és mély kék tó mellé s ott elbújva a fűzesben, hátba támadja a törököt és szétveri.

Természetesen, Ildikó is a magyarokkal tartott, de az íródiák nem engedte a fiúkkal bújkálni, hanem magával vitte a tóhoz, melyen mindig ott himbálódzott egy csinos kis ladik.

A fiúk jó sokáig bújkáltak a fűzesben, hát Ildikó bekéredzkedett a ladikba. Az íródiák se kérte magát kétszer s a következő pillanatban már vígan ladikáztak a tó kék tükrén.

Pali ezalatt vezette seregét előre. Nádon, bokron, ingoványon, fatönkön keresztül. Meg akarta kerülni a tavat s eljutni oda, a hol olyan sűrű volt a füzes, hogy a napsugár se birt áthalatni rajta. Vagy tíz perczig tartott az út odáig, míg végre elérték és Pali, hogy tájékozza magát, merre vannak a törökök, kidugta a fejét a lombok mögül.

Első pillanatban nem látott semmit, csak egy kétségbeejtő kiáltást hallott. Ez azonban éppen elégséges volt arra, hogy ne sokat törje a fejét, hanem kiugorják a fák közül s a tó partján teremjen.

Itt szinte elszédült, olyan rettenetes dolgot látott: a ladik felborúlva úszott tova a tavon. Az íródiák kétségbeesve kapálódzott a vízben, hogy fenn tudja magát tartani, de meglátszott, hogy úszni nem tud. Ildikó pedig nem volt semerre, Pali nem látta sehoh, míg egyszerre szőke kis feje felbukkant egészen közel hozzája, kérő szemekkel nézett feléje, de szólni már nem tudott.

Pali se gondolkodott sokáig, hirtelen levetette csizmáját, eldobta puskáját, szuronyát és beleugrott a tóba. Jó úszó volt és helyén volt a szíve. Egy perc se mult el és Ildikó meg volt mentve, kint feküdt a parton, puha mohágyon.

Csúron víz feküdt ott a kis leány, a halálos ijedelemtől elvesztette eszméletét. Szeme le volt húnyva, de élt, lélegzett, lassan-lassan magához tért, szemét is kinyitotta és hálásan mosolygott azokra, a kik mellette térdeltek.

Biztató és vigasztaló szavakat hebegve ott volt előtte Pali, szintén csúron víz, de gondolt is most azzal, akár ő, akár más. A kastély ura is ott térdelt leánya mellett, éppen akkor jött, a mikor már-már elveszett és látta messziről, mint ugrik be a vízbe a kis Pali. A mikorra odaért, akkor már leánya meg volt mentve. Az íródiák is kieviczkelte nagy nehezen, belekapaszkodva a ladikba, mely olyan szerencsétlenül fordult fel velük és olyan szerencsésen úszott vele most partra. A szegény ügyetlen fiatal ember szinte félholtan feküdt a kis Ildikó lábánál.

A mikor aztán minden baj elmúlt, a kastély ura is magához tért halálos rémületéből: magához ölelte Palit és így szólt, csak ennyit tudott mondani.

- Fiam!

Az uraság elhatározta, hogy fiául fogadja a bátor és derék fiút, de később meggondolta a dolgot, mosolygott magában egyedül maradván szobájában, szinte nevetett és vígan mormogá:

- Nem, akárki fia legyen is, hozzáadom feleségül Ildikót, ha majd nagy lesz. Ő lesz a legkülönb vőlegény, olyan, a ki már előbb megváltotta aráját a haláltól...

XV. A diákok urrá lesznek.

Szíhalmi Pali másnap arra virradt, hogy úr ebben a házban, még pedig igen nagy úr. A mint fölébredt, megdörzsölte a szemét: vajjon jól lát-e? Jól látott, nem álmódott: egy huszár ruhába bujtatott inas állott ágya előtt, nagy tisztességtudással jó reggelt kívánván, parancsát várván. Az uraság rendelte melléje, folytonos szolgálatjára.

- Parancsol-e valamit a nagyságos úrfi? - kérdezte a nagybajuszú huszár.

- Nem parancsolok én semmit, csak kérném szépen valamire magát.

- Instálom, szolgálatára állok. Nem csak egymagam, de a nagyságos úrfi kocsisa várja a rendeletet: befogja-e a két almásderest, léssen-e ma kimenetel?

Szíhalmi Pali mindjárt észre vette magát. Itt őt most tejbe-vajba akarják fürösztetni. Huszárt, kocsist és még a jó Isten tudja mit és mit nem adtak a kezére. Akár a hal a vízben, méh a virágos kertben: úgy élhetne ő most. Mégis más járt az eszében, csak ez az egy vágyakozás zakatolt a szívében: „Haza, haza!”

- Hogy hívják kendet? - kérdé a huszártól.

- Fegyverneki Balázs, szolgálatjára.

- Hát, jó Fegyverneki Balázs, ha maga világlátott ember, mondja meg nekem hány nap és hány éjjel ér az ember innen, de csak amúgy gyalogosan, Szatmár vármegyébe, teszem azt, Szatmár városába?

Fegyverneki Balázs megvakarta a deresedő haját, kétfelől szétcsapta és kipödörte ólomszínű bajuszát, mosolygott is, köhentett is, a szemével is vágott egyet, aztán fölrángatván a két vállát szinte a feje búbjáig, szólott.

- Soha odáig el nem jut mostanság a nagyságos úrfi.

- Nem is én akarok menni! - mondá elpirúlva, akadozva Pál.

- Sem az úrfi, sem más, hacsak nem jár sárkányon.

- Ugyan miért?

- Hát a töméntelen sok lengyel katona állja el ott mind az utat. Senkit arra el nem bocsátanak. Nagy háborúság van most ottan: arra ütközik a lengyel a muszkával. Ugyan a muszkának már ki is szedték a méregfogát...

Balázs bátya kiszolgált Radetzky-huszár volt, hát értett a hatvágáshoz, de meg a tréfához is. Nem volt igaz az a nagy háborúság, de hát figurázni akart egy kicsit, Szíhalmi Pali azonban elhitt neki mindent. El is keseredett magában, de nagyon. Nem sokáig maradt azonban ilyen szomorú állapotban. Leküldte huszárját, szóljon a kocsisnak: fogjon. Aztán felköltötte czimboráját és így szólott hozzá:

- Ákos, otthon valami baj lehet, ha törik, ha szakad, ha jégeső esik is, minden áron haza kell mennünk!

XVI. Színészek jönnek. Történnék egyéb dolgok is.

Itten fényes módjuk támadt a gyerekeknek.

A szabolcsi kis király kastélya fölött vígan ragyogott a nap, minduntalan ünnepségek estek, a kastély mogorva ura nem volt mogorva többé. Minden névnapot megültek, megünnepeltek minden születésnapot, egymást érte a sok vigasság, hejehuja. Minduntalan más meg más úri fogatok robogtak be az udvarra, négyesek, ötösök, hármások, csillogó szerszámú, tüzes paripák, pántlika volt a sörényükbe fonva, a szőrük fénylett akár a tükör.

Hát egyszer csak a sok úri hintó közé beállott két négy ökrös szekér. Színjátékosok ültek rajta, tizennégyen jöttek Nyiregyházáról, a hol a város korcsmájának kocsiszinjében játszottak két hónapon át.

Maradtak volna még ott, de a szabolcsi kiskirály áthozatta őket ide, a hová annál szivesebben jöttek, mert azelőtt is tanyáztak már itt sokszor hónapokig. És itt a színjátszásra külön épített nagy teremben játszódhattak, bőségük volt mindenben és nem kellett törni a fejüket: elkelnek-e a belépőjegyek minden este? A kastély ura megváltotta a jegyeket mind a maga pénzén és a színház összes helyeit beültette a maga háza népével. Már ő így szokta, sőt régebben voltak neki rendes színészei, mint egy királynak, rendes fizetség járt ki nekik, mintha csak uradalmi tisztjei lettek volna. De a színészek nem igen tudták állni a jómódot sokáig. A mikor kiruházkodtak, meghíztak, egyszerre mind ott hagyták a faképnél.

Az uraság nem bizott a mostaniakban sem és erősen ügyeltetett rájuk. Kidoboltatta a faluban, hogy lovat meg szekeret semmiképen ne merjen nekik adni senki. Nincs az a világi pénz, a miért fuvarost kaptak volna, gyalogosan pedig bajosabb az ill' a berek, nádak, erek. Meg aztán a színészek egy-két hónap alatt el is kényelmesedtek a nagy módban. Bagoméri, a ki a rossz szívű embereket játszotta és olyan vékony volt, mikor idejött, hogy a nép czinegehátúnak nevezte: két hónap alatt ugyancsak megkövéredett. Csak a lábszárai maradtak rendkívül vékonyak s ezeknek miatta nagyon fura lett a formája. Vézna lábszárai pedig nem birták nehéz testét, hát a derék Bagoméri nem is járkált, csak ha kellett. És egyre sopánkodott, mint egy kárvallott cigány.

Búbánatában nemsokára akadt osztályostársa, egy Dacsó nevű színész, kinek azokat a mord és erős embereket kellett játszania, a kik egyre viaskodnak, öldökölnek. Ez meg hasat eresztett s elvesztette daliás mivoltát, alig tudott mozogni. Csupán egyetlenegy vézna színészleánynon nem fogott a nyugalom és a jó koszt. Ez még tán soványabb lett ebben a nagy jólétben, mely mindannyioknak nehezére vált már, úgy, hogy többé nem is titkolták a ház népe előtt, kivéve az uraságot meg a két egri diákot, kiket a ház körül lassankint mindenki szorosán a házhoz tartozandóknak nézett.

A ház urát alig lehetett látni, hogy a két fiú, különösen Pali, vele ne legyen. Ki a tanyára, be a városba, mindenhová magával vitte. Ha pedig szabadjára eresztette, gondja volt rá, hogy a kis Ildikóval töltsse együtt a napot.

A kedves kis leány, Pali meg Ákos a nap java részét együtt játszották végig. Nagy barátságban voltak egymással. Ildikó különösen megszerette Palit. Ha Pali azt mondta neki: „Ildikó, ezt vagy amazt ne tegye!” hát a lány úgy cselekedett, a mint kis barátja javasolta.

Máskülönbben pedig nem volt mindég valami engedelmes leányka, hozzászókotott ahhoz, hogy ő parancsoljon, más meg engedelmeskedjék. Azelőtt még a pillangóra is haragudott, ha nem akart lelepni előtte, hogy aztán könnyű szerrel, pusztá kézzel elfoghassa.

Persze Pali, ha mondott neki valamit, szépen megmagyarázta, hogy ezt ezért vagy amazért ne tegye. És mert eszes, ügyes teremtés volt a kis Ildikó, hát hajlott az okos szóra. Aztán meg Pali is mindent kedvére cselekedett. Ha kellett, még bábuzott is véle, sok minden szép játékra megtanította. Csinált neki egy olyan nagy sárkányt, mint egy kisebb fajta háznak a fala, a mit aztán egy pengő forint ára spárgán eresztettek föl a levegőbe. Olyan magasra szállt föl a sárkány, hogy csak akkorának látszott, mint egy ív papiros.

Ezenkívül újra rendbeszedte Pali az Ildikó kis hadseregét is. Ötven legénynek piros papirosból takaros csákót szabott, Ákos meg összeenyvezte. Senki se mondta volna a fehér galambtollas fővegekre, hogy gyerekek csinálták.

A ház ura látván ezt, lányának meg Palinak valóságos, igazi aranyzsinóros kis csákókat hozatott Pestről. Arany rózsza volt mindkettő tetejébe, kócsagtoll lobogott az egyikén, a másikon meg darútoll. Nyalkán és ékesen járt a két kis generális, Ildikó meg Pali a sereg élén. Ákos mindenáron dobos akart lenni, hát neki hozattak egy dobot, ő mindegyre azt pergette oldalán a kedves hadseregnek.

A generálisok olykor elkérték a nemzeti szín kávárszerszámot és nagyot vertek rajta. Elfeledtek méltóságukról, de hiszen végre is, gyerekek voltak, ámbátor a vasárnapi díszgyakorlatokon lovat adott alájuk az uraság. Hófehér kis paripán lovagolt ilyenkor a lány, a legényke alatt pedig egy koromfekete apró mén tánczolt. Lovász ügyelt rájuk mindig, hogy bajuk ne essék.

Vidám szép világ volt az, de a mikor a legvidámabb, legszebb volt, akkor is eszébe jutott, szívébe nyilamlott Szíhalmi Pálnak: valami baj van otthon, haza kell menni ha törik, ha szakad, ha jégeső esik...

Faggatta Fegyverneki Balázst: „Mi hallatszik arról, Szatmár vidékéről?”

A huszár szomorú ábrázatot vágott, olyat tudott az, a milyet akart és szólott:

- Ha jót nem tudok mondani, minek mondjak rosszat?

Nem lehetett Balázstól kitudni semmit. A ház ura talán megmondana neki mindent, ha bátorsága volna megkérdeni. Talán haza is küldené csengős-bongós batáron, ha szólna neki, ha elmondana neki mindent őszintén, igazán. Ha volna hozzá bátorsága. Ha hinne még neki a sok tarka-barka mondóka után. Szegény fiú! most bánta. Hej, sok éjszakát sirt, virrasztott keresztül miattok. Sokszor volt könnyűtől vizes a párnája, reggelre kelvén. „Rosszat álmodtam, álmomban sírtam!” - így vágta ki magát az uraság előtt, ha az ilyenkor benézett hozzá, hogy megsimogassa fejét, édesgető szóval megkérdezze: „merre mégy ma a két parádés lovadon?”

Nagyon, nagyon jó ember volt az öreg úr. Ki sem lehet azt mondani, milyen jó szívvél viselkedett hozzá, sőt még Ákos iránt is. Palinak eszébe is jutott, de nem egyszer, hanem százszor, hogy egyszerre csak elébe áll és így szólítja meg:

- Édes jó bátyám és uram, az én nevem Szíhalmi Pál, fenyőszíhalmi Szíhalmi az apám; apám rabságban, magam meg eltévelyedett, kicsapott egridiák vagyok. Egyedül is, bajban is van otthon édes anyám, haza kell mennem, küldjön engem haza, megáldja érte az Isten. Almásderes két lovamat, ha már nekem adta, fogassa be legutolsó kocsijába, azon küldjön haza engem meg a társam.

Sokszor kezdett ebbe a mondókába Pali, de nem merte elmondani soha. Maradt minden a régiiben. Nap nap után múlt, Pali szomorúan feküdt le este és bánatra kelt reggel.

Egy augusztusi reggelen nagy zaj, sürgés-forgás, kiabálás verte föl bánkódásából.

A színészek odébb álltak.

Hajnalban álltak odébb, még pedig a Pali két almásderesét fogták be nagy ökrös szekérbe, arra kapaszkodtak föl, valamennyien czók-mókosztúl együtt azon illantak el.

- Utánuk! - kiáltá az udvaron az uraság. Majd dühösen fordult az éjjeli bakterhez meg a többi cselédséghez: - Hogy mertétek őket elereszteni! Ki merészelte kiszolgáltatni nekik a fogatot?

Kisült, hogy a színészek megtévesztették a cselédeket. Egyikéjük, alkalmasint Bagoméri, felöltözött az uraság ruhájába. Kifestette, kiigazgatta magát, úgy, hogy egészen olyan forma volt, mint a ház ura, sőt a hangját is szakasztott olyanra változtatta, mint a milyen az uraságé volt. Hajnali két órakor ez a lurkó kilopózkodott az udvarra, hol a komondorok sem bántották, mert uroknak vélték. Az udvaron felköltötte az éjjeli őrt, megszidta, mert aludt. Aztán kemény szóval meghagyta neki, hogy fogassa be a Szíhalmi Pali két almásderesét egy ökrös szekérbe, ezeket a mihaszna színészeket szállítsa át Kállóba. De hogy föl ne költsön valakit az udvarban! Azt akarja, hogy suttyomba menjen az egész, rájok únt, el velök, hogy senki se lássa.

Minden úgy történt, a miként beszéle. Az éjjeli őr is, az éjjelező kocsis is uroknak nézték és engedelmeskedtek neki. És hajnali két órakor az egész színésztársaság nagy titokban búcsút mondott a kapufélfának.

A ház ura nevetett is, dühösködött is, a hálátlan népség furfangos elillanásán, de csakhamar elmúlt a nevető kedve. A gyerek lovait vitték el a léhűtők:

- Utánuk... utánuk kell menni, vissza kell hozni őket mindenáron, a fizetésüket is kikapták egy egész évre, vissza kell jönniök, hogy leszolgálják! - mondá harsány hangon.

Egy pár percz mulva lovas emberek száguldtak szét az udvarból mindenfelé. Maga Szíhalmi Pál is felült czifra kis lovára: Viparína addig nézte szomorkodva, míg a jó lelkű gazda alája adta az Ildikó szelid apró lovát:

- Menj te is!

Hogy el ne tévedjenek, a vén huszár kísérte őket egy rémségesen öreg, a sok ágyúszótól meg-siketült, a nagy kortól rossz szemű katonalovon. Ilyen módon nem csudálatos, ha a gyerekek csakhamar elhagyták a jó Fegyverneki Balázst, a ki mindegyre komandirozta volna őket hátulról. Addig-addig szölongatta őket, hogy: lassabban... lassabban... míg a fiúk egyszerre csak egészen eltűntek szeme elől.

A két kis paripa megbecsülte magát. Vágtatott velük, a hogy tudott: úgy, hogy a kis Viparína nem is bánta volna már, ha egy kissé lassabban haladnának. Félkezével a ló kantarába, a másikkal a sörényébe ugyancsak belefogózkodott. Ellenben Pali csizmája sarkával még gyorsabb vágatásra sarkantyuzta a maga paripáját. Szölongatta, édesgette, néha meg hátra szólt Ákosnak:

- Ne félj, Aki, ha lebukunk: felülünk. Előre!

Árkon-bokron, nádason, és rekettyésen át vágattak előre. Lélekzetük szinte elfogyott, lihegtek már maguk is, paripájuk is. Csupa víz volt a kis ló s a kis lovas. De azért mind csak előre, rogyásig, szakadásig.

Ákos nyögött hátul:

- Ejnye... azok a... színészek... hát hadd menjenek, ha akarnak!

- Az ám! - szólt Pali mosolyogva - a színészek hadd menjenek, de hadd menjünk mi is!

Viparína szeme tágra nyílt ezekre a szavakra: lovát is megállította ijedtében.

- Hát mi is odébb állunk? - hebegé.

- Odébb, minthogy másképen nem eresztettek volna bennünket haza, annyira szerettek bennünket, - válaszolt Szíhalmi Pali.

Mint mindenbe, a mit barátja tett vagy mondott, ebbe is belenyugodott Ákos, ámbátor a maga részéről sajnálta a vidám jólétet, a pompás játékokat. Aztán igazában, félt is egy kissé hazamenni, mit mondanak otthon a kicsapott diákhöz. De még jobban rettegett attól a gondolattól, ha most visszavinnék őket. Félénken nézett szét maga körül.

Egy ember nem sok, de annyi se látszott semerre, az elhagyott, szinte kihaltnak látszó tájékon. Ez aztán az igazi pusztaság: nem látni mást, mint földet és eget. A földet, melyről learatták az utolsó szál kalászt is, csupa tarló mindenfelé. Egy-egy elhagyatott búzavirág emelkedik ki itt-ott, nagy lankadtan lehajtván a fejét a nap sugarai előtt, melyek nem éltetik, hanem perzselik immár.

- Olyan elhagyatott ez a tájék, mint mi mostan, - gondolta magában Pál.

Elszomorította ez a nagy pusztaság, a fában szűkölködő vidék, a vetőföldek, melyeken nincs vetés, a mezők, melyeknek füve, virága összeaszott, összeégett semmivé lett. Mező, mező nélkül!

Csak a tücsköknek, kabóczáknak, mindenféle ugró bogaraknak van itt vidám élete. Hemzsegnek, czirpelnak mindenfelé. Különösen a karcsúbbak, a fiatalok: az öregek nagy komolyan alszanak egy-egy árnyékot nyújtó rög mögött.

A fiúk meglassíták lovaik lépését. Egyelőre nem kellett félniök semmiféle veszedelemtől. Legalább egy óra járásnyira maradt el mögöttük Fegyverneki Balázs, ha csak vissza nem fordult, hogy jelentést tegyen urának a „ménkü gyerekek veszedelmes előrehaladásáról.” Hát jól előre is haladtak már azok. Maguk sem tudták ugyan, hogy hol vannak voltaképpen, de azt Pál jó előre kiokoskodta, hogy mind csak észak felé vágattak, mert arra esik Szatmár vármegye, a hol most hadakozik a lengyel a muszkával.

Vajjon úgy-e? Igazat mondott-e Balázs bátya? Csak most verte föl a Pál lelkét némi kételkedés. Szeretett volna kérdezősködni az észak felől velük szemben hajtató szekeresektől, de attól tartott, hogy ezek nyomukba vezetik nagyhatalmú és soklovú jótevőjüket.

A kis lovasok kerülték az országúton föl-fölbukkanó szekereket, gyalogos embereket. Két-három ilyen, apostolok lován utazó atyafi mégis, erőnek erejével beléjük akaszkodott. Egy lókupecz cigány, a ki a girhes lovát akarta becserelni a „méltóságos ifjurak” - mert így szólította őket - kecses kis paripájával. Ékes szóval ajánlgatta a mórét a maga jószágát, csak azt hibáztatta benne, hogy nagyon sebes, olyan, mint egy táltos, nem lehet bírni vele, olyan a vére.

- Hogy miért ilyen sovány? Hát ez az a finom arabus vér, instálom alássan. Meg aztán nem is ítélem, íl ez a drága paripa, hanem, csókolom a kecsit-lábát, csak levegővel. No egy kis vizset is iszik az ájerra. Kírem sípen, olyan igazs, mint hogy ílek, ez a ló az a híres, a ki rásokott arra, hogy ne egyík. A roslelkű emberek azst fundálták ki erre a ménre, hogy a mikor már megsokta volna azs íhséget, hát akkor kimúlt a világból. Tessík megnízni, hát megdegett ez a ló, hát kimúlt ez a ló, hát nem íl-e? Hallják csak, hogy köhécsel...!

Ígyen fufangoskodott a dádé, míg a purdék, a kis cigánygyerekek és fekete képű, piros kendős asszonyszemélyek körülvevék a két egri diákat. A nagy zsinatolással szinte lehúzták lovaikról őket. Pali szabadkozott keményen.

- Nem lehet, dádé, nem a miénk, a mit cserébe kívánsz. Aztán, ha olyan pompás a te paripád, mért cserélnéd el?

- Nem ilyen öreg ember alá való már azs ilyen táltos! Nagyon is gyors, nem tűrhetem.

- No akkor - mondá Pali mosolyogva - fiatal ember alá se való; meg az igazat megvallva, nem is a magunk lován ülünk.

A lókupecz röhögött:

- Ühüm! Hát annál inkább. Vagy ha már semmi áron nem akarják a becsületes csereberét, hát legalább hadd próbálom meg: milyen azs ülis azs ilyen fajta törpe lovacskán. Sálljanak csak le, de mind a ketten egyszerre megnyergelem ín mind a kettűt...

A vén ember erőnek erejével le akarta szállítani a fiúkat, de Pali se vette tréfára a dolgot és odaszólt Viparínának:

- De most már gyerünk!

A csizmájuk sarkával megsarkantyúzták a két törpét s azok, mintha csak tudták volna, hogy mi a kötelességük: balra is rúgtak, jobbra is rúgtak és elszáguldtak, mint a szélvész.

A dádé és családja csúfszókat kiáltott, röget hajigált a menekülők után.

Mikor már jó messze voltak, Ákos meg nem állhatta, hogy visszafordulván, feléjük ne kiáltson!

- Kell-e ló, dádé?

Biztosságban voltak, eltelt egy félóra is, míg egy embert láttak. Az is aludt. Egy kormos képű, még kormosabb ruhájú drótostót feküdt egy vadkörtefa alatt. A tót ember hasát ugyancsak sütötte a nap, édesded horkolással aludt.

A fiúk fáradtan szálltak le lovaikról, odakötötték a kedves jószágokat a körtefához, maguk meg letelepedtek a tót mellé a gyepre. Csendesen voltak, hogy a boldog atyafit föl ne keltsék. Ákos olyan nesztelenül mászott föl a vadkörtefára, mint egy mókus. Mert hát föl kellett másznia, hogy délebédjük legyen.

Vadkörte volt az ebédjük; kicsi is, éretlen is, fanyar is; de mégis jól esett nekik. Hát ha még vághattak volna egy-egy karajat abból a fekete kenyérből, mely a drótos tarisznyájából kandikált ki! Ákos majd fölfalta a szemével, egyre be-bekukucskált a tarisznyába, míg észrevette, hogy Pali figyel, hát megszégyelte magát, nagyot nyelt és megtörülve száját, szólt:

- Megebédeltünk. Nem is volt rossz ebédünk.

Annyi bizonyos, hogy jobban is meglakmározhattak volna, de ennél olcsóbban sehol. A nagy országúti vendéglős, a jó öreg körtefa nem kért tőlük semmi fizetséget. Tőlük se, mástól se, úgylátszik, a drótos is nála volt ebéden. Körte csutkák feküdtek körülte, azokon lakmározott száz meg száz mindenféle fajta légy, lám azoknak is juttatott a jó öreg korcsmáros.

A gyerekek áldották magukban, de aludni még se mertek árnyékában. Pedig milyen jó lett volna a hosszú törődés után egy jó nagyot szundítani.

Pihentek egyet, csendesen nyugodalmas jó napot kívántak a tótnak, aztán megindultak ismét. Most már gyalogosan ballagtak lovuk mellett. Csizmájukat levetették, hogy könnyebb szerrel jár hassanak, de nem sokáig tartott ez a dicsőség: a forró homok fölégette talpukat.

Bizony, bizony, sok bajjal járt ez a vándorlás, nem egyszer sóhajtott föl ezalatt Ákos, az elhagyott nyugodalmas jólétre gondolván. Őt nagyon is megtörte a fáradság, míg Pál oda se nézett neki. Ellenkezőleg, mennél távolabb voltak a szabolcsi kastélytól, annál vidámabb lett. Énekelt is, füttyölt is éhgyomorra.

Elkerülték a falvakat; kerülték a tanyákat; a járatlan utakat keresték. Meg is tévedtek néha és bárha mindenkép el akarták kerülni a kérdezősködést: meg-megszólítottak egy-egy fuvarost vagy mezei munkást:

- Jól haladunk-e Szatmár vármegye felé?

Egyszer vissza kellett térniök azon az úton, a merről jöttek, hogy el ne téveszszék a helyes irányt. Egyébképen biztosan és gyorsan haladtak céljuk felé. Csak a mikor a nap nyugovóra szállt, akkor rettentek meg egy kissé. Hol hajtják le álmos fejüket? Hol tesznek szert egy kis darab kenyérre?

Elhatározták, hogy betérnek valami faluba. De semerről sem látszott most feléjük barátságos falusi torony. Sivó homokon jártak, tövis vérezte meg minduntalan a két törpe szügyét. Szerb tövis, bojtorján volt ennek a vidéknek legszebbik virága; legjobb gyümölcse pedig gyalogbodza fekete bogyója; igen alkalmas tintacsínálásra, de eledelnek csak olyan, mint a tintaleves, papirgaluska...

Ákos nemcsak sóhajtozott, de nyögött is már. Pál vigasztalta:

- Ugyan, ugyan! ne légy ilyen anyámasszony katonája! Hát fáradtak vagyunk, hát éhesek vagyunk, majd eszünk, majd kipihenjük magunkat otthon.

- Otthon! Hol van még az!

- Mindjárt otthon leszünk. Nekem ez a vidék már olyan ismerősnek tetszik.

- Én meg alig látok egy pár lépésnyire, olyan sötét van.

Csakugyan elérte őket az este, csillagtalan sötétben bandukoltak előre. A hold fekete felhő köpenyébe volt burkolózva, nem látszott ki, csak az orra hegye.

Mind sötétebb, mind félelmetesebb lett a tájék. Olyan nagy csendesség volt körülöttük, mintha a föld meg a levegő minden lakosa kihalt volna. De ezt a némaságot egyszerre hangos élet váltotta föl. Legelsőbb is megmozdultak a levegőben élők, a madarak.

Nagy csapatokban és egyenként suhogó szárnycsapással szálltak egy más, talán jobb vidék felé. Ők tudják már, hová, aligha nem lombvéreikbe igyekeztek. És milyen alacsonyan szálltak! Egy fecske, a melyet álmából kelthetett föl a készülődő vihar, olyan álmosan, lustán szállott, hogy az egyik szárnyával megérintette az Ákos arcát. Ákos megrémülve sikoltott föl, Pali meg nevetett:

- Oh, te anyámasszony katonája, csak egy fecske!

No de bensejében a kis Szíhalmi is meg volt illetődve. Különösen, a mikor megmozdult a föld is. A mint, kiérvén a homokos vidékből, lába kelt a rögnék. Itt, egy bokor mögül, felugrott valami. Róka volt, igyekezett a komé haza, az odujába. A farkát a lába közé kapta és szörnyen inalt előre, családja otthon azóta ijedezve várja, talán sikongják is rókanyelven:

- Szegény papa, szegény papa, legalább ha esernyőt vitt volna!...

Bizony, a ravaszdi állatnak nem volt esernyője. Igyekezett is, úgy mint a szélvész. A békák ezrei már sokkal lomhábban indulának meg. Eszük ágában sem volt megijedni, ellenkezőleg, nekik tetszett a zivatar készülődése.

És voltak közöttük olyanok is, a kik tetszésüket vidám kuruttyolással és kvakogással fejezték ki.

- Hohó! itt valahol mocsár vagy tó van; vigyázzunk! - suttogá Szíhalmi Pál.

- Onnan brekegnek a békák? - kérdé vaczogó foggal Ákos.

Hatalmas mennydörgés fojtotta el a Pali válaszát, a békák brekegését és mindama zajt, mely a közeledő vihart szokta megelőzni. A tintafeketeségű, vak éjszaka megremegett a hatalmas dörgéstől; megremegettek az éj kis vándorai is, a fáradt diákok.

Ákos leült a földre, lovacskájának hasa alá, Pali azonban, ha egy kissé meg is döbbsent, nem vesztette el bátorságát. Odaállott a fülöket hegyező lovak elé, simogatta a nyakukat, a homlokukat, szólongatta, csitította őket.

Nem hajtottak rá többé. Az ég zengése siketítő csattanásban végződött: leütött a villám, valahol közelben. Egészen közel, egy pajtába, fel is gyújtotta a fedelét.

Az égő viskó egyszerre megvilágította a vidéket. Megvilágította a két egri diákot is, a kik közül az egyik a földön térdelt, fejét lehajtva imádkozott. A másik merően, egyenesen állott, még mindig kezében tartva a lovak gyepplőjének egy darabját, mely kezében maradt, a mikor a megbokrosodott paripák a villámlástól megvadulva elszabadultak tőle.

És Szíhalmi Pál még mindig nem vesztette el bátorságát. Végignézett a tájékon: vajjon nincs-e valamerre legalább egy hodály (birkaakol), a hol a zápor, talán felhőszakadás elől meghúzhatnák magukat? A meggyúladt pajta közelében nem volt semmi építmény, hacsak két nagy gémes kutat nem számítunk épületsorba. Még csak egy nyomorúságos istálló se látszott, mégis egy csoportba futott, fejüket egymás nyakán nyugtató lovak állottak a kutak vályúí előtt.

Vagy száz csikó, egy egész ménes szorult ott össze. Egy rész türelmesen várta a záport, egy másik rész azonban füleit hegyezte, ijedten, vadúl horkolt, nyerített. És a mikor az elszabadult kis lovak egyszerre csak közéjük vágattak: még nagyobb lett az izgalom.

Pali megismerte lovaikat. Szinte megnyugodott, hogy most már jó helyen vannak. Ismerős volt a pusztai étellel és tudta, hogy ott, a hol ménes van, csikósnak is kell lenni.

- Jerünk oda! - szólt, vállára ütven a még mindig térden álló Ákosnak.

Megindultak a ménes felé. Az égő pajta világította be útjokat, nem kellett többé botorkálniok. De az ég még mindig zengett, a fekete felhőket vörös villámok szeltek keresztül. A levegő kihalt: csak egy-egy elkésett fecske és valami elbizakodott ragadozó madár mutatkozott még. Esni kezdett, ritkásan, de igen nagy cseppekben.

A mikor a fiúk a ménes közelébe érkeztek, akkor indult meg a zápor teljes erejével. Mintha cseberből öntötték volna, úgy ömlött. A pajta tüzeit kioltotta egy pillanat alatt és ezzel kialudt minden fény. Rettenetes sötétség borult újra az egész tájakra, a gyerekek nem láttak semmit és csak vaktában igyekeztek előre. Hova? magok sem tudták. De, a mint így igyekeztek, egyszerre csak egy-egy kéz ragadta őket torkon. A csikós fogta őket meg két erős markával!

- Kik vagytok? Mi járatban jártok! - kiabált rájuk harsány szóval.

- Szegény diákok, eltévedtünk, a lovaink ide tévedtek a ménesbe! - felelte Pál.

A csikós nagy szál ember volt, nagyon le kellett hajolnia, hogy szembe nézhessen az apró emberekkel. Hát inkább fölemelte őket magához és pipájának tüzénél - mert a pipát sem vette ki ezalatt a szájából - megszemlélvén őket, szépen letette újra!

- No, fékom adta, szolgálaim, ti ugyan bőrig áztatok! - mondá résztvevő hangon. Aztán egy pár pillanatig, mintha észre se venné őket, belenézett a szurok sötét éjszakába. Sötétben is úgy meglátott mindent, akár csak a bagoly.

- Ühüm! - mondá, a mikor ismét megszólalt - látom már a lovacskáitokat! No majd kiválogatjuk reggel. Addig, a mig a zápor tart, húzzátok meg magatokat valahol.

- Hol? - bátorkodott kérdezni Pali.

- Hát egyiteket elvállalom én az én házamba, a másikat meg majd elkovártélyozza a bojtár. - Hé, Marcsi! - kiáltott egyet a csikós.

A bojtár, a ki felhőszakadás közepett állva szundított, lakást adott Ákosnak. A gazda meg Pálnak.

Ez a lakás pedig nem volt egyéb, mint a csikósnak meg a bojtárnak a bundája. Bebújtatták alá a fiúkat. Befértek szépecskén, nagy volt a bunda és mind a két pusztafia hatalmas szál legény. Akárcsak valami kisebb fajta torony, úgy állottak mind a ketten a puszta közepén. Mozdulatlanul, szivükben nagy nyugalommal. Az egyik pöfékelt, a másik szundított, a míg fölöttük zúgott a zápor, dörgött és villámlott az ég.

XVII. Útban hazafelé.

Oh be szép hajnalra virradtak! Ilyen szép kék eget, annyi pacsirtát, ilyen virágos, szép mezőt nem láttak még soha. Az éjjel meggyűlt esővizet menten megitta a szomjú föld, jól is eshetett neki, mert kivirágzott véges-végig. Azt a jó illatot, azt a pompás kakukfű, citromfű-illatot! Ákos azt mondta rá:

- Soha ilyen jót!

Pali meg így szólt:

- Soha ilyen szépet!

Fáradtak se voltak, éhesek se voltak, csak boldogok voltak. A csikós meg a bojtár elmentek egy kissé odább bajmolni a lovakkal, ők meg lefeküdtek a jó emberek otthagyt bundáira. Belül száraz volt a bunda. Hanyat fekvé nézték a szépséges kék eget.

- Hát ez volt tegnap olyan haragos fekete? - mondá az egyik.

Nézték a levegőben játszó, éneklő, füttyürésző vidám madárnépet.

- Hát ezek voltak tegnap megrémülve olyan nagyon? mondá a másik.

A vihar, a felhők rossz kedve elmúlt végkép.

- Úgy-e, megint virradt ránk szép világ! - szólt Pál diák vidáman és fekvőhelyéről felugorva, egészen nekitüzesedve folytatá:

- Hanem most már pihentünk, a csikós szívességéből jól is früstököltünk, szalonnát kenyérral bőven, hát már most megint usgye, útnak! Előbb azonban várjuk be a mi kedves éjjeli házigazdáinkat. Itt jönnek ni!

A csikós és bojtárja letelepedtek a gyerekek mellé. Mondá az első:

- Merre van utatok, mi dologban jártok?

Pali felelt erre:

- Haza akarunk menni, édes szüleinkhez, Szinyér-Váraljára, oda valók vagyunk. Igaz-e, hogy arra nagy háborúság van?

A csikós nem tudott róla mit sem.

- Pedig - mondá - ha volna, csak tudnám. Tegnapelőtt benn voltam a főtisztartónknál.

- Hol? - kérdé izgatottan Szíhalmi Pali.

- Emitt e! - szólt a csikós és a nagy messziségből idelátszó toronyra mutatott a pipája kurta szárával.

- Hogy hívják azt a helyet?

- Erdőd.

Mind a két fiú egyszerre örömkialtásban tört ki. Hát ilyen közel vannak már céljukhoz, ide értek Erdőd alá! Hiszen onnan már csak egy ugrás - no, jó nagy ugrás - Váralja.

Pali örömeiben szeretett volna tánczra kerekedni. De okos fiú volt, úgy öröme, mint bánatán tudott uralkodni. Gondolta magában: végezzük el a dolgainkat, aztán örvendjünk.

A szabolcsi kis király vendégszerető házából való hirtelen eltűnésük, meg a két apró lovacska elhozatala, mi tőrés-tagadás, nyomta a lélekismeretüket.

Szíhalmi Pál odaállott hát a csikós elé és szólott hozzá így:

- Édes jó bátyám! hálával tartozunk mi kegyelmednek, hálával, de nagygyal! Hát még milyennel tartoznánk, milyen örökéig hálás emberei maradnánk, ha megtenné azt, a mire kérem.

- Mire kérsz, szolgám, halljuk! - szólt a csikós.

- Nagy, nagy dologra, bátyám! Arra, hogy valami biztos emberével vitesse haza ezt a két törpe lovat. Mástól kértük kölcsön. Meg oszt' egy levelet is, a mit a tulajdonosnak írok. Megáldja kelmedet a jó Isten, azonfelül becsületes borraivalót is kap a lovak gazdájától.

- Megteszem, megteszem, - mondá a csikós. - De hát ki lenne az a gazda és merre van lakása?

- Hát Szabolcsban, a szabolcsi kis király.

A csikós kivette szájából a pipája szárát. Ezt is ritkán cselekedhette. De hát meg volt lepődve nagyon, a régi gazdája volt a szabolcsi kis király, ott volt bojtár, mielőtt a Károlyi grófokhoz beállott volna gazdának.

A tulajdon öcscsét küldi el oda, lóra ülteti még délben.

Pali leült sebtében megírni a levelet, plajbászszal egy darabka papirosra, melyet véletlenül vitt a pusztára a szél. Kicsiny papirosra csak ennyit írhatott:

„Szeretett és tisztelt jóltevőm! Ez a becsületes ember átszolgáltatta - remélem, hiánytalanul - a lovacskákat, melyeket én nagyságos jóltevőmtől kölcsön venni bátorkodtam. De ez nem lehetett másképp, haza kell mennem, az apám rabságban, az anyám gyászban. Nem is az az én becsületes nevem, a mit ottan mondtam, hanem más. Meghallja még nagyságos uram, a mikor elébe állok megköszönni nagy szíves jóságát, Ildikót, kedves barátnénkat tiszteltetjük szépen, valamint köszöntjük alássan kegyelmedet és az egész háznépet. Jó egészség kívánással és mély tisztelettel zárom leveletemet. Hű szolgája, az eгри diákok.”

Összehajtogatta Pali a levelet, kereken, czédulaformára, aztán átadta a csikósnak, a ki parolázott vele:

- Rendben lesz minden, öcsém, aminthogy a nevem Kisbedécsi András!

- No, az én nevem meg Szíhalmi Pál. Lehet, hogy még én is jót fizetek jóval. Ne feledjen el kegyelmed, áldja meg az Isten!

Gyalogszerrel indult meg a két eгри diák. Vígan fütyörészve, a nagy útnak oda se nézve. Szatmár felé jártak már. Pali errefelé tudta is az utat valamelyest. Tudta, hogy emide hét hosszú mértföldön át az ecsedi láp nyúlik el, azt jó lesz elkerülniök, mert ott mozog, inog, járkál a föld maga is. Ingoványos mindenfelé, belévesznének abba.

Helyes is, rövid is volt az út, a melyre tértek, úton-útfélen elemózsiát is találtak. Itt földi szedert, amott jó, érett, hamvas kökényt.

Alig esteledett, már Erdődön voltak, az erdődi vár előtt megálltak.

Palinak ugyancsak megdobbant a szive. Hisz itt már minden ismerős. A levegőnek tulajdon olyan édes illata van, mint otthon, azok a fák szegik be az utat, olyan a dudva is, az a bogár is, mint odahaza. Galambok szállnak le a vén erdődi várra: nem váraljaiak-e? Kánya száll a levegőben, a szájában gerle: nem az ő udvarukról hozza-e?

A bátor fiú most igazán el volt fogódva, alig tudott szóhoz jutni, pedig Ákos kínozza már. Fáradt volt, hol fognak meghálni.

- Hát hol? A várkertben! Ismerek ott egy pompás lugast, pompás gyeppad van benne - mondá Pál vidáman.

Bementek a várkertbe. Szabad volt abban a járás. Csudaszép volt ez a kert, pedig emberi kéz nem igen igazgatott rajta. El volt hagyatva a kert is, a vár is. Az egykor oly hatalmas vár most a híres és gazdag Károlyi grófok főtisztartójának, Szendrey úrnak lakásául szolgált. Csendes volt, békés volt, a mily békétlen, a milyen zajos egykor. A mikor még Drágffy Endre, a hatalmas kényúr lakott és uralkodott benne, rémítve a vidéket, uralkodva környékén elevenek és holtak fölött. Olyan gögös, olyan büszke úr volt egykor. Most számadásokkal foglalkozó csendes irnokok tanyáznak a legszebbik szobájában.

Pali ismerte a vár történetét és barátjának beszélt róla egyetmást, a míg az falevelekből párnát csinált a gyeppadra. Pompás fekvő helyük került, hamarosan le is rúgták a csizmát és lefeküdtek.

Alig feküdtek ott pár pillanatig, lassú lépteket és még lassúbb beszédet hallottak. Kilestek a lugas sűrűjén által. Egy fiatal férfi és egy fiatal nő jöttek erre. Karonfogvást jöttek, férj és feleség vagy testvérek lehetnek, - gondolta magában Pali. Pedig nem azok voltak.

Az ifjú: Petőfi Sándor; a nő meg jegyese: Szendrey Julia, a ház urának lánya.

A mint közelebb értek a lugashoz, Paliék jól hallották, mit beszélnek egymással. Hallották, hogy a nő Petőfi Sándornak szólítja a férfit, a kit Pali egy képről, a mit az ujságban látott, nyomban meg is ismert.

- Petőfi! - kiáltotta el magát lelkesedve, hangosan. Nem tudott uralkodni többé magán, szive majd kiszakadt örömeiben, hogy láthatta Magyarország legnagyobb költőjét, kinek betéve tudta szépséges szép verseit, a melyeknél szebbet nem írt még soha földi ember, sem magyar, sem más nemzetbeli, senki, senki!

A nagy Petőfit látta. Azt, a kinek dicsőséges nevét hangoztatta az egész ország. Petőfit, a haza, a szabadság dalnokát, szegények, ügyefogyottak, elnyomottak védelmezőjét, a nép hatalmas barátját.

Szíhalmi Pál tudta, mégis alig akarta elhinni, hogy ő az. Hogy Petőfi Sándor is csak olyan ember legyen, mint más, legyen feje, keze, lába, mint más halandónak. Ime, hát ő is csak ember volt, de milyen ember! Meglátszott rajta, hogy kicsoda. Kedves, barna arcú volt, szép, villogó szemei voltak. Egész arczán meglátszott, hogy sok millió ember közül ő az az egyetlen, a ki gyönyörűségére, nagy lelki örömeire szolgál sok millióknak.

Pali alig tudta türtőztetni magát, hogy oda ne rohanjon hozzá és meg ne csókolja a kezét ezerszer meg ezerszer. De látta, hogy a költő nagyon el van merülve, talán most is csudaszép verseinek egyikén gondolkodik. Visszafojtott lélekzettel nézte... szinte könnyes szemekkel nézte, a míg csak arájával együtt eltűnt egészen.

Ákos csakhamar elaludt. Pali sokáig ébren volt, a nagy költő nótáit dúdolgatva magában. Aztán elaludt ő is, mélyen, édesen. Olyan szépeket álmódott. Azt álmódta, hogy beszélt Petőfivel, homlokon csókolta és megígérte neki, hogy apját kiszabadítja a börtönből.

Szinte sajnálta, a mikor felébredt. Most már vége a szépséges álmoknak.

XVIII. A kazamáta.

Kora hajnalban rigófüttyre ébredtek. Nem nyújtózkodtak, talpra ugrottak azonnal.

- Jerünk, holnap hajnalban már otthon is lehetünk! - mondá Pali.

A kis Viparína már indult is előre, nekiszaladt a garádnak, hogy átugorja, Szíhalmi Pál azonban hirtelen az Ákos kabátja után kapott:

- Hopp, hó! valami jutott eszembe... Még a kis iskolába jártam Váralján, akkor beszélte a dadám meg a gazdánk, Kolonay bácsi...

- Mit! - vágott közbe égő kíváncsisággal Viparína.

- Azt, hogy az erdődi vár kertjében, az alsó bástyánál, egy vén fügefa alatt nyílás van. Ez a nyílás egy nagy, hosszú alagútba szolgál, úgy hívják: „a kazamáta”. Hosszú, hosszú... elvezet egészen a színér-váraljai várig. És ezen át mégis félszer rövidebb az út, mint fenn a föld felett... Hátha megpróbálnók ezen át jutni hazáig?

Ákos elhalványodott, de azért azt mondta:

- Jerünk.

- Nálunk van-e még a fáklyadarab, a mit hazúlról hoztunk?

A kis Viparína a kabátja alól kihúzta a fáklyadarabot. Pali ezt Potyoró uramtól kapta, a ki nagyon szeretett temetésre járni a fáklyák és gyertyákért.

Ezzel bátran nekiindúlhattak akár egy álló napig tartó éjszakának is. Meg is találták a kazamáta nyílását, neki is indultak. Nagyon bátran, vígan ment a dolog kezdetben. Az alagút mindegyre szélesbedett előttük s nem volt sötétebb, mint egy szelelőlyukas pincze. Aztán a fala oly sima volt, mint akár egy lakószobáé, sőt simább és fehérebb olyik helyen. Csupa ezüstszin volt a rárakódott salétromtól.

A kis Viparína meg nem állhatta, hogy egy pár marok salétromot le ne kaparjon a falról. Örülnek majd neki otthon, - gondolta magában - de ő maga is örült.

Mindketten örültek, a fáklya pompásan lobogott, akadálytalanul mehettek előre. S ha néhol meg is szűkült a kazamáta, egyszerre ismét egész nagy bolthajtásos teremmé terjeszkedett ki, a hol falán egykor, két-három évszázaddal ezelőtt, ezüst kupából bort ittak az ősök, a hősök, daliás leventék, lovagok.

Pali talált is egy szarvasbőrből való hatalmas keztyűt, most ráférne egy ember fejére is... Milyen nagy ember lehetett, a ki itt feledte úgy kétszáz esztendővel ezelőtt. Avagy talán kripta volt ez a pompás, boltozatos terem? A durva padolaton kövek, törmelék közül egy fényes tárgy csillogott feléjük. Pali utána nyúlt. Egy nagy, betört homlokcsontú, de ép fogú koponya volt. Rémülve ejtette ki kezéből.

Most már egy kissé furcsán érezték magukat mind a ketten. Az alagút padmalyáról kövek hullottak le, a mint lépteik neszére menekültek a denevérek. A kis Viparína szeretett volna visszatérni, de nem mert szólani Palinak. Mentek hát, folyton mentek előre.

A föld alatt vezető út mindegyre szűkült. A padmalyról lehulló nedves cseppek fölberzelték a fáklya lángját. A fáklya lángjának füstös világa visszatükröződött a fal csillogó kvarczkoczkáin, ezeken a sajtós színes köveken, melyeket a kis Viparína minduntalan hol aranyának, hol aczélnak nézett. Majd a midőn olyan helyhez értek, a hol a fal selymes fényű faopállal

volt kikárpitozva: nem tudott hová lenni bámúlatában. Erőnek erejével ilyen opáltörmeléssel akarta teletömni zsebét. De nem fért már abba semmi. Tele volt minden zsebe almával, körtével, a mit az erdődi várkertből hoztak magukkal.

Így mentek, mendegéltek előre. Egyszerre csak a föld alatt egy kis patakhoz értek. Sötét volt a vize s kövér, tömzsi halcsíkokkal volt tele, mint a halas kofa halcsíkos hordója. Átgázoltak a vízen, de a patak újra csak elébük került. Mindegyre kerülgette őket. Az utolsó kacskaringója már oly mély volt, hogy sötét, de tiszta vize övig ért. Most már Pali is fázott, sőt a hideg is borzongatta, akár Viparínát. De nem akart többé visszafordulni. Hitte, hogy már nem lehet messze a váraljai nyílás.

...A fáklyájuk fogyott... elfogyott... az erejük gyengült... már csak vonszolták magukat előre. A kazamáta egyre szűkült: csak guggolva hatolhattak immár lefelé. Így mentek, mentek a sötétbe, reszketve, fázva, utoljára éhezve is. Mióta tart és meddig fog még tartani ez az út? nem is sejtették, de az majdnem bizonyosnak tetszett előttük, hogy már több nap múlt el, mint egy, a mióta megindultak. Talán kettő, talán három is. És meddig fog még tartani? Talán soha sem ér már véget? Talán itt kell meghalniok, mielőtt látták volna a napvilágot, az otthont?

Hasmánt kellett előre csúszniok. Pali csúszott elől, utána Viparína, a ki nyögött és sóhajtott. Mind a ketten véreztek. Pali olykor-olykor hátranyúlt: jön-e utána Ákos? Nem maradt-e el, nem alélt-e el, nem halt-e meg útközben? Ijedten vette észre, hogy nem érzi többé. Épen most, a mikor aranyos, kékes nyílás ragyog előtte, a mikor végre megtalálja a nyílást és kiugrik a nyíláson át. Körül se nézve, kétségbeesett rémüléssel kiáltja bele barátja nevét a kazamátába:

- Ákos, Ákos!

Egy iszonyatos hang felelt rá vissza: háta mögött a kazamáta egyszerre óriási dübörgéssel omlott össze és elzárta örökre ezt az utat s maga alá temette a hű barátot.

Legalább ez a gondolat nyilalt át a Szíhalmi Pál agyán, de ugyanebben a pillanatban gyöngye kacagást hallott. A kis Viparína ott állt előtte: az izgalomban észre se vette, hogy elébe került egy darabon s hamarabb jutott a szabadba mint ő.

Megölelték egymást, aztán elhárították maguk elől azt a cserjét, mely elfogta a látást szemük elől.

Egy minden oldalról elzárt, tündéri, mély, meredek szikláktól környezett völgybe jutottak.

Hol vannak?

Otthon nem, annyi bizonyos. Sőt talán távolabb a hazai földtől, mint valaha. Aligha el nem tévedtek a kazamátában és ott bukkantak ki a napvilágra, a hol keresni valójuk nincsen. Pali, a milyen gyors eszű fiú volt, azonnal látta, hogy nagy bajba kerültek. Szíve elszorult, sírni szeretett volna, ha nem olyan derék legény, mint a milyen.

Azt gondolta, ki is mondta:

- No, most itt bajba kerültünk, lássuk, hogyan szabadulunk ki belőle.

Talán visszatérnek az alagúton?

De az alagút kapuja összerogyott, örökre bezárult mögöttük. Belátták, hogy arrafelé nem szabadúlhatnak többé. Hanem előre!

- Nézzük meg, hol vagyunk! - mondá Pali.

Hatalmas nagy fák zárták el előttük az utat. Valóságos lombvár emelkedett velök szemben. Talán valami erdőre bukkantak és annak a mélyében kell most étlen-szomjan vándorolniok? Mindegy, neki vágtnak.

A nagy ismeretlen fák között nem valami könnyen haladhattak előre. Sűrű, sötét bokrok, mindenféle ragadós és szúrós növények, testükre akaszkodó indák akadályozták őket előre való törekvésükben. De egyszerre csak, mintha elvágták volna az erdőséget: egy nagy, nap-sugaras, vidám térségre találtak.

Ákos felkiáltott örömeiben; terhük alatt roskadozó gyümölcsfákat pillantott meg a térség közepén. Körös-körül pedig illatos, cifra, gyümölcsstermő bokrokkal kerített virágágyakat.

Valami csudálatos szép kert volt ez, de a melynek, úgy látszott, soha senki nem szedte még le virágát, gyümölcsét. A rózsaligeteket nem érintette kertész keze soha, az arany almaként ragyogó gyümölcsöket nem a gazda rázta le, hanem a szél, a madarak számára.

- Hohó! - szólt Pali - vidám világba kerültünk. Csak azt szeretném tudni, kié ez a kis tündérország? És hogy szabad-e hozzá nyúlnunk a terméséhez?

- Hogyne volna szabad! - mondá Ákos - hisz senkié, tehát mindenkié ez a paradicsom. Nincs itt ember sehol, valami erdőség ez, a melyet rajtunk kívül talán nem ismer senki.

- Magam is azt hiszem, hogy valami rejtekhely ez, valaha régen ember volt a gazdája, de most egyedül a jó Isten parancsol belőle! - tódította Szíhalmi Pál.

- No, hát akkor épúgy a mienk, mint a másé! - mondá Ákos, és mert ép egy nagy barackfához ért, mindjárt szakított is annak a hamvas, húsos, nagy gyümölcséből.

Hát bizony az gyümölcs volt, nem holmi csalóka káprázat, mint a milyenek a fiúk hitték az első pillanatra attól tartván, hogy mint a mesében, a gyümölcs eltűnik, mihelyest hozzá nyúlnak. Nem tűnt el, ellenkezőleg hullott a fejükre, vállukra, ölükbe nagy finom barack, császárkörte, alma, berzenczei szilva, lószemű szilva. Hullott annyiféle gyümölcs, hogy valamennyit nem győzték még csak megkóstolni se.

Az igaz, hogy jól megéheztek, de most meg is ebédelték jól. Lakmározásukat nem zavarta semmi és senki, hiába néztek nagy szemesen erre is, arra is: egy lelket sem láttak. De mégis, mintha valami különösen vékony lábszárú úr közelednék feléjük nagy lassú méltósággal! Megrezzentek tőle egy pillanatra, elnevelték magukat egy pillanat múlva: csak egy gólya volt. Egy unatkozó, magános vén gólya, a ki látta, de mégis, mintha észre se vette volna őket. Egy pár lépésnyire tőlük megállt, apró szemével rájuk hunyorgott, a csőrével vágott egyet a levegőben és azzal megfordult, nagy lassan más irányba térve. Csakhogy nem beszélt. Bizonyosan ilyenformán szólt volna:

- Jó napot! jó napot! Hát mit keresnek erre az úrfiak? No csak mulassanak jól!

Mulattak is, örvendtek is kedvükre. A kiállott szenvedéseket, minden nagy bajukat egyszeriben elfelejtették itt a szépséges virágok és drága jó gyümölcsfák közepette. Barátságos, szelíd, vidám világ volt itt. A gyümölcsös mostani tulajdonosai, a sok apró madárnép, egy cseppet sem irigykedtek rájuk, hogy ők is odaültek lakomájokhoz. Még csak el sem rebbentek a fáról, melynek ágába a két egri diák belecsimpajkodott; rigó is, ökörszem is csak füttyöreztek vidáman tovább, madárszóval bizonyosan azt mondták: „Egyetek, gyerekek, jut is, marad is!”

Lakmározás után egy nagy, szelíd gesztenyefa hűvös árnyékába tértek nyugodni a gyerekek. Ugyan elkelt már nekik a nyugalom, hisz oly régen nem pihentek. A hogy lefeküdtek, el is aludtak nyomban, nem volt szükségük ringatásra.

Este volt már, a mikor fölébredtek. Este volt, de hold sütött, nappali világosság árasztotta el a bűvös kertet. Csak most látták, micsoda tündérországba kerültek itten. Igaz, hogy ez a szépséges ország egy kissé félelmetes vala. Csudálatos csend ült a tájékon, csak a lombok szelíd, halk muzsikája hallatszott. A szellő játszott a leveleken valami nagyon hosszú altató dalt.

A fiúk nem mertek egymással hangosan beszélni, csak susogva szóltak:

- Jó Isten, nem álmodunk-e? - szólt Pali.

- Dehogyan álmodunk, itt a markomban egy barack! - mondá Ákos.

- De ha nem álmodunk, hol vagyunk hát? - folytató a nagyobbik fiú.

- Tündérorszámban! - mondá a kisebbik reszkető szóval, félve is, örvendve is. Úgy lehet, hitte, hogy a mesékből híres országba jutottak. Hogy ott vannak, talán Pali is hitte egy kicsit. Hiszen itt minden olyan, mint a mesében, csak a szépen szóló szőlő és arany alma hiányzik. Hátha az is itt van valahol?

A szépen szóló szőlőt, az arany almát nem találták meg, hanem a gyümölcsösből északnak menve, egy nagyobbacska dombra találtak. Garádicsok szolgálták föl a dombra, mely mesterségesen lehetett csinálva, olyan szabályos formája volt, mint egy kúpnak. A fiúk egy pár perc alatt fönt voltak az építmény tetején és ottan fölágaskodva néztek körül.

Virágot, fát, cserjét láttak mindenfelől. A sűrű lombok közül egy helyen kicsillogott egy hatalmas ezüst tükör, bizonyosan valami tó volt. Háznak, emberkéz építette alkotmányának sehol semmi nyoma. Elhagyatott, óriási és ősrégi kertnek látszott ez a hely, melyet minden oldalról meredek és magas sziklafalak vettek körül. És ezeken a sziklafalakon kapunak, kijáratnak, még csak hasadéknak sem volt semmi nyoma.

E falak közé vannak most bezárva, hogy fognak szabadúlni innen?

XIX. Tündérország elfoglalása.

Kezdetben nem igen sokat törődtek a szabadulással.

A bűvös szépségű hely elfelejtette velők az otthont.

Augusztus havának vége felé jártak. Hogy e hónap hányadik napján érkeztek ide, azt nem tudták megállapítani. Valamint azzal sem voltak tisztában, hogy péntek volt-e vagy szombat, mert nem tudták bizonyosan: töltöttek-e éjszakát az alagútban? Ott mindig éjszakai sötétségben jártak.

Pali, a megérkezésükre való napon, már visszanyerte lélekjelenlétét s miután megmosdott egy patakocská kristály vizében, így szólott Ákoshoz:

- No pajtás, most ugyancsak szép helyre kerültünk. Hogy hová? azt csak a jó Isten és rajta kívül még nagyon kevés ember tudja. Úgy lehet: a Kárpátok valamely mély völgyében vagyunk, a honnan, a földrajzból tudom, nagy ügygyel bajjal jár, ha éppen nem lehetetlen a kijárat. Legelsőbb is hát az a dolgunk, hogy megismerjük ezt a helyet, megismervén, úgy rendezkedjünk be, hogy több napig, több hétig, talán több hónapig is ellehessünk benne szenvedés nélkül.

- Mit tegyünk - kérdé Ákos.

- Határozzuk meg, micsoda nap van ma? Úgy vélem, szombat. Maradjunk hát annál, hogy szombat van és írjuk föl ezt a napot valamelyik fa kérgére.

Ákos éles kavicscsal egy császárkörtefa hatalmas törzsére rákarczolta: szombat.

- Már most - folytatá Pali - mindennap húzunk e szó mellé egy vonást. Hatot egymásután, aztán e hat vonás alá újra mindennap egyet-egyet. Így mindig megtudjuk, micsoda napot írunk és mennyi időt töltünk itten. Jó volna, ha valahogy az órát is tudnók. Majd ha megtudjuk, merre fekszik dél, csinálunk napórát is. Most azonban előbbre való dolog, hogy a tán beálló esőzések ellen védelmezzük magunkat.

- Csináljunk házat! - kiáltott föl örömeiben nagyot ugorva Ákos.

- Csináljunk házat, mint Robinson Cruzoe, a pusztá szigeten.

Mind a ketten ismerték - és vajjon van-e, a ki nem ismeri - a Robinson kalandjairól szóló szép könyvet, melyben legfőképen az van elmondva, miképen segít magán a szegény hajótörött, kit sorsa egy lakatlan, emberektől elhagyatott szigetre vezérel.

Az ő sorsuk - úgy gondolták - hasonlatos a Robinson sorsához, de rosszabb is, jobb is amazénál. Rosszabb, mert ők csak gyermekek, míg az férfi volt, de jobb is, mert míg az csak egyedül volt, ők ketten vannak.

- Csináljunk házat! Csináljunk házat! - kiáltozta Ákos és örömeiben alig bírta magát.

Az igazat megvallva, mindkettejüknek nagyon tetszett ez a dolog és nyomban el is indulának lakásnak alkalmas területet és ahhoz való anyagot meg szerszámot keresni.

Ez volt egyszersmind első felfedező útjuk is a titokzatos völgyben, melyet Pál elnevezett az „Arany-alma völgyének.”

A gyümölcsösből indultak neki legelső nagy útjoknak. Hogy visszatalálhassanak ide, a merre csak mentek, Ákos a patakparton talált éles kavicscsal egy keresztet vágott a fák kérgébe. Mert útjuk mindenütt hatalmas nagy fák között vezetett, százados tölgyek és óriási magasságú

fenyvek között. Csakhogy e fák, egy-két óra járásnyira is, úgy voltak ültetve, hogy egyenesen sorban állottak, mint a katonák. Balkézről is egy beláthatatlan hosszúságú sor, jobbkézről is ugyanígy.

A fiúk itt mendegéltek előre. Nem igen pihentek, Pali kezdetben meg sem állott, csak Ákos neszelt egyszer-egyszer a harkályok ácsolására és egészen boldog volt, ha megpillantott egy-egy vörös ruhás ács mestert, a mint faragcsált valami óriási cserfán. Öröme meg épen nem ismert határt, a midőn meglepte a mogyorótörő rigót lakmározás közben. Vörös héjú, piros bélű mogyorót falatozott a rigó.

- Adj belőle nekünk is! - szóltak a fiúk.

Ettek, aztán tovább mentek. Mindig csak a két sor fa között. Mulatság, öröm ott is akad elég. Szebbnél szebb, aranyos hátú, ritka bogarakra találtak. Bezzeg, ha Egerben volnának most, kincset érne ez a sok ritka bogár. Hejh, de ki tudja, milyen messze estek az egri hegyektől!

Mind a két diák nagy bogárgyűjtő volt, minden odvasabb, öregebb fa mellett megállottak egy-egy kicsit. Tudvalévő, hogy ilyen helyeken szeret tanyáznia a rovar, Leltek is annyi ritka és ékes bogárra, hogy egy egész gyűjtemény kitelt volna belőle. Ákos két, nagyon kifejlett havasi czinczérre is talált, meg is fogta, a zsebkendőjébe tette ezeket a drága jószágokat, melyekért odahaza vagy Egerben egy-egy huszast is adnának a gyerekek. Épen hogy hercules-bogarat nem találtak, de hát az délszakra él. A mi nagy bogarunk az orrszarvú, ebből találtak is egy óriási példányra, fogtak egy iszonyú pohos münükét is. A nagy potrohú, kis fejű münüke úgy meg volt hívva, hogy nem is menekült előlük, egy fogással az Ákos markában volt. Hanem ottan aztán összezsugorodva, mozdulatlanul feküdt, mintha kimúlt volna. Ravaszkodott, hogy eldobják és célját el is érte.

Bogarászás közben gyorsan és vidáman telt az idő. Egyszer csak azon vették észre magukat, hogy megéheztek; ilyenformán délfelé járhat már az idő. Egy egész délelőttre volt hát szükségök, hogy a faszorból kiérjenek.

Tópartra értek. Ez látszott hát az elmúlt éjszaka ezüst tükörnek! De így közelről még szebb. A vize tiszta, mint a legtisztább kútvíz és a hol nem süt rá a nap, le lehet látni a mélyére.

A mélye pedig valóságos csudavilág. Mintha csak mesterségesen volna kirakva csillogó kavicsokkal, melyek között, alatt és fölött pettyes pisztrángok kergetőznek, nagy pontyok leskelődnek ezüstös és aranyos színű apró halakra. Ni, ott meg valósággal egy arany hal siklik tova. Hogy kerül ide és miképen tud itt megélni?

Ezer új dolgot láttak itt a gyerekek és ezer kérdést intéztek magukhoz, egymáshoz:

- Ni, ni, ez tán halas tó?

- Az lesz bizonyosan. De hát amott az a fekete bajúszú valami, ott a sekélyes parton, vajjon nem rák-e?

- Halló, hopp! Ott meg tán kecskebéka ugrál be a tóba?

A fiúk a tónak még csak egy kis részét látták, a többi rész ligetekbe, nádasokba veszett el. Azaz, dehogy veszett, kicsillogott a lombok meg a nád közül. A nagy meglepetéstől még magukhoz sem térhettek, nem is szemlélődhettek környöskörül.

Pali nézett előbb körül és első pillantása is szerencsés volt. Vaslábast pillantott meg a tóparton. Ütött, kopott volt a lábas, rozsdás is ugyancsak, de azért nyomban birtokukba vették és Ákos addig kopácsolta, míg a rozsdá levált róla. Nagyon értett az ilyesmihez a kis Viparína, egy pár perc alatt olyan tiszta volt az edény, hogy akár a király is megehetné volna belőle a szép asszony főztét.

De mihaszna, ha lábos már van is, a mikor nincs mit főzni benne!

Nincs-e? Pali nyomban hozzá látott az elemózsiaszerzéshez. Hálójuk nem volt, még csak egy kis horguk se, a lábassal próbált hát egy-két kis halat fogni. Ez sikerült is neki, még pedig úgy, hogy a tó sekélyesebb részébe beleállott és nagy hirtelen a fenekére nyomta a lábast. A lábas alá aztán Ákos nagy elővigyázattal benyúlt és kihúzta a zsákmányt, ha akadt. Mert nem ment ám olyan könnyen a dolog, órák teltek el, a míg egy pár pisztrángot s néhány másfajta halat fogtak. Rákot csak egyetlenegy sikerült megcsípniök, ollójával az is megcsipte az Ákos kezét.

Haluk is volt, rákjuk is volt, lábassuk is volt már, csak tűzük nem volt még. Azon búslakodtak épen, a mikor Palinak eszébe jutott, a mit még kis iskolás korában a földrajzból tanult: hogy a vad emberek száraz fát dörzsölnek egymáshoz, úgy gyújtanak tüzet.

Nagy nehezen leltek két darab száraz fát és még nehezebben tüzet csiholtak belőle. Hej, de megizzadtak, megéheztek, kifáradtak, kiállottak addig! Raktak is azután olyan máglyát, hogy akár ökröt is süthettek volna rajta.

A lábassal csakhamar főtt, forrott a halpaprikás paprika nélkül. Valami szegedi halászszerű bizony jobban megadta volna a savát-borsát, de nekik így is pompásan ízlett. Hát még az a kisebb fajta hal, melyet Ákos egy hegyes mogyoró-pálczára szúrt és úgy pirított meg a pompás parázstűzön!

- Pompás, nagyszerű, soh'se ettem még ilyen jót! - mondá az egyik.

- Ez még jobb, mint a főtt hal. Kár, hogy egy kis sónk nincsen rája! - mondá a másik.

Így hát ugyancsak jól megebédeltek. Még nagy úri módra gyümölcsöt is ettek az ebéd végén. Lehasalva ittak a tó vizéből is és úgy találták, hogy friss és jó víz.

Nagyon megtetszett nekik ez a hely, nem lesznek hozzá hűtlenek, gondolták magukban.

Hanem azért nem feledték ott magukat sokáig a jó helyen. Jól megrakták a máglyát, hogy tűzük legyen holnapra is, mert nem egykönnyen megy száraz fából tüzet csiholni. Isten kedvező kegyelme járult közre most is, hogy sikerült nekik a dolog.

Pali nagyon előrelátó fiú volt, gondolt a holnapra mindig. Most is sürgette Ákost:

- Előre! nézzünk kalibának való helyet.

Csakhamar találtak alkalmas helyre; még pedig közel a tóhoz. Valaki, áldott legyen a keze munkája, amolyan lugas félet épített oda, szóval, egy kicsiny házat, melynek falait felfutó virágok, vadszőlő alkották. Kőpad és kőasztal állott a lugasban, a legszükségesebb bútort, melylyel egyelőre meg kellett elégedniök. Hanem a növényekből alkotott falat, a vékony tetőzetet gyengélték; ezeket pótolniok kell.

Nossza, Ákos úrfi azonnal kész volt a tervével.

- Verjünk vályogot, víz is, agyag is van itt bőven.

Hozzáláttak a vályogvetéshez. A harmadik napon pedig hozzáfogtak az építés munkájához.

Törekük, apró szalmájok, az igaz, hogy nem volt, de pótolhatták a nád meg egyéb növény száraz virágjával, meg kóróval.

Szíhalmi Pál és Viparína Ákos vetették a vályogot jó kedvvel, úgy a hogy odahaza a faluvégi cigányoktól tanulták. Földet keverték vízzel és a ragacsos agyagba száraz virág pozdorjáját keverték. Botokkal, de ököllel is jól meggyúrták ezt a pépet, aztán négyszögletes koczkákat szárítottak belőle. Egy délután vagy száz ilyen sárkoczkát készítettek és raktak ki a napra száradni.

Két álló napig mindig csak ezzel foglalkoztak, azután az építés munkáját kezdték meg, mely kezdetben különösen nehezen ment, nem lévén se állványuk, se létrájuk. Egy falnak a fölhúzása egész napjukba került, míg Pali az erdőben egy kidőlt fenyőre nem talált. Ez a kihalt fa olyan formájú volt, mint egy árbócz: rövid és erős ágai jobbra is, balra is húzódtak, létra helyett szolgálhatott nekik. Ennek a természetes lajtorjának segedelmével könnyebben ment a munka és a mikor a hetedik vonást húzták a gyümölcsös mellett lévő körtefára, az ő különös élő naptárjokra, hát valamennyi fal állott, a tető is be volt ragasztva sárral, sőt egy kis kémény is nyílt rajta. Csinos kis vityilló vált a lugasból, épen hogy ablaka és ajtaja nem volt. Tudniillik régi ajtaja szolgált ablaknak is, ajtónak is.

- No, valahogyan még ajtót kell csinálnunk! - mondá Pál. - Mert mit ér a ház ajtó nélkül! És ki kell száritanunk az egész épületet.

Ottan mindjárt máglyát raktak a házikóban és tüzeltek két egész napig, a mig falai belül olyan színűek lettek, akár az égetett téglá.

A berendezkedés nem tartott sokáig; mohágyat vetettek a két kőpadra és megvolt a két ágy; a kőasztalra meg rátették a vaslábast, egyetlen edényüket és a mi gyümölcsöt áthoztak a kertből.

Gazdag és boldog embereknek érezték magukat, mert meg voltak elégedve. A mi kis bánatuk honvágyuk miatt kerekedett volna, azt elűzte egy új és meglepő fölfedezés.

XX.

Fölfedezés! két fölfedezés! sok fölfedezés.

Fűzfabokrok között befödve, eldűgva, csónakot találtak. Amolyan kicsiny lélekvesztőt, egy ember számára valót. A csónak meglehetősen el volt hanyagolva, iszapos is, rozoga is, egy szóval régi és alig használható alkotmány.

A fiúk elhatározták, hogy rendbe hozzák, kitatarozzák, megújítják és birtokukba veszik. Mert kétségen kívül állónak tartotta Pál is, Ákos is, hogy ebben a lélekvesztőben réges-régen nem ült ember és nem gondozta azt senki, mint a hogy nem gondolt senki ezzel a titokzatos völgygyel. Emberé vagy embereké volt ez a hely valamikor, annyi bizonyos, erre rávall a csónak is. De hogy az az ember vagy azok az emberek végkép kipusztultak innen: azt száz jel is bizonyítja, ezek között a lélekvesztő is, melyet alig tudtak tisztára mosni. A tatarozás munkája az egész délutánjukba került, miglen kitetszett a talált jószág igazi színe. Zöld volt a csónak és fenekén beégetve állott: „Ezen ladikocskát építette vala Fürhécz Mihály szögedi hajó-ács mester, az nagyságos Kücsük basa parancsolatjából: Anno 1622.”

Elbámúltak, el is rémültek egy kissé: hát most ők egy igazi török basa holmijára akadtak? Ákos hátra is nézett, nem jön-e valamerről a basa, czifra turbánban, piros kaftánban, a kezében széles kard...

Pali, mintha csak eltalálta volna gondolatát, szólott:

- Hát ez az a jó török innettől vagy kétszáz esztendeje meghalhatott már. Ha az öröksége nem kellett eddig senkinek, bátran hozzája nyúlhatunk mi! Jere ereszszük nyomban a vízre.

Egy pár percz múlva a tóban lubiczolt a kétszáz és egynehány esztendős ladikocska. Még a kötele is, sőt az evező rúdja is meg volt. Az igaz, hogy az első megkorhadt magától, az utóbbiba meg belevette magát a szú.

- No, - mondá Pali - ez az evező szolgál még egy pár napot, ha annyi évszázon át fönnmaradt! Én bizony bejárom a tavat, te meg addig menj a gyümölcsösbe, hozz holnapra való eleséget és el ne feledj egyet róni a kalendáriumunkra!

Ákos békétlenkedett egy kissé, féltette társát s mikor az már jó messze haladt benn a tóban, még akkor is utána kiabált:

- Messzire ne menj, hamar jere vissza!

Volt eszébe Pálnak! A milyen erővel csak birta, úgy hajtotta előre csónakját. Valósággal repült a víz sima tükre, mely mind jobban szélesbedett előtte. Talán más tó is ez már? A színe az egészen más: zöldes-kék, mint a tengerszemé, ugyancsak mély lehet, nem jó volna belebukni! - gondolta magában a bátor egri diák, a míg jobbra-balra tekintgetett a tó vidékét nézegetve.

Sokkal vadabb vidék volt ez, mint a mit eddig látott. Gyümölcs nem nevetett itt le a sűrű lombú fákról. És az apró, vidám erdei madarak helyett szótalan, komor orvmadarak ágaskodtak a fák tetején. És ezek között egy olyan különös, nevetséges, mégis félelmetes volt, nem tudta róla levenni a szemét. Az is figyelve, bámúlva nézett rája, a míg egyszer aztán kapta magát és nagy károgasok közepett berepült, egyenest belevágott a csónakába és fölrepült az ölébe.

Az első pillanatban megrezsent tőle, de a másik pillanatban már nevetett rája: hiszen csak egy holló, egy vén holló volt. Isten tudja, hány éves lehet ez a vénséges vén madár és ki tudja, mióta nem látott embert! Talán épen olyan kis gazdája volt valamikor, mint Pali és most azt hitte, az tért vissza, annak örvendett meg olyan nagyon.

A holló nem is ment el többé a diák oldaláról. Csendesen megült mellette és ladikázott vele, a míg a tó egy hatalmas sziklatömb alatt egyszerre eltűnt. Tovább erre nem lehetett menniök, a tó is elfogyott, de a völgy is elfogyott, elzárta a magas és tömör sziklafal.

Pali kiugrott a partra és széjjelnézett. A mit látott, az bizony nem volt valami vigasztaló: egymással összenőtt, rideg, szürke sziklafalak emelkedtek itt mindenfelé. És még csak egy barlangocska nyílását sem lehetett fölfedeznie, hiába kutatott a fal mellett lévő bokrok között. Ha legalább rovátkák lettek volna a sziklában, akkor legalább reménykedhetett volna abban, hogy valamikor fölkapaszkodhatik a tetőre és azon át szabadul meg. De mintha emberi kéz igazgatta volna úgy e falakat, hogy megmászhatatlanok és elérhetetlenek legyenek. Nincsen erdő, melyben olyan hosszú szálfá volna, mely felérne a sziklafal valamelyik csúcsáig.

- Nem lehet, hát nem lehet! - mormogta magában Pali egészen megbarátkozva azzal a gondolattal, hogy erről megszabadulniok soha sem lehet. Nem is sopánkodott hát sokáig, hanem fogta magát, beleugrott a csónakba és evezett visszafelé. A holló mindenütt vele. Egészen megbarátkoztak: Pali meg-megsimogatta fekete szárnyait, a holló meg csőrével keresgélt új kis gazdája zsebében.

Lassan haladtak lefelé. Pali itt is, ott is megállott egy-egy perczre. Hol valami ritka vízi növényre akadt, hol meg a víz színén úszó szép madártollra. Úgy látszott, a madarak paradicsoma ez a hely, seregestül jártak a partokon bibicz és gém, a szárcsák meg épen hogy ki nem tudták a csónakjából, olyan számmal és annyira közel szálldogáltak körülte. A vén hollóban föl is támadt az orvmadár természete és utánuk kapkodott, természetesen hiába.

Palinak föltűnt, hogy emlős állattal még nem találkozott a völgyben. Épen azon gondolkozott, hogy talán nincs is itt olyan, a mikor a holló káromgva és berzenkedve nézett a közellevő part egy bizonyos pontja felé. A kis felfedező nyomban arra irányozta csónakját és evezőjével nagyot ütött a partra. Egy különös állat ugrott föl előtte. Olyan, a milyent nem látott soha még. Vagy három láb hosszú volt az állat, mégis különösen hasonlított az egérhez. De csak formájára, mert szőre szép barnás volt. Csak egy pillanatig láthatta a kedves és különös állatot, a lapos farkáról, széles talpú, úszóhártyás lábáról mégis megismerte azonnal, hogy ez a *hód*. A természetrajzban látta ezt a becses prémű és Magyarországon immár kivesző fajtájú állatot, mely olyan ügyes házépítő hírében áll, hogy az állatok között bizonynyal ő a főépítő mester.

Jól megjegyezte magának a helyet, hol a hóddal találkozott és elhatározta, hogy legközelebb visszajön errefelé társával, kikutatni a négylábú mérnök téli palotáját, a hova, könyve szerint, az egész hód-familia téli tartózkodásra beköltözik. Most bizonynyal könnyen hozzáférhető lesz, mert a jó módú család összes tagjai szanaszéjjel éldegélnek hús nyaralóikban, a tóparti likakban.

Ákos a tóparton nagyon türelmetlenül várta már barátját, nem csudálatos hát, ha a nyakába borúlt, a mikor megérkezett. Oly régen nem látták már egymást, órák óta. A holló egy darabig komor képpel nézte az ölelkezőket, aztán hozzálátott a most is égő máglya mellett szétszórt halmaradékhoz.

Pali ebéd közben elbeszélte fölfedezéseit. Mindkettejüket nagy örömmel töltötték el. Lakomát is csaptak, almabort is ittak, helyesebben almalevet, melyet nagy mesterkedéssel facsart ki Ákos.

Pompásan aludtak az éjjel és a nap már hasukra sütött, a mikor fölébredtek. A mint kinyitották a szemüket, mind a ketten egy gondolaton voltak:

- Gyerünk a hódokat keresni!

- Gyerünk megnézni a hód palotáit!

Egész délelőtt hiába kutatták a rajzokból ismert épületeket. Ebédelni se mentek vissza tanyájokra, habár húsos nagy rákok voltak a tó mellett ásott víztartóban, hova zsákmányukat szokták elhelyezni. Futtában ettek egy kis gyümölcsöt és kóboroltak, bolyongtak tovább, egészen napestig.

A nap búcsúzó, vörös fénye ijesztette és vígasztalta meg őket egyszerre. Rátűzött a süppedékes parton álló különös épületekre, melyek mintha föllángoltak, égtek volna tőle.

- Tűz, tűz! - kiáltá Ákos.

Pali is azt hitte, egy pillanatig, de csakhamar örömprepesve kiáltott föl:

- Tűz, tűz, de nem lángol! Megtaláltuk, a mit kerestünk, ott vannak a hódpaloták!

Egy pár perc alatt ott voltak és csakugyan olyannak találták, mint a milyenek a leírásokból ismerték ezeket a különös, kúpalakú épületeket, melyek most nyárutón el voltak hagyatva, mint a budapesti úri bérházak. Még a környékén sem találtak egyetlen egy hódot sem, háborítatlanul, szabadjára vizsgálhatták a pompásan berendezett lakosztályokat, kereshették a magtárt.

Túrás-fúrás, pusztítás árán, késő éjszakán, holdfénynél, végre rá is találtak. Be volt az ásva a föld alá, mint a falusiak búzavermei, ki volt pádimentozva fűvel, gazzal, aszú falevével, föld alatt vezető folyosók, karsú alagutak szolgáltak hozzá. És mindössze egy összekuczorodott, nagyon álmos vén hód őrizte a benne összehordott kincset, az is, hogy megpillantotta a fiúkat, oda se hederített: nyilván úgy vélte, álmodik. Mikor is láthatott ő itten eleven embert!

Sok, sok gabonát, tiszta búzát és rozsot is találtak. Ugyancsak munkát adott nekik, a míg ki-markolázták.

Éjfél felé járhatott az idő, a mikor zsákmányukkal haza ballagtak. Fáradtak, de igen jó kedvűek voltak.

- Lesz hát kenyérünk is! Oh milyen régen vágyom egy kis jó kenyérré! - szólt Ákos.

- No, én se fogom otthagyni, ha megsül. De mikor eszünk mi abból? Mert hogy egy pár napig kenyérünk legyen, az nem nagy sor. Arról kell gondoskodnunk, hogy legyen mindig, a míg csak itt maradunk. És a jó Isten tudja, mikor szabadulhatunk innét? Könnyen lehet, hogy a jövő őszszel sem...

- El akard vetni a búzát? - vágott közbe Ákos.

- El. Épen most van az ideje. Majd meglátod: jövőre lesz belőle egy köből búzánk, - mondá Pali.

Ákos egyszerre elszomorodott:

- Csak legalább egy vakarót süssünk mostan.

- Mire jó az? Hogy belekóstoljunk és a mikor elfogyott, annál inkább érezzük a hiányát?

- Nem, nem fogjuk érezni. De olyan jó volna, csak egy kicsinyt...

Pali nem akarta kedvét szegni a kisebbiknek. Másnap köveken megtörték a búzát, jól, rosszul megtisztították a derczétől, aztán vizet melegítettek és meggyúrták a tésztát, persze kovász nélkül, minthogy kovászuk nem volt. Az egi kenyérsütő asszonyok bizony finomabb fehér cipót sütnék, de hát ennek is kenyér formája volt. Estére kisült a vakaró. Ákos azon melegen neki akart esni, de Pál nem engedte:

- Hadd hűljön ki előbb!

A kis Viharína rimánkodott egy darabig, aztán ráhagyta, hogy jól van, tegyék ki hűlni az éjszakára, reggel aztán megkóstolják.

Alig aludt el azonban Pali, kiosont, feltörte a kenyeret és a becsületesen át nem sült, forró tésztából hatalmasokat falatozott. Egyszerre megette a maga részét, a felét.

Reggelre kelve, Pali menten meglátta a dolgok állását: a megszegett kenyeret a polczon és a beteg Ákost ágyán nyögve és sohajtozva, képéből kikelve.

XXI.

A baj látogatóba jön, de nem marad sokáig.

Az őszi esőzések megkezdődtek, nap nap után mindig esett. Az ég egyre borult és mogorva lett.

Ákos lázas betegen feküdt mohágyán. Keveset beszélt és igyekezett elfojtani könnyeit. Barátja először is megfeddette:

- A mohóságod miatt vagy beteg! Úgy-e mondtam! Már most mit tegyünk, hogy meggyógyulj?

A hű barát ápolta, ott ült mellette egész nap, annyi időre hagyta el csak, a míg egy kis ráklevest főzött, egy-egy almát sütött neki.

De Ákosnak nem igen kellett az étel. Csak feküdt, feküdt és hallgatta, mint zuhog odakünn az őszi eső. Lassú, sűrű, apró szemei olyan szürkévé teszik a levegőt, mint a por és egyszerismind úgy lehűtik, olyan hideggé teszik, hogy fájni kezd a fekvő helyén, a foga is vaczog bele. Azután meg, különösen estenden, olyan melege támad, hogy Pali nem győzi törülni róla a forró verejtéket. Mindegyre friss vizet kér és akármilyen hideg is az, melegnek tartja:

- Hideget, hidegebbet, meggyúl a belső részem!

Csak ápolta, vigasztalta Pali, mindhiába. Egyre betegebb, egyre hallgatagabb, rosszabb kedvű lett. Egy pár nap múlva szavát sem lehetett venni. Ha szólt is, mindössze csak ennyit:

- A fejem úgy ég, tégy rá vizes laput... Fektesd át a te ágyadba, itt fűtenek alattam!

Hallgatagsága lassanként Palira is elragadt. Órahosszat elült a beteg ágya szélén, egy szót se váltott vele. Csend lett a házikóban, ott künn is csend, csak az eső folytonos tompa zúgása, a ház födelén való egyhangú kopogása hallatszott. Meg az öreg holló, a ki bekovártélyozta és jól találta magát náluk, szólalt meg egyszer:

- Kár, kvár, kárr!

- Kergesd ki ezt a csúnya madarat! - rimánkodott Ákos.

Pali kituszkolta az ajtón, de a fekete madár beszállt az ablakon, felkapaszkodott az ablakfára, onnan kiabálta:

- Kár, kvár, kárr!

Nem lehetett tőle megszabadúlniok. A beteg arcra feküdt, hogy ne lássa, ujjjaival bedugta a fülét, hogy ne hallja. Pali elfordult és a szeme megtelt könnyel.

Beteg barátját, hibájáért eddig is olyan súlyosan megbűnhődött barátját siratta. És a mint a szobába minduntalan berepült a fekete holló, az ő lelkébe is minduntalan beférkőzött valami sötét sejtés, hiába üzte, mindhiába kergette: eredj innen, menj vissza sötét erdők sűrűjébe, esős felhők szürke gomolyába, vagy a honnan jöttél.

Hesegette minduntalan, visszatért az minduntalan: a fekete holló és a sötét árnyék.

Hátha úgy végezte el Isten kegyelme, hogy barátjának, Viparína Ákosnak itt ebben az ismeretlen völgyben, távol minden emberi lélektől, paptól és templomtól, szülőtől és testvértől, meg kell halnia?

Szegény Pali szinte jobban szenvedett most, mint beteg barátja. Szomorú sejtések kínozták, sötét árnyékok rémítgették, mintha már is látta volna a halált, a mint berepült az ablakon, letoppan a beteg ágyára.

- Hess, hess!

Minduntalan kergette a hollót, míg végre belefáradt és megtúrte, hogy egyre ott gunyasztott az a mohágy lábánál. Ő maga is, mint egy megázott madár, összegubbaszkodva ült és beteg barátját nézte, mint halványodik, hogyan aszík, fogy az napról-napra. És ott künn egyre szitált az eső. A tó megnövekedve kilépett medréből és csaknem házikójukig verte apró hullámain, melyeken hervadó fák sárga levelei úsztak, ringatóztak, elmerültek.

Ha ez így tart még egy pár napig, becsap házukba is az ár; víz árasztja el a szoba padolatát és nő, egyre nő, lassan fölér az ágyig, a betegig...

Pali elfojtotta sóhaját, megfékezte kétségbeesését. A betegnek nem szabad tudnia mind-ezekről. Ha már nem tudja gyógyítani, legalább betegségét nem növeli.

Hallgatott hát és gondolkodott azon, hogy a veszedelem esetében miképen menti meg Ákost.

Ha dombra lehetne vinni-e? De mikor az már a maga erejéből megfordulni sem bír. Ha csak a hátán nem viszi el majd az esőben, vízben, tüskén, bokron át?

- Hát, ha a jó Isten így végezte, meghalunk itt együtt? - gondolta magában Pali és meg se moczcant helyéről. Nappal várta az éjjelt, éjjel várta a napot. Eleségük is fogyatékn volt már, az állandóan égő máglyát odakünt eloltotta az eső. Elkövetkezének a legvigasztalanabb napok, elérkezett az az este is, a mikor a beteg félrebeszélte, a nagy láztól elvesztette eszméletét, össze-vissza beszélt, egyszerre hallatlan jó kedve támadt. Táncolni akart volna ágyán, de nem tudott megmozdulni, nevetett és kurjogott, ingerkedett mindenféle láthatatlan és ismeretlen fiúkkal.

Odakinn, mintha csak cseberből ömlött volna az eső. A víz kezdett beszivárogni az ajtón. A tó egy-egy hulláma már-már a házikó falait nyaldosta.

Pali térdre borúlt és imádkozott, összekulcsolván a két kezét, szemét az égfelé emelve, hangosan:

„Miatyánk Isten, ki vagy a mennyekben, megszenteltesd a te neved, légyen meg a te akaratod...!”

Többször elmondta az imádságot, aztán megkönnyebbült szívvel lefeküdt elcsendesült, kimerült barátja mellé, átfogta annak nyakát és elaludt.

Reggelre ébredve látta, hogy Ákos fent ül ágyán és az eső meg elállott. A tó hullámain őszi napsugár játszik a szanaszét úszkáló sárga falevelekkel.

Meg voltak mentve. Ákos betegsége hirtelen jobbra fordult és az idő is egészen megjavult.

Az egri diák, mintha újra született volna, látván: újra éledni, gyorsan lábadozni, egészen felépülni barátját, a ki egy hét múlva már vidáman halászott a tóban, a mig Pali az őszi búza elvetésével és tűzélesztéssel foglalkozott.

XXII.

Nagyon régi dolgok, igen friss ujságok.

Egy éjjel medvetőrt állítottak a gyerekek, mert mindenképen meg akartak bizonyosodni arról, hogy vajjon medve-e vagy valami más állat volt az a fekete valami, mely szerte pusztított az ő gyümölcsös tanyájukon. A tört közönséges módra csinálták: kerestek egy nagy és mély üreget, melyet a természet vájt ki a sziklák mentén, azt befödtek vékony galylyal, erre meg rátették egy nemrég kimúlt hód testét, fejét fölpeczkelve, mintha élne még és nyitott, értelmes, szomorú szemével mintha maga körül nézne.

A vékony galyak alig bírták meg a hód testét is, hát ha még a maczkó, mert bizonynyal az, lép a vékony bodzafa-boltozatra, menten belezuhan az üregbe.

Lakásukon, biztosságban, a szúnyogok ellen nehéz illatú és szagos füstű fenyőhusángokból tüzet raktak, annál melegedtek és virrasztottak. Hallgatóznak, figyelnek minden neszre és a kis Viparína még az éjjel járó madarak zörgését is maczkójárásnak véli. Egyre mondja:

- Hallga, hallga, itt jön.

A vékony galylyal fődött medvetőr várt a medvére, de csak nem jött az éjfélkor sem. Viparína bóbiskolni kezdett a szintén pislákoló tűz mellett. Pali küldte aludni, de a hú társ nem ment nélküle. Nem, mintha félt volna, egy idő óta barátja komoly és dorgáló szavaira levetkőzte csúnya tulajdonságát, a félszet.

Hát virrasztott a két gyermek. Nézték, hogy pitymallik, majd meg beszélgettek.

Megint csak arról, hogy milyen jó és szép itten, de...

A mi egyképen mind a kettejük szivén feküdt, Pali mégis csak kimondta végre:

- De örökké mégsem maradunk tán itten? Hát szüleink? Az édes otthont sohse lássuk ismét?

A kis Viparína szeme mindjárt megtelt könnyel. Úgy vágyott, de úgy vágyott haza ő is. Innen a gazdaságból haza a szegénységbe, innen a tágas paradicsomból a kicsiny vityillóba. A nagy szabadságból, a hol úr mindenek felett, oda, a hol a kis harangozó fiú szolgája mindenkinek. Mégis, ha anyja keblén kisírhatná magát, a világ minden kincseért, uraságáért oda nem adná.

- Sohse sírj, Ákos, majd csak megszabadulunk valahogy! - mondá Szíhalmi Pál nagy komolyan.

- De hogyan, hogyan?... - kérdezte szinte magamagától aztán. - Hogy jutunk ki ebből a völgyből, melyet mindenfelől meredek sziklák zárnak körül. És hiába próbáltuk, sem erről, sem amarról nem lehet megmászni. Egy óriási börtönben vagyunk itt, melyet négy sziklafal alkot. Van mindenünk, a mi csak szemünknek s szájunknak kedves, de mégis csak börtönben, s rabok vagyunk... Az egyetlen út, mely kivezetett innét, összeomlott mögöttünk, de vajjon nincs-e egy másik föld alatt vezető út?

A mint így tűnődtek, egyszerre csak egy hatalmas bögést és - bum - egy óriási zuhanást hallottak.

- A maczkó, a maczkó meg van fogva! - kiáltott a kis Viparína. Mind a ketten rohantak a tórhöz.

Csakugyan medvét fogtak. A maczkó kicsiny állat volt, egy nagyobb fajta bocs, a mely bizonyára még nem próbálta ezt a mesterséget, mert nem vette komolyra a dolgot. Lent, a mélységben, egész vígan falatozott a hódon, aztán egyet-egyet mormogva, összegubbaszkodva elaludt.

A fiúk otthagyták és aludni tértek, hogy majd délre kelve, megnézzék megint és megmondják: mitévők legyenek vele.

Még dél sem volt, már ott voltak a tórnél, megnézni medve komét. De a maczkó nem sziveskedett őket fogadni, nem volt ott, egyszerűen és röviden eltűnt, elpárolgott, akár csak egy csepp harmat, mely volt és nincs.

Hová tűnhetett? Hogy ki nem mászhatott, az bizonyos. Az üregnek olyan formája volt, mint egy virágcserepnek, csak ha madárrá változott, akkor juthatott ki innét az ifjú toportyán féreg. Hogy tűnt hát el? Talán meg sem fogták és csak álmodták az egészet. Nem, egész bizonyosak voltak benne: volt... nincs.

- Elnyelte a föld? - mondá tréfásan Viharína.

- Mondasz valamit! - szólt Pál és egészen belehajolva az üregbe, erősen megvizsgálta annak fenekét. De ott nem tudott felfedezni semmit, hanem oldalt, ott mintha valami nagy lyukat látna, valami nagy feketeséget. Csakugyan, ott egy kijáró volt, valami barlang szája, egy nagy és szabályos nyílás. Egy valóságos kis kapu, melyen át a maczkó megszökött.

Szivük megdobbant, csaknem egyszerre kiáltották:

- Kapu, kapu!

De vajjon hova vezet? Ki-e a szabadba, avagy valami sötét zig-zugos barlangba, melynek vége nincs?

Mindegy, meg kell tudniok, bármi áron.

- Az ám, de a medve! Hogy megyünk kutatni, a medve egyszerre csak szembefordul velünk, aztán a föld gyomra helyett az ő gyomrába kerülünk! - mondá szinte gúnyolódva a kisebbik.

- No, no, hát a sült galamb nem röpül a szánkba, akadály van, de majd csak legyőzzük Isten segítségével. Nem megy könnyen, az igaz. Veszedelem is érhet bennünket, de ha túl vagyunk a bajon, közel vagyunk a szabaduláshoz.

Pali nyomban terven törte a fejét, hangosan gondolkodott, úgy tett, mintha számolna a táblán:

- Az első akadály: a maczkó. Ezt élve vagy halva kézre kell kerítenünk, mert addig nem lehet végére járnunk a föld alatt vezető útnak. Tehát legelsőbbben is mitévők legyünk a fekete czimborával? Próbáljuk meg kicsalni. Állítsunk be éjszakára a verembe valami neki kívánatos csemegét, teszem fel egy nagy rakás almát és körtét.

A mint mondták, úgy tettek. De hiába: a maczkó nem jött ki a barlangból, még csak böggéssel sem adott jelt magáról.

Vártak egy pár napot, sikertelenül.

- Ha nem jössz, bemegyünk érted! - szólt Pali hirtelen elhatározással.

Nyitott bicskáját övéhez szorítva, vállára vetette nyílát. S még az alagúti kirándulásból megmaradt fáklyadarabbal lebecsáttatta magát a verembe. Társa a verem szélén búcsúzkodván tőle, egyre rimánkodott neki, hogy jőjön vissza, inkább itt vénüljenek meg együtt, mintsem, hogy elveszítse barátját. Szinte sírva fakadt, a mikor barátja eltűnt előle a barlang szájában...

Órák teltek el, Viharína még mindig arra a helyre szögezte szemét, a hol barátja eltűnt. Majd lefeküdt a földre és fülét a röghöz szorítva hallgatózott: tompa zúgásnál nem hallott egyebet. De, mintha most valami hatalmas böggést, majd meg szívtépő sikoltást hallana. Szive összeszorult, egész testét halálos verejték verte ki. Alig mert lélegzeni is.

Azt se tudta már, hogy él-e, hal-e, mert nem tudta: vajjon élő-e, holt-e legkedvesebb, egyetlen barátja, kit úgy szeretett, mint testvérét, úgy tisztelt, mint apját.

Nem törődött estével, hideggel, mindezeket mostan úgyszólván észre sem vette. Ébren volt és úgy vélte, álmodik! Didergett és kigombolta a kabátját is. Reszkető ajka félig hangosan rebegte egy és ugyanazt az imát.

- Ákos, Ákos! - rázta föl egyszerre egy hang, mintha föld alúl jönne.

Ákos lenézett az üregbe és visszakiáltott:

- Pali!

- Én vagyok, rendben van a kötél?

- Rendben.

- Vigyázz, fogd meg.

Egy pár pillanat alatt ismét egymás karjaiban voltak. Ölekeztek, csókolóztak, mintha évek óta nem látták volna egymást. Ákos sírt örömeiben. Pali csitította:

- Ugyan ne bolondozzál! Ne vess inkább velem, azt hiszem, ütött szabadulásunk órája.

- Hogy, hogy?

- A barlang, melyet jól, rosszul átkutattam, azt hiszem, összeköttetésben van az alagúttal, a melyen ide jöttünk. Úgy láttam, félig emberkéz munkája...

- Hát a medve?

- A becsületes állatot nem találtam. Erősen hiszem, hogy nem volt elég óvatos és bezuhant valami mélységbe, vagy megszorult valami szűk helyen s nem mozdulhat se ki, se be. Most könnyen beszélek róla, de az egész föld alatt vezető úton folytonosan tartottam tőle, hogy egyszerre csak szembe kerül velem. Bicskám és fatőröm folyton-folyvást előttem kutatott a sötétben, hogy ha megtalálom, ne legyen módja egyet is többet morognia. A mint a barlang száján bevilágítottam, bizonyos voltam benne, hogy valami nagy közelségben hozzám nem lehet. Egyetlen, szűk, de embermagasságnyi, úgylátszik, egykor emberjárta, szűk utczára találtam. Ebben mentem előre, előre. Fél óra hosszat tarthatott ez az út, a mig egyszerre kiszélesedett és három még szűkebb, még kisebb út nyílt belőle. Benéztem mindegyikbe s azt választottam, mely nyugatra nyílt. Ezen haladtam aztán előre egészen addig, a míg egyszerre egy fal állta utamat. A falon semmi különösöt nem találtam, mindössze egy négyszögű kis, alig egy-két lábnyi simára csiszolt márványkövet, melyen török betűkkel valami írás áll. Megkopogtattam a falat és tompa hangot adott, tehát túlhan ürességnek kell lenni. Ürességnek, napvilágnak, talán - szabadságnak.

Elmélyedve, mind a ketten azon gondolkoztak, mi módon is lehetne azt a falat bezúzni.

Arra való szerszámaik nem igen voltak, mert nem lehetett arra valónak nevezni azt az egy-nehány kőalapácsot, melyet régebben, egy kis barlangban találtak. Nohát megpróbálják ezekkel. A türelem rózsaát terem és a kőalapácsokkal végre csak beverik a kőfalat is. Csak türelem, türelem, ezzel csudákat lehet mívelni. Pali olvasott arról a rabról, a ki pókokat szelídített meg börtönében és patkányokkal barátkozott.

Két hét alatt a két fiú szorgalmas és nehéz munkáját siker koronázta: a fal beomlott és ők beléptek egy nagy, fényes terembe.

Fényes volt, nagy volt, fényesebb és nagyobb, mint a milyent emberkéz készített valaha.

A félkör alakban hajló padmalyról hatalmas, csillogó lámpások lógtak le. Olyan nagyok és czifrák, mint a milyenek némely fővárosi színházban láthatók. Csillogtak ezek a lámpások, pedig nem voltak kristályból valók, csak cseppkőből. Úgy villogtak, ragyogtak, hogy káprázott belé a szemük. És a mikor oldalt tekintettek: ott meg templomi székek emelkedtek, ékesen, magasan, szintén cseppkőből. Maga a föld is, mintha efajta kővel lett volna kipallózva: szép volt, szép, de nem valami kényelmes. Minduntalan megbotlottak valami nagy, czifra kővirágban.

A barlangteremben kellemes meleg volt, pedig valamelyik sarkában „búvó” patak hűs vize bugyogott fölfelé. Egy pár lépésen át tartott a patakocska és hirtelen eltűnt óriási kőlilomok között.

- Hol vannak a denevérek, hol a baglyok? - tudakolta Ákos.

Az eféle barlanglakóknak nagyon világos és kényelmes volt ez a hely. Vidámabb, kedvesebb madarak jártak erre.

- Ni, szirti fecske! - kiáltotta el magát Pali.

Csakugyan kedves madárka volt, mely elsuhant fölöttük és egyenesen fölszállt egy szószékre. Úgy megcsicsergett! Oh, be szépen dicsérte a jó Istent! De micsoda fekete, különös kövön is ült meg?

Fölmásztak megnézni a különös követ, hát látták, hogy az egy ódon, megfeketedett, összeszáradt, de mégis ép biblia.

Egy fekete kötésű öreg biblia, melyet okvetlenül ember hozott ide. De vajjon ki és mikor feledhette itt a drága könyvet, melynek úgy megörültek, mintha élő, kedves jó emberekkel találkoztak volna.

Fölütötték első lapját és azon latin szóval írva találták: Pécsi Simon tulajdona 16... A többi szám láthatatlanul kopott.

- Kétszáz esztendőös könyv! Kétszáz esztendeje hagyta valaki itten! - kiáltott föllelkesedve Pál.

Mindkettőjüket nagyon meghatotta ez a felfedezés. Olvastak a könyvből, az beszélt hozzájuk ismerős, régi dolgokról. Szinte elkábultak a kedves betűktől, pedig azok hidegen sorakoztak egymás mellé. Igen ám, de az egymás mellé sorakozó betűkből értelmes szavak és a szavakból mondatok lettek. A mondatokból pedig megértették, mi történt, sok, sok idővel ennek előtte. Most látták csak, milyen a kicsiny betű hatalma.

Pali mélyen elgondolkodott, kezében tartván a könyvet és nézegetvén a Pécsi Simon írását. És egyszerre megvilágosodott emlékezete, fölkiáltott:

- Te, Ákos, tudom már, hol vagyunk.

- Hol?

- Erdély valamelyik völgyében.

- Honnan gondolod?

- Ebből a könyvből, erről a névről.

- Ki volt az a Pécsi Simon?

- Hát nem emlékszel már? Olvastuk az én nagy történelmemből, hogy micsoda híres, első ember volt az annak idején Erdélyországban.

- Hát hogyan került volna az ide, ebbe a barlangba?

- Úgy, hogy Pécsi Simon olyan ember volt, a ki keresztény létére nem a vasárnapot ülte meg ünnepnek, hanem a szombatot. Már pedig az ilyen embereket üldözte a fejedelem, hát azok barlangokba, elhagyatott templomokba, romok közé vagy a föld alá gyülekezének szombatot dicsérni, bibliát olvasni. Mindez pedig csak a Királyhágón túl volt, hát a hol a „főszombatos” a bibliát ott feledte, ott bizonyosan Erdélyország van már. Különben lehet, hogy rosszul okoskodom, ámbátor nekem úgy tetszik, jó nyomon járok. Hiszen azt se tudjuk, meddig időztünk a kazamátában. Lehet, hogy két napon át is kúsztunk előre, és a napot nem tudtuk megkülönböztetni az éjszakától. Két nap alatt pedig a rendes úton is el lehet jutni Erdélybe, hát még a föld alatt vezető, titkos rövid úton.

- De én - veté közbe Ákos - azt nem értem, hogyan maradt itt a Pécsi Simon bibliája!

- Bohó! Hát könnyen. A fejedelem katonái ráütöttek a szombatot dicsérőkre, azok menekültek arra, a merre tudtak és így a nagy sietségben maradt itt a szent könyv.

- Az bizony lehet! - mondá Ákos. De mindjárt nyomban volt kérdezni valója: - Vajjon merre menekülhettek?

- Azt is megtudhatjuk vagy kitalálhatjuk. Gyerünk, nézzünk szét, nincs-e a teremből többféle kijárat?

Nem sokáig kellett keresgélőniök: kettőre is találtak. Az egyik szűk volt, csak hasmánt lehetett volna kikutatni, de a másik, a délről nyíló üreg olyan magas volt, mint egy alacsonyabb fajta folyosó. Homályos volt ugyan mindjárt az elején, beljebb pedig sötét, de azért egész bátran bandukolhattak benne előre. De csak egy negyed óráig, mert ott hirtelen két nagy vasas láda zárta el előlük az utat.

Mi van ezekben a ládákban? Hej jó volna megtudni, de honnan hozzanak ide lakatost, a ki kinyitja?

Talán nincs is bezárva. Ma szép szerencsénk van ugyanis, kísértsük meg, hátha könnyen nyílik, - mondá Pali. Csakugyan nyitva volt mind a kettő és nem nagy erőfeszítéssel hozzá fértek tartalmához. Pali belemarkolt az egyikbe, hát valami száraz, szemcsés, a sötétben egy kissé villogó por maradt a kezében.

- Vajjon mi lehet ez? Bandi legyek, ha nem puszkapor!

- No, én meg puszkát adok a porhoz! - szólt Ákos és a másik ládából fegyvert húzott kifelé.

- Ez csak az igazi szerencse! - szólt Pali, ki apjával már nem egyszer vadászott - most már nem félünk se rossz embertől, se vadállattól. Húst is eszünk, csak golyóbist is találjunk és jó legyen ez a temérdek puszkapor, mely elég volna egy ármádiának!

Találtak golyóbist is sokfélét, fegyvert is vagy húszat, hát vígan másztak kifelé.

A bocscsal nem találkoztak útközben sehol és az jó szerencséje is volt a bocsnak.

XXIII. Egy pajtás kerül.

A fegyvereket kitisztogatták a rozsdától és megpróbálták a puskaport. Száraz volt az még, jól fogott tüzet, pedig ki tudja, hány esztendeje feküdhettek már ott. Az igaz, hogy száraz barlangban. Vajjon kik vihették oda? Akárki tette, jól cselekedte, gondolták magukban.

Lassanként biztos helyre, száraz tisztásra hordták a puskaport is, a mi nem volt valami könnyű munka, mert egy mázsánál is többet nyomott az. A fegyvereket a házban helyezték el, környöskörül aggatván a falakat, mint a kaszányákban szokták.

Találtak egy kardot is, széles pengéjű, nehéz huszárkardot, azt kiélesítették a kövön és ki-nevezték konyhakésnek, baltának, fűrésznek, szóval ráruházták mind ama szerszámok tisztét, a melyek háztartásukból hiányoztak.

Nagy szolgálatokat tett most nekik ez a soknevű szerszám, mert elkövetkezett annak az ideje, hogy lakásuk megerősítéséről és téli kamaráról gondoskodjanak.

Rovásos naptáruk szerint szeptember végén jártak és a zöldszerű völgy aranyosvörösre változott. Megjött a dér, durva arcát odanyomkodta a növények gyöngéd képéhez és azok menten megvörösödtek tőle. A fenyveket kivéve, piroslott minden fa, különösen a gyümölcsöt termők, melyeknek ritka lombjai közül alma, körte, naspolya és őszi barack aranyos színe ragyogott. Gyermekefj nagyságú birsalmák, almányi szilvák potyogtak a földre minduntalan.

Csak rövid emlékezetű mandulafák tévesztették el a kalendáriumot, feledkeztek meg arról, hogy most lombok hullatása, őszi idő, álom következik; kapták magukat, újra kivirítottak és rózsás-fehér viráguk illattal töltötte be az egész völgyet.

A fiúkat nem szédítette el a jó illat, megbámúlták a másodvirágzást és téli elemőzsia gyűjtéséhez fogtak.

Legelőször is megszedték a gyümölcsfákat, a téli körte és a későn érő naspolya kivételével. Aztán egy kisebb, száraz sziklabarlangot kerestek és abba valósággal befalazták a friss gyümölcs egy részét. A szilvatermést meg az almaszüret eredményének egy részét megaszalták, tudniillik kitették szárítani a napra és mindaddig otthagyták, míg a nap ki nem szítta belőlük a friss nedvet.

Aztán a soknevű szerszám segedelmével padlást csináltak házikójukra és abba hordták föl az aszalt gyümölcsöt.

Pali úgy számított, hogy ha késő tavaszig sem ütne szabadulásuk órája, akkor sem halnak itt éhen, még ha az összehordott gyümölcsön kívül egyéb eledelük nem is akad, ha a tó befagy is és nem férnek hozzá a rákokhoz sem. Még akkor sem, ha ama reménységük, hogy húsételt is szerezhetnek, csalóka reménységnek bizonyul.

Aggódásuk, előrelátásuk okos volt, ámbátor ezúttal nem vala rá szükség. A Pali első vadászatai ugyan nem jártak sikerrel, de október havában állandóan kedvezett neki a szerencse. Nagyon sok vadmadarat lőtt és a völgy éjszakai részében, sziklafal mentén, tóparton rátalált egy megsebesült zergére.

A kedves, szép állatnak a hátsó lábai voltak megsebesítve, még pedig félreismerhetetlenül séréttel és így vértócsában ülve, kénytelen volt bevárni Palit, a ki elébb rá akart löni, de szerencsére hamar észrevette, hogy a szegény állat úgy sem menekülhet előle. Olyan szelíden, szomorúan nézett rá, mintha csak azt akarta volna mondani:

„Bántottak, meglőttek, ládd-e?”

De hát ki bántotta, ki lőtte meg a zergét?... tanakodott magában Pali, míg az állat sebesült lábait kötötte be keserű lapulevéllal.

Széjjelnézett. Köröskörül embernek semmi nyoma. Talán valahol a sűrűben rejtezik. Pali elkiáltotta magát:

- Ki jár itt? Feleljen!

A szikla visszaverte hangját, az felelt, csak az volt itt.

Pali feléje fordult, hátha arról fedez föl valami nyomot. Nem kellett sokáig keresgélnie. Látta, hogy a sziklafal egy helyütt, a csúcsától egészen a lábáig véres. A zerge bizonyára a szikla-tetőről zuhant alá, megvérezvén esése közben a kiálló darabokat.

Tehát a tetőn túl emberek vannak, azok lőtték meg, azok elől menekült a zerge is erre felé, a hová a vadász vagy a vadászok nem követhették.

Miért nem követhették a vadászok a zergét? Mert a sziklaút ott annyira vad, járhatatlan lehet, hogy az állatok legügyesebbje, a zerge sem tud menekülni rajta. Felelte a maga kérdésére maga a kis Szíhalmi és megsimogatván beteg kis rabját, így szólt:

- Zergécském, kis állatocskám! Ha te most beszélni tudnál.

Ha beszélni tudott volna! Elmondhatna most neki mindent, hol is vannak tulajdonképen, miféle nép lakja ezt a környéket, messze van-e innen, távol esik-e az ő szülőföldje?

De hát a zerge nem tudott beszélni, csak néma szóval, a szeme beszédével szólott hozzá:

- Úgy-e, nem bántasz? Nem vétesz ellenem, úgy-e? Elhagyatott beteg, szerencsétlen vagyok, védj meg inkább!

Pali forrásvizet hozott a kalapjában, megitatta betegét és hangos szóval vigasztalta:

- Ne félj, nem lesz bántódásod. Haza viszlek, megetetlek, van nekem otthon egy kis barátom, friss füvet, kövéret, illatosat hoz neked a rétről.

Nagy fáradsággal ugyan, de mégis csak haza czipelte Pali a rabúl ejtett szép állatot. Bezzeg volt öröme Ákosnak. Legelőszőr is az jutott eszébe:

- No, végre vadhust is fogunk enni.

- Ebbe ugyan nem vásik a fogad - mondá Pál egy kicsit bosszúsan.

Hamarosan egy kis istállót rögtönöztek a zergének, ott gyógyították, ott etetgették. Ákos is nagyon megszerette, dehogyan kívánta vérének venni.

Egy hét alatt tökéletesen meggyógyult a beteg. Olyanokat ugrott, majd kiugrott az istállóból. Nem nézett már olyan szomorúan, újra a sziklákon óhajtott volna ugrálni. Elfelelt a régi dolgot. Egy éjszaka meg is akart szökni, de Pali észrevette:

- Hohó, zergécském, hát a hála? Már te csak itt maradsz velünk, a míg mi itt maradunk.

Ott is maradt és bár megszelídíteniök nem sikerült, erkölcsre még sem maradt egészen vad, szíves örömet eljátszott, elévődött a vén hollóval, ha ez épen ráért és nem volt rossz kedve.

XXIV. Penteku, Penteku!

Izgatottan, bizony egy kis félszszel várták az igazi hideg időjárást. Hogyan fognak kitelelni? Sokat gondolkoztak ezen a kérdésen.

Nyári ruhájuk elrongyolott. Testi ruhájuk tehát nem felelt meg a következő évszaknak.

Ágyneműjük sem biztatta őket valami nagy melegséggel. Csak moha volt, igaz, hogy mindenféle moha, puha is, kemény is, zöld is, sárga is. Takarójok épenséggel nem volt eddig, de most már alighanem szükség volna rája. Kínos keservesen készítettek is kettőt nádból. Nád-pálczikákat kötözték össze és annak a tetejére mohát erősítettek jól, rosszul, de vastagon. Bizonyos, hogy nem fagnak meg alatta, különösen, ha erősen fűtenek nappal.

Volt itt annyi tüzelőfa, hogy akár egész Budapest szegényeit el lehetett volna látni belőle.

A miben tökéletes hiányosságot szenvedtek, az a gyertya volt. Sehogysen tudtak rájönni a gyertyamártás mesterségére. Annak aztán nagyon megörültek, a mikor fölfedezték, hogy a fenyőfák vékony galyai elég tűrhetően, rendesen világítanak. A kard segítségével csináltak vagy ezer darab ilyen fagyertyát.

Nagyban készültek a tél elébe. Sietniök is kellett, mert mind rövidebbek lettek a napok, a völgybe olykor besurruló szél mind fagyosabb, az ég mind szürkébb. A fák és a növények is lassanként aludni tértek. Az ágak, a bokrok levetették ruhájukat és mez nélkül vártak téli takarójukra, a jó puha pihére, a hóra.

- Én már nem is bánám, ha esnék! - szólt Pali barátjához a kit egészen elszomorított ez az idő.

- Máskor én is úgy örültem neki, de most félek tőle! - felelte Ákos.

- Félni. Balga beszéd. Hogy szabad félni akármitől is? Aztán épen a kedves, drága hótól.

- Nem tudom, mit szeretsz rajta olyan nagyon! - mondá a kis Viparína s majd ajkát biggyesztve kérdé: - Vajjon mi hasznunkra van az a hó?

- Mi hasznunkra? Hát te csak azt szereted, a mi a te hasznodra van? No, ez ugyan szép dolog.

Pali oktatni kezdte a kisebbiket, míg az ríva nem fakadt, hogy ő milyen rossz, haszontalan gyerek. Utóvégre is az oktató vigasztalta a tanítványt:

- Nem baj, majd megtanúlsz te ezeket, nem vagy te olyan rossz fiú. Ha az volnál, nem is pazarolnám rád a szót...

Akár szerették, akár nem szerették a havat, megjött az még is. November hónap valamelyik utolsó napján hullott le először a szép fehér hó...

Két nap, két éjjel esett folytonosan. A fiúk az ajtó küszöbén ülve, tűznél melegedve nézték. Most már örvendett neki Ákos is, hisz olyan kedves, szép volt mindez. Az egész völgyön szelídség, nyugalom, álmoság lett úrrá. Pusztán a naptárt eltévesztő mandulafák békétlenkedtek és a hó alól kidugdosták rózsaszínű virágaikat.

Hogy megállt a hóesés, nagyon szép, napfényes, de jó hideg idő következett. Ákosnak nem akaródzott kimenni. Pál azonban maradni nem tudott, fölbuzogott benne a vadászvér.

Egy régi módi, kovás puskát vállára vetett és naphosszant is bújta a völgy erdőségeit és az nem volt előtte olyan rejtelmes többé, mint ezelőtt. A nemrég sötét sűrűségek szépen kitérték titkaikat és megmutogatták neki: merre van a róka koma viskója, hol bújlik a tapsifüles nyúl, merre tért aludni az öreg, mogorva borz.

Mint régi időkben kísérték kitanított gyorsszárnyú vadászsólymok az úrfiakat, úgy kísérté Pált téli cserkészéseiben a vén, lomha, de néha különösen eszes holló. A lövés durranásától félt ugyan kezdetben, de később, a mikor látta, hogy neki nem, csakis egy vigyázatlan nyúlnak, vagy elbizakodott rókának esik baja, hát föl se vette, sőt később meg is szerette. És ha nem jött kapóra semmiféle vad és Pali szünetelt, még nógatta is, csipkedvén a lábát.

A vízi vadászatokról sem maradt el, mikor ezeket próbálgatta a kis vadász a csudálatosképen jég nélkül maradt tavon. Lassan-lassan a gazda is, a szárnyas vadászinas is egészen beletanultak ebbe a mesterségbe és ritkán tértek haza zsákmány nélkül.

Ákos meg a szakácsságban szerzett ügyességet, saját találmányú pecsenyeforgatón sütötte a húst és csak azt sajnálta, hogy tésztát nem lehet csinálni nyúlpecsenyéből.

Nagyobbfajta vadat, szerencsére, nem láttak egész december havában. Néha estenden, vacsorájuknál ülve, hallották ugyan a vacsorakereső farkasok üvöltését, de nem tudták kivenni, hogy a völgy melyik részéből vagy azon túl hallatszik-e? Különben sem törődtek vele sokat, házikójuk elég biztosságot szerzett nekik és a fenyőfavessző világánál úgy érezték magukat, mint valami városi szobában szelíd téli estén.

Felkuperodtak ágyokra és a míg az ajtóban ropogott az örökösen égő zsarátnok: olvastak a Pécsi Simon bibliájából. Egy-egy fejezetet elolvastak tízszer is, úgy, hogy betéve is tudták már egyes részeit.

Így telt el december hónap és így a karácsonyi ünnep.

Nem állított nekik karácsonyfát senki, hanem mégis ott állott előttük egy egész karácsonyfa-erdő; a fenyves.

Pali nem tudta kiszámítani: micsoda napra esik karácsony, hát szabadon választott két decemberi napon ünnepelték. Az ünnep pedig abból állott, hogy nem mozdultak ki a házból és egész napon át beszélgettek egymással.

Sok beszélni valójuk nem volt. Annyira összeszoktak már, úgy ismerték már egymást hosszas és folytonos együttélés után. Úgyszólván, az egymás gondolatait is tudták már.

Leginkább a szabadulás lehetőségéről, a menekülés terveiről volt szó közöttük. Ezenkívül sokat okoskodtak azon is, hogy itten való életüket mennél kellemesebbé és biztosabbá tegyék. Okosságuk, buzgalmuk, munkaszeretetük teremtett is nekik elég kényelmes otthont és ha nem is nagyon bőséges, de elég kellemes életet. Ám azt semmiféle buzgalommal nem tudták kieszelni, hogy a hajuk rövidebb legyen. Úgy megnőtt az itt tartózkodásuk egy pár hónapja alatt, hogy valósággal be lehetett volna fogni, mint a leányokét. Mennél gazdagabb volt a hajuk, annál fogyatékosabb vala ruhájuk, ámbár a csinosságra itt is sokat adó Pali minden módon arra törekedett, hogy ezen a bajon segítsen. A huszárkard segítségével szabott is két gallért rókabőrből. Ő maga vadász-kaczagányt is viselt, mint az Árpádkorabeli ősök.

Furán volt öltözve, az igaz különösen a mikor vadászni járt oda, de barátján kívül csupán az öreg holló bámulhatta meg. A nyughatatlan fekete madár, a kivel Pali különösen szeretett lenni, oly annyira, hogy a kedvéért egy nagyon is kellemetlen decemberi napon is elment bújni a havas erdőt. A hollónak nagy kedve volt ezen a napon. Szállt is, amint az utolsó időben nem cselekedett szívesen. És a mikor oda értek, a hol a sziklatömb alatt a beteg zergét találták meg egykor, valósággal tánczolt, sőt vén létére bukfenczet is hányt az öles hóban.

De egyszerre, mintha csak sürgős dolga támadt volna, fogta magát és egy pár száz lépésnyire a szikla lábához szállott és onnan káromgott Pali felé, mintha hitta volna.

Pali odasietett és nagy rémülettel, de egyszersmind nagy örömmel látta, hogy a holló egy emberi alak fölött káromg. Odalépett a havon elterült emberhez és megdöbbenve látta, hogy szeme le van csukva, arcza sárga egészen, körülötte vértócsa. Tán lezuhant a sziklatetőről és meghalt.

Szánalommal és szomorúsággal hajolt le Pali föléje és ruhájáról látta, hogy a míg élt, oláh lehetett. Egy szegény oláh kecskevadász, a ki eltévedt vagy menekült valami veszedelem elől és megbotolván, lezuhant ide, az iszonyú mélységbe. Könnyes szemmel vizsgálgatta Pali a halott tagjait. Hátha valami életet fedezne föl benne, föltépte mellén bekecsét és némi irtó-zattal ugyan, mellén hallgatódzott.

- A szíve ver még! - kiáltott föl hangosan és örömeben az ő szíve ugyancsak elkezdett dobogni.

Hóval kezdte dörzsölni a szerencsétlenül járt embert és az lassan-lassan magához tért, kinyitotta szemét, föllélegzett, majd tagjait próbálgatta: nem törtek-e el?

- Ki vagy, mi történt veled! - kiáltott rá Szíhalmi Pál, de az oláh csak nyöszörgéssel felelt.

És addig nyöszörgött, próbálgatta karját, lábát, a míg egyszerre csak felugrott, ill' a berek, nádak, erek, fogta magát és a puskás, nagyhajú, torzonborz fiú elől az erdő felé menekült.

Pali ebben a pillanatban emlékezett a Robinson vad emberére, Péntekre és így szólt magában:

- Nem szabadúlsz előlem olyan könnyen, Péntek!

Ijeszgetésképen nyomban ráfogta a vissza-visszafelé tekintető menekülőre fegyverét:

- Megállj, mert lelőlek!

A szakálás férfi térdre rogyott, összetette két kezét és siralmas hangon, oláhhul esdekelt:

- Kegyelem, kegyelem, méltóságos úr!

- Gyere ide! - szólt Pali magyarul, a mit az oláh nem értett.

Ismételte hát neki latin nyelven, a mi az oláhok nyelvével némi rokonságban van és az oláh mindjárt megértette. Odament hozzá, kegyelmes úrnak nevezte, csókolni akarta kezét, a lábát, a ruháját. Pali nem engedte meg, hanem fölszólította, hogy jöjjön vele haza, ott ad neki ételt, italt és nem lesz bántódása. Mindezeket részint latin szóval, részint néma jelekkel, kézmozdulatokkal mondotta el neki. Mindent megértett és hálásan vigyorgott Palira.

Ákos épen egy nyúl földarabolásával volt elfoglalva, a mikor barátja a vendéggel vagy fogolylyal, az ő Péntekjükkal megérkezett. Nem akart hinni a szemének, megtörülte, nem káprázik-e? Nem káprázott, egy beszélő élő ember jött felé, egy alázatos, engedelmes, egészen megzavart oláh, a ki megijedt tőle is, mégis hozzáfutott, hogy kezet csókoljon neki.

Pali elbeszélte, mint találták meg a hollóval együtt az oláh Pénteket, a ki Juonnak nevezte magát. De ők megmaradtak a kedves elbeszélésből ismert Péntek név mellett, hiába mondotta a kecskevadász egyre: Juon Stán Harhula!

- Harhula a nagyapád! - mondá Pali tréfásan, - a te neved Péntek, tanúld meg, azt mondom.

- Penteku, Penteku! - ismételte vigyorogva Juon.

Jól befalatozott aztán a pompás nyúlporköltből, megjött a kedve, kinyílt a szája és szavakkal, jelekkel megmagyarázta: ki ő és merre van hazája?

XXV. Élet vagy halál.

Csakugyan szegény kecskepásztor volt kecskenyáj nélkül. Volt neki szép nagy mekegő, szakállas, vidám kecskenyája, de elvették, megették.

- Kik? - kérde Pál.

Juon magyarázgatta, hogy kicsodák, de a fiúk csak nagy nehezen értették meg.

- A katonák? - kérdezték tőle.

Az oláh igent intett a fejével.

- Miféle katonák? - folytatta Pali magyarul is, latinul is, kézbeszéddel is szólván.

- Kossuthului, Kossuthului!

Megint csak nem értették, megint csak gondolkodniok kellett ezen az egy szavon is, a míg valamelyikük kisütötte, hogy a híres Kossuthról, a lánglelkű magyarról, Magyarország legnagyobb szónokáról beszél Juon itt össze-vissza mindenfélét. Hogyan volnának Kossuthnak katonái, hisz az csak egyszerű polgár, nagyszerű beszédekert tart, az igaz, ők is hallották Egerben...

De hátha történt azóta valami, a mióta ők itt élnek, távol a világtól? Vajjon mi történhetett?

- Betört a török, a német, a muszka? Háborúság van az országban? - töprengettek rajta.

Péntekjüktől egyszerre nem tudtak többet kivenni, mint hogy ott künn harcz és háború van, verekednek a magyarok az ellenséggel és hogy az oláh nemzetség is az ellenséggel tart, de ő, már mint Juon, nem, a világért sem!

- Szeretem is, hogy így van! - mondá neki Pali keményen is, szívesen is.

Ma még úgyis vendégjük volt az atyafi, jól kellett bánniok vele. Szívesen is látták, meg is traktálták és Pali átengedte neki éjszakára ágyát, ő maga meg Ákoshoz huzódott.

Egész éjjel egy pillanatra sem jött álom szemére, annyira foglalkoztatta, izgatta a kecskevadász elbeszélése a nagy harcáról, a mi a fejük fölött dúl. Vajjon kiszabadúlt-e már a rabságból édes jó apja? Vajjon ott van-e a magyar hadseregben? Merre jár most, hol villogtatja vitézi kardját, mert ha él: bizonyára villogtatja vitézül! Nyitott szemmel, álmatlanul álmodozott és látta, hallotta nagy csaták tűzét, zúgását. Látta, mily szépen leng a világ legszebb zászlója, háromszínű, nemzetiszín zászlónk! Várfokon, szuronyerdőben, füstölgő romokon, fújó paripák és holttestek fölött, mindenütt csak ez a zászló lobog.

Juont szolgálatukba fogadták és megértették vele, milyen állapotban vannak itt, hogy innen bajos a kimenetel. Juon ugyancsak kötötte az ebet a karóhoz, hogy ő így meg úgy talál innen kiutat, de bizony nem talált. Hanem azt meg tudta mondani, hol vannak.

Hát csakugyan Erdély egy mély sziklavölgyében voltak, egy hozzáférhetetlen helyen, mely felülről őserdőnek látszik, ámbár a néphagyomány másnak tartja! török basa bűvös kertjének, melyet évszázakkal ezelőtt ültetett egy Kücsük nevű dúsgazdag muzulmán. Törökök mindenható úranak, a fényes padisahnak szerencsétlen öcscse, kit bátyjának haragja üldözött az egész világon át. Mint az árnyék, úgy járt a szegény basával ez a rettenetes harag, mindenütt elérte, mindenholnan kizavarta, a mig rá nem talált erre a rejtett, hozzáférhetetlen, csudálatos helyre. Itt aztán elfogyott az árnyék, elszállt az örökös félelem a basa lelkéből. Paradicsommá

varázsolta át a sziklaodút, palotát épített, családot alapított benne, boldog lett, vidám lett, most is él, ha meg nem halt!

De bizony meghalt! És hamvai talán ott nyugosznak a homokgúla alatt, a hol a három cziprus és az a turbános kő áll. A fiúk csak most méltatták először igazán figyelmükre ezt az emléket. Mondogatták is egymásnak:

- Annak a népmondának csakugyan igaza lehet.
- De vajjon ki temette el innen a legutolsó embert? - kérdezte mintegy magától Ákos.
- Még életében elmenekülhetett azon a kazamátán, melyen mi tévedtünk ide! - felelte Pali.

De nem igen érdekelte őket többé a völgy, még a zergét is szabadon eresztette Pali, mondván:

- Menj, kis barátunk, légy te is szabad!

Ugy érezték, hogy ütött szabadulásuk órája. A Juon félig-meddig megértett beszéde egészen föllelkesítette őket, elvette minden nyugalmukat. Különösen Szíhalmi Pál volt izgatott, minduntalan hallgatódzott a sziklafalakon és egészen boldog volt, ha meghallotta az ágyúszót.

Mert ugyancsak ágyúztak körülöttük.

Ki, kire? azt nem tudták. A kecskepásztor beszédéből csak az volt bizonyos, hogy harcban áll az egész magyarság, az iskolák be vannak zárva, a nagyobb diákok és tanáraik fölcsaptak katonának. Anya nem félti gyermekét a veszedelemtől, hanem küldi a csatába: feleség férjétől, ara vőlegényétől könny nélkül búcsuzik, pedig azt sem tudja: látja-e még viszont?

Feltámadt a nemzet, kiütött a szabadságharcz. Nem tudták a fiúk, de megérezték mégis és nem bírtak magukkal többé. Nem volt se álmuk, se étvágyuk, még egymással beszélgetni se tudtak.

Ott hallgatództak mindegyre a sziklafal mellett vagy ölükben nyugtatott kézzel hallgatagon bámúltak maguk elé. Hogy szabadúljanak innen, azon gondolkoztak mindaketten. De hiába, semmit se tudtak kitalálni. Egészen belekábultak a tervelgetésbe és az összes házi gondokat a megszelídült Juonra bízta.

Palinak hetekig szavát sem lehetett venni, hanem egyszerre, hirtelen megjött a jó kedve.

Észrevette, hogy egy darabon elvonult a hó a sziklafalról és a mi nem is ritka eset, egy jó hosszú, mély tágas nyílást repesztett rajta. Napokig elnézegette, vizsgálgatta ezt a hasadékot, a míg egy gondolat megérett a fejében.

Elhatározta, hogy úgy cselekszik, mint a hogy a vasútépítésnél látta: puskaporral fölrobbantja a sziklát és az így megnyílt kapun át szabadul meg társával együtt.

XXVI. Menekülés.

Négy álló napig tartott, míg Ákos és Juon segedelmével teletömte puskaporral a hasadékokat. Azok nem tudták: mi végre történik mindez és Pál nem is igen magyarázgatott nekik. Tervét titkolta barátja előtt is, hogy félelemmel ne töltse el. Elég izgalomban élt ő maga úgy is. Teljességgel nem volt bizonyos abban, hogy tervével célzott ér. És ha a sziklafal szétrobbantása sikerül is, vajjon nem fizet-e életével társainak megszabadulásaért? Nem sujtják-e agyon a szerte-robbanó kőszilánkok.

Minden erejéből azon igyekezett, hogy ez ne történhessék meg és több darabból mintegy húsz öl hosszúságú nádpálczát illesztett össze. A válságos pillanatban annak egyik végére tüzes üszköt szorít és hirtelen a hasadék puskaporához érteti. Alig érteti oda, menekül az ellenkező irányba.

Szerdai napon, napkeltekor, kezében a húsz öles kanócczal és egy égő fadarabbal a puska-
poros sziklához surrant.

Még egy kissé sötétes volt itten, hanem keleten már biborpirban égtek a zuzmarás, hóvirá-
goktól roskadozó fák.

Szíhalmi Pál nem nézett többé hátra, csak előre. Nem tünődött többé tervén, hanem csele-
kedett.

...Iszonyatos zúgás harsogott végig a levegőn és elfojtott egy tompa sikoltást. A mikor a füst-
felhő eloszlott, a kövek megálltak: a völgy nyitva, a sziklának csak a lába volt meg, a többi
hitvány forgács...

A nagy tett végre volt hajtva, de elkövetője vérében feküdt, nem messze a sziklától.

Mikor a kis Viparína és az oláh Péntek lélekszakadva megérkeztek, már a megnyílt kapun át a
robbanásra ide rohant honvédtüzéreket találták a vérző test körül.

Mert hisz éppen ebben az időben vivatik vala dicsőséges szabadságharcunk.

És a kik itt teremtek: a dicső szabadságharcz dicsőséges katonái, élükön az ezredes, a kiszaba-
dult rab: Szíhalmi Gábor. (Ily gyorsan fordult a koczka!)

Az ezredes lehajolt a megsebesült gyermek fölé és amint megpillantotta annak arczát, örömé-
ben és ijedelmében szinte meginogott a lába. Beszéde pillanatokra elállott, a mint lerogyott
gyermekéhez. Majd fölocsúdván, kezét tördelve jajongott:

- Fiam, élsz-e, szólj, irgalmazz!

Szíhalmi Pál kinyitotta végre szemét és az első pillanatban megismerte apját és olyan
egyszerű dolognak tartotta, hogy itt van az. Felkapaszkodott hozzá, megölelte:

- Apám!

- Édes kis fiam! Élsz, nincs semmi bajod?

- Nincs semmi, csak egy-két szikladarab... egy kis parittyázás volt az egész...

A kis Viparína tapsolt, ugrált örömeiben.

- Él, él! - kiabálta a báméskodó katonák fülébe, egyenként külön-külön.

Egyszerre csak meggyökerezett a lába egy öreg katona előtt.

Bizony az apja volt, az egyházi, mert az volt itt a dobos, az egész ezred dobosa.

A tisztek között is akadtak ismerősre: a latin tanárakra, a ki szintén nagyon megörült nekik és menten elmondta az ezredes úrnak, hogy a fia és annak a barátja derék fiúk, ámbátor kicsapott diákok.

- Két héttel elutazásuk után - szólt egykori tanáruk - Potyoró bátya kivallotta, hogy ő volt a madár elvivője és ti ártatlanok vagytok. Az igazgató írt is utánatok, de nem találtak meg benneteket sehol... Hol is ödöngöttetek?

Szíhalmi Gábor ezredes magához szorítván gyermekének a fejét, mosolygott és válaszolt helyette:

- Hát a szabolcsi kis királynál... Az ám, minduntalan ír rám az öreg, hol van az én fiam, előteremtsem, mert a kis Ildikó nem tudja elfeledni, egyre emlegeti... Ha majd megnőnek, jók lesznek: egy párt akar belőlük csinálni. Helyes lesz ez, fiam.

Pali egy kissé elpirúlt, szégyenkezett egy kissé, de csakhamar lelkesedve szólt:

- Előbb azonban harcolni akarok a hazáért apámékkal, fölvesznek-e maguk közé?

- Hogy ne, ezt a derék fiút! - kiáltották körülötte a katonák.

- Hát engem? - szólalt meg egyszerre a dobos mögül egy siralmas hang, az Ákosé.

- Te csöppség! - kiáltott rá az apja - hisz a földből se látszol ki, várj, amíg megnősz!

Barátja kedvéért fölvtették őt is, legalább ágyútisztogatónak. Piros kalpagot kaptak mindjárt mindakettlen.

Pihentek aztán egyet s úgy mentek együtt vígan a csatába, a magyar szabadság oltalmára. Apa a fiával, tanár a tanítványával.

Mert így volt ez akkor.

És ha szükség lenne rá újlag, így lenne megint.